

TÜRKİYE SALGIN HASTALIKLAR TARİHİ BİBLİYOGRAFYASI

MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
FATİH HARP TARİHİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

TÜRKİYE SALGIN HASTALIKLAR TARİHİ BİBLİYOGRAFYASI

MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
FATİH HARP TARİHİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

TÜRKİYE SALGIN HASTALIKLAR TARİHİ BİBLİYOGRAFYASI

Hazırlayanlar

Hamza BİLGÜ
Perihan KARADEMİR
Ahmet TAŞDEMİR
Serkan OSMANLIOĞLU
Coşkun ÜNSAL
Hasan YAPICI
Fatmanur ÇELMELİ

Grafik Tasarım

Serap DERMAN
Emrah ERCAN

Kapak Fotoğrafı

Osmanlı'da cenaze töreni (Ferriol)

Baskı ve Cilt

Millî Savunma Üniversitesi
Merkez Basım ve Yayınevi
Sertifika Numarası : 36431
Yayın Numarası : 20/14

İstanbul, 2020

ISBN: 978-605-68035-8-1

İÇİNDEKİLER

I. GENEL EPİDEMİ-PANDEMİ.....	9
II. VEBA	37
III. CÜZZAM	49
IV. ÇİÇEK	55
V. FRENGİ.....	59
VI. İSPANYOL GRİBİ	67
VII. KOLERA.....	71
VIII. SITMA.....	87
IX. TİFÜS	99
X. TRAHOM.....	105
XI. VEREM & TÜBERKÜLOZ	109
XII. DİĞER SALGIN HASTALIKLAR.....	119
EK: BAŞLICA REFERANS KİTAPLAR (İNGİLİZCE).....	125

I. Dünya Savaşı yıllarında Kızılay sağlık hizmetleri (Library of Congress, Digital Id: matpc 08185 <https://hdl.loc.gov/loc.pnp/matpc.08185>)

SUNUŐ

“Türkiye Salgın Hastalıklar Tarihi Bibliyografyası” çalışması kapsamında öncelikli olarak Türkiye ve yakın çevresinde Antik Çağ’dan bugüne dek görülen salgın hastalıkların tarihine dair Türk veya yabancı akademisyenler tarafından yapılmış Türkçe ve İngilizce kitap, tez, makale ve ansiklopedi maddesi çalışmalarının künyeleri tespit edilmiştir. Konusu Türkiye yahut yakın çevresini kapsamayan önde gelen ve yakın tarihte yayımlanmış İngilizce salgın hastalıklar tarihi çalışmalarının künyeleri ise çalışmanın “Ek” kısmında verilmiştir.

Bu bibliyografyada yayın künyeleri, hastalık çeşitlerine göre tematik tasnife tâbi tutulmuştur. Birden fazla salgın hastalığın tarihini konu edinen çalışmalar en başta, “Genel Epidemî-Pandemî” kısmında gösterilmiştir. Daha sonra künyeler hastalık üst başlıklarının altında “Genel”, “Antik Çağ&Orta Çağ”, “Osmanlı Dönemî” ve “Cumhuriyet Dönemî” şeklinde kronolojik olarak tasnif edilmiştir. Her bir kronolojik tasnif içerisinde yer alan künyeler, basım yıllarına göre tekrar kronolojik olarak tasnif edilerek literatürün gelişim çizgisi gösterilmek istenmiştir.

Covid-19 salgını esnasında yapılan bu çalışmanın meydana getirilmesi için birçok veritabanı taranmış, kütüphane katalogları incelenmiş ve nihayet salgın hastalık tarihi çalışmalarının bibliyografaları mercek altına alınmıştır. Yine de bu çalışma, mevzubahis alanda yapılmış tüm çalışmaların tespit edilip künyelerinin eklendiği iddiasından uzaktır. Eksiklerin giderilmesi adına katkıda bulunmak için Haten@msu.edu.tr eposta adresi ile temas kurulabilir.

I GENEL EPİDEMİ-PANDEMİ

I. Dünya Savaşı yıllarında Kızılay'da laboratuvar çalışmaları (Library of Congress, Digital Id: matpc 08187 <https://hdl.loc.gov/loc.pnp/matpc.08187>)

GENEL EPİDEMİ-PANDEMİ

- “Karantina mesâilinin Ticaret Nezareti’nden fekkiyle müstakil nezarete raptı hakkında irade-i seniyyeyi mutazammın tebliği resmî”, 17 Zilkade 1255, *Takvim-i Vekâyi*, No:191.
- “Asitane-i Âliyye ve Memalik-i Mahrusa-i Şahanede Ahz Olunacak Karantina Rüsümünün Miktarını Mübeyyin Tarife”, *Düstur*, 3 Rebiyülahir 1256–17 Mayıs **1840**, Cilt: II, s. 837.
- “Aşî-yı fennî tahsili için eyalât, elviye ve kazalardan Mekteb-i Fünûn-ı Tıbbiye’ye şâkird ahz-ü celbi hakkında irade-i seniyye-i mutazammın tebliği resmî”, 29 Zilhicce **1262**, *Takvim-i Vekâyi*, No:313.
- “Karantina memurlarının keyfiyet-i memuriyetleriyle haklarında defterdardan ve mal müdür ve memurları taraflarından olunacak muamelata dair talimat”, 15 Muharrem **1267**.
- “Karantina rüsümü tarifesi”, 3 Zilhicce 1272-25 Temmuz 6 Ağustos 1272 (**1856**), *Hariciye* 664.
- “Aşî nizamnamesi”, 25 Ramazan 1302 (Mükerrer)-26 Haziran 1301, *Tercüman-ı Hakikat*, No: 2558, Neşri 26 Rebiyülevvel 1304–11 Kânunuevvel **1302**.
- “Asitane-i Âliyye’de tahaffuzhanenin inşasına kadar boğaz-ı bahr-ı sefid’de ittihaz olunan karantina’da sefain-i Osmaniye ve ecnebiyenin tabi oldukları şeraite dair talimat”, 1252, *Salname-i Hariciye*, Sene 1318, sayfa 439.
- “İlk Defa olarak Anadolu canibinde İttihaz Olunan Karantina Kordonuna Dair Fermanı Hümayun”, Evahir-i Safer 1254, *Salname-i Hariciye*, Sene **1318**, s.442.
- Dr. Mayer, *Seferberlik Salgınlarına Karşı*, çev. Dr. Vefik Nahi, İstanbul **1330**.
- Salgın Hastalıklara Karşı Nasıl Mücadele Etmeli*, İstanbul **1340**.
- Ünver, A. Süheyl, “Türkiye’de Tababet ve Hıfzıssıhha Tarihi Hakkında”, *Türk Tıp Tarihi Arkivi*, İstanbul **1935**.
- Braun, Hugo, *Mikrobiyoloji, Parazitoloji ve Salgınlar Bilgisi*, çev. Vefik Vassaf, İstanbul **1936**.
- Braun, Hugo, *Bulaşıcı Hastalıklar*, çev. Ziya Öktem, Ankara **1944**.
- Noyan, Abdulkadir, “İntani ve Salgın Hastalıklara Karşı Tıbbın Eski ve Yeni Durumu”, *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt I sayı 4 (**1947**).
- Unat, Ekrem Kadri, *Bulaşıcı Hastalıklar ve Salgınlarla Savaş*, İstanbul **1949**.
- Mutussis, Tostantin, “Mikrop Harbi”, *İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, sayı 3 (**1952**).
- Unat, Ekrem Kadri, *Bulaşıcı Hastalıklarla Savaş ve İslam Dini*, İstanbul **1975**.

- Özbay, Kemal, *Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri*, I-II, İstanbul **1976**.
- Cengiz, Tevfik, “Enfeksiyon Hastalıklarından Korunma Prensiplerinin Dünü ve Bugünü”
Dirim, sayı 9-10 (**1983**).
- Ersoy, Tolga, “Salgın ve Nüfus”, *Toplumsal Tarih*, sayı 12 (**1993**).
- Yıldırım, Nuran, “Salgınlar”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt VI, İstanbul **1994**.
- Salgın Hastalıklar (Özel Dosya)”, *Toplumsal Tarih*, cilt IV sayı 22 (**1995**).
- Berktaş, H., “Salgın Hastalıklar”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, sayı 22 (**1995**).
- Çıpa, H. Erdem, “McNeill’in Salgınlar ve Halklar’ı Üzerine Düşünceler”, *Toplumsal Tarih*, sayı 22 (**1995**).
- Horton, Richard, “Küresel Tehdit: Bulaşıcılık”, *Toplumsal Tarih*, cilt IV sayı 22 (**1995**).
- Ersoy, Tolga, “Bulaşıcı Hastalıklar Tarihinde “Türk Kimliği”ne Kısa Bir Bakış”, V. *Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri*, ed. Esin Kahya vd., Ankara **1998**.
- Eren, Nevzat, “Kolera ve Tifonun Öyküsü”, *Bilim ve Ütopya*, sayı 55 (**1999**).
- Göksoy, Vildan, “Kız Kulesi ve Salgın Hastalıklar”, *Tarih ve Toplum*, cilt XXXII sayı 188, (**1999**).
- Özgür, Hüseyin, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Temizlik ve Halk Sağlığı Hizmetleri”, *Osmanlı*, cilt V, Ed. Güler Eren, Ankara **1999**.
- Nikiforuk, Andrew, *Mahşerin Dördüncü Atlısı, Salgın ve Bulaşıcı Hastalıklar Tarihi*, çev. Selahattin Erkanlı, İstanbul **2001**.
- Ünüvar, Kerem, “Salgın ve Bulaşıcı Hastalıklar Tarihi”, *Toplumsal Tarih*, cilt XV sayı 90 (**2001**).
- Aydın, Erdem, *Türkiye’de Sağlık Teşkilatlanması Tarihi*, Ankara **2002**.
- Ataç, Adnan, Muharrem Uçar ve Cenk Kılıç, “Bulaşıcı Hastalıkların Ortaya Çıkışı, Tarihsel Süreci ve Günümüzdeki Durum”, *III. Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Günleri (22-24 Ekim 2003)*, Şanlıurfa **2003**.
- Reis, Yasemin, “Tanrıların Gazabı: Dünyayı Sarsan Büyük Salgınların Edebiyata ve Sanata Yansımaları”, *Asklepios*, sayı 9 (**2005**).
- Yücel, Fırat, “Sinemada Salgın Hastalıklar; Zamanın Yitdiği An”, *Asklepios*, sayı 9 (**2005**).
- Ataç, Adnan ve Muharrem Uçar, “Önemli Bulaşıcı Hastalıklar ve Yaşam Sürecine Etkileri”, *Bilim Tarihi Araştırmaları*, sayı 2 (**2006**).

- Aydın, Erdem, “Tarihte Salgın Hastalık”, *Bilim Tarihi Araştırmaları*, sayı 1/2 (2006).
- Dadyan, Saro, “Şehrin En Büyük Mezarlığından, En Önemli Merkezine: Salgın Hastalıkların İzinde Taksim Ve Çevresi”, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Salgın Hastalıklar ve Kamu Sağlığı*, ed. B. Kurt & İ. Yaşayanlar, İstanbul 2006.
- Hacıömeroğlu, Mustafa, “Türkiye’de Aşı Serum Üretiminin Tarihçesi”, *IX. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri*, ed. Esin Kahya vd., Ankara 2006.
- Gönüllü, Ali Rıza, “Antalya’da Salgın Hastalıklar”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, cilt XXIV sayı 71 (2008).
- Afetlerin Gölgesinde İstanbul: Tarih Boyunca İstanbul ve Çevresini Etkileyen Afetler*, ed. Said Öztürk, İstanbul 2009.
- Bacci, Massimo Livi, *Avrupa’da Nüfus Hareketleri ve Hastalık*, çev. Timuçin Binder, İstanbul 2009.
- Dinç, Gülten, “Bulaşıcı ve Salgın Hastalıklarla Mücadele Tarihi”, *Mostar Aylık Kültür ve Aktüalite Dergisi*, cilt V sayı 58 (2009).
- Gökçe, Nilüfer ve Ratip Kazancıgil, *Edirne’nin Sağlık ve Sosyal Yardım Tarihi 1361-2008*, cilt I-II, Edirne 2009.
- Diamond, Jared, *Tüfek, Mikrop ve Çelik*, çev. Ülker İnce, Ankara 2010.
- Kurt, Engin, “Savaşların Sonuçlarını Etkileyen Salgın Hastalıklar”, *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi*, cilt XVIII sayı 2 (2010).
- Yıldırım, Nuran, *İstanbul’un Sağlık Tarihi*, İstanbul 2010.
- Mazak, Mehmet-Fatih Güldal, *Osmanlı’dan Günümüze Temizlik Tarihi, Tanzifat-ı İstanbul*, İstanbul 2011.
- Dinç, Gülten, “Bulaşıcı ve Salgın Hastalıklar Tarihine Genel Bir Bakış”, *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, sayı 18 (2012).
- Dinç, Gülten, “Orta Asya Türk Topluluklarından Günümüz Türkiye’sine Bulaşıcı ve Salgın Hastalıkların Gelişimi”, *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, sayı 18 (2012).
- Lindemann, Mary, *Erken Modern Tıp Avrupa’da: Tıp ve Toplum*, çev. Mehmet Doğan, İstanbul 2013.
- Sağır, M. ve Sağır, S., “Eski Anadolu İnsanın Sağlık Sorunları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt LIII sayı 1 (2013).

- Waller, John, *Mikrobun Keşfi*, çev. Fahri Öz, Ankara **2014**.
- Yıldırım, Nuran, “İstanbul’da Sağlık Hayatı”, *Antik Çağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, Toplum*, cilt IV, İstanbul **2015**.
- Tokaç, Mahmut, “Sıhhi Müze Atlası’nda Enfeksiyon Hastalıkları”, *1. Sağlık Tarihi ve Müzeciliği Sempozyumu*, İstanbul **2016**.
- Sherman, Irwin W., *Dünyamızı Değiştiren On İki Hastalık*, çev. Mine Küçüker ve Emel Tümbay, İstanbul **2016**.
- Kılıç, Orhan, “Orta ve Yeniçağlarda Salgın Hastalıklar, Göç ve İskan”, *Geçmişten Günümüze Göç II*, ed. Osman Köse, Samsun **2017**.
- Kurt, Burcu ve İsmail Yaşayanlar, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Salgın Hastalıklar ve Kamu Sağlığı*, İstanbul **2017**.
- Shefer-Mossensohn, M., “A Historiography Of Epidemics in the Islamic Mediterranean”, *Plague and Contagion in the Islamic Mediterranean, New Histories of Disease in Ottoman Society*, ed. Nükhet Varlık, York **2017**.
- Demirbağ, Merve, *Pandemics Throughout History and Their Reflection in Art*, Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir **2018**.
- Yaşayanlar, İsmail, “Salgın Hastalıklar”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, sayı 296 (**2018**).
- Akyüz, Duygu, *M.Ö. 2. Binyıl Anadolu Coğrafyasında Yaşanmış Doğal Afetler ve Salgın Hastalıklar*, Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sinop **2018**.
- Demirel, Muazes, *Eskiçağ Ön Asya Toplumlarında Görülen Salgın Hastalıklar*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara **2019**.
- Özdemir, Ali, *1. Dünya Savaşı’nda Hicaz’daki Sıhhi Vaziyet*, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya **2019**.
- Küçük, Serhat, “Tarihte Salgın Hastalıklar”, *Türk Yurdu*, sayı 392 (**2020**).
- Demirhan (Erdemir), Ayşegül, “Türk Tarihinde Karantina Uygulamaları”, *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, Sayı 401 (Mayıs-Haziran **2020**).
- “Dosya Toplantısı: Şehir ve Karantina Üzerine Düşünceler”, *Şehir ve Düşünce Dergisi*, sayı 16 (**2020**).
- Altundağ, Esra Nur, “Tarihten Bugüne Karantina Mekânlarımız”, *Şehir ve Düşünce Dergisi*, sayı 16 (**2020**).

- Burcu Yılmaz, Ebru, “Salgın Edebiyatı ‘Hep Aynı Hikâye’yi mi Anlatır?”, *Şehir ve Düşünce Dergisi*, sayı 16 (2020).
- Haj, Mohammad Majed, “Arap Kurgusal Romanlarında Salgın Hastalık-Ebola-76 ve el-ve bâü'l-Cehennemî adlı Romanları Bağlamında-”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı* (2020).
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri, “İslam Tarihinde Salgınlar ve Karantina/Korunma Tedbirleri”, *Üsküdar Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi*, sayı 10 (Ağustos), İstanbul 2020.
- Özen Eratalay, Sevda, “Kerkük Türkmen Ağzında Hastalık Adları”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı* (2020).
- Çıkar, Mehmet Şirin ve Murad Kafi, “Salgınlar ve Edebi Yansımaları”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı* (2020).
- Tuğaç, Çiğdem, “Kentsel Sürdürülebilirlik ve Kentsel Dirençlilik Perspektifinden Tarihteki Pandemiler ve Covid-19 Pandemisi”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı* (2020).
- Yıldırım, Nuran, “Dünya Salgın Tarihi”, *Üsküdar Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi*, sayı 10 (2020).
- Yıldırım, Nuran, “Dünyada ve Türkiye’deki Salgınlar”, *Şehir ve Düşünce Dergisi*, sayı 16 (2020).
- Yücel, Erdinç, *50 Maddede Salgınlar*, İstanbul 2020.
- Kaan, Enver Osman, “Salgın Hastalık Döneminde Alınan Tedbirlerin Fıkhî Analizi”, *Kocaeli İlahiyat Dergisi*, sayı 4 (Haziran 2020).
- Özdeğer, Mehtap ve Suna Muğan Ertuğral, “The Effects of Pandemia and Quarantine Applications on Travel and Mobility in the Historical Process”, *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, cilt VII sayı 19 (2020).
- Parıldar, Hülya, “Tarihte Bulaşıcı Hastalık Salgınları”, *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, sayı 30, (2020).

Antik Çağ&Ortaçağ

- Dinçol, A. M., “Hititler’de Salgın Hastalıklara Karşı Yapılan Majik İşlemlere Toplu Bir Bakış, *Bellekten*, cilt XLIX sayı 193 (1985).
- Altıntaş, Aytan, “Divanü Lüğat-it Türk’teki Tıp Terimleri”, *Tıp Tarihi Araştırmaları*, cilt II (1988).
- Schamiloglu, Uli, “Preliminary Remarks on the Role of Disease in the History of the Golden Horde”, *Central Asian Survey*, vol. 12 no. 4 (1993).
- Wheelis, Mark, “Biological Warfare at the 1346 Siege of Caffa”, *Historical Review*, vol. 8 no. 9 (2002).
- Gökhan, İlyas, “Memluk Sultanı Zahir Seyfuddin Çakmak Döneminin Salgın Hastalık ve İktisadi Buhranları (H.842-857/L.1438-1453)”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 15 (2006).
- Gökhan, İlyas, “İhşidiler Devletinin Yıkılışına Sebep Olan İktisadi Buhranlar ve Salgın Hastalıklar”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 17 (2007).
- Erdemir, Hatice P. ve Halil Erdemir, (2008), “Eskiçağ Toplumlarında Tespit Edilen Belli Başlı Hastalıklar ve Sağlık Sorunları”, *1. Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi 10. Ulusal Türk Tıp Tarihi Kongresi 20-24 Mayıs 2008 Bildiri Kitabı*, ed., Ayşegül Demirhan Erdemir vd., cilt I, Konya 2008.
- Gökhan, İlyas, *Fatımiler Devleti: Toplumsal Karışıklıklar, İktisadi Buhranlar ve Salgın Hastalıklar 969-1171*, Ankara 2008.
- Gökhan, İlyas, “El-Eşref Barsbay Döneminde Memlük Devleti’nde Salgın Hastalıklar ve İktisadi Buhranlar (1422-1438)”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, cilt XXIII sayı 1 (2008).
- Kaya, Selim ve Rahime Kıyılı, “Antakya’da Ortaçağ’da Meydana Gelen Doğal Âfet ve Salgın Hastalıklara Bir Bakış”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt VI sayı 12 (2009).
- Şahin, Mustafa, “Orta Çağda Herat Bölgesinde Meydana Gelen Kıtliklar, Bazı Doğal Felaketler ve Salgın Hastalıklar”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt VIII sayı 36 (2015).
- Güneş, Mustafa, *Emeviler ve Abbasiler Döneminde Doğal Afetler ve Salgın Hastalıklar*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2018.
- Demir, Recep, “Yusuf Kıssalarına Göre Mısır’da Yaşanan Salgın”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı (2020).

Gezer, Arif, “Hz. Peygamber’in Hastalıklara Karşı Tutumu”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı (2020).

Kesik, Muharrem, “Selçuklular’da Sağlık, Sağlık Kurumları ve Tıp Eğitimi”, *Tarih Dergisi*, sayı 71 (2020).

Kırkıl, Emine, “Cizreli Bir Ortaçağ Tarihçisi: İbnü’l-Esîr’in Kaleminden Ortadoğu’da Doğal Afetler ve Salgın Hastalıklar (10-13. yy)”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı (2020).

Hacker, Jörg, *İnsanlar, Salgınlar ve Mikroplar: Enfeksiyonlar ve Patojenleri*, çev: Beste Hertsch ve Max Florian Hertsch, İstanbul 2020.

Osmanlı Dönemi

Ahmed Midhat, *Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye’de Karantina, Yani Usûl-ü Tahaffuzun Tarihçesi*, Hariciye Salnamesi 1318/ 1902.

“Bakteriyolojihane-i Osmani’deki Tedrisât-ı Ameliye”, *Sıhhiye Mecmuası*, sayı 2 (1329).

Kasım İzzeddin, *Hicaz Sıhhiye İdaresi, Hicaz’da Teşkilât ve Islahât-ı Sıhhiye 1329 Yılı Hac Raporu*, İstanbul 1329.

Harbiye Nezareti Sıhhiye Dairesi, *Seferde Hıdmet-i Sıhhiye Hakkında Ma’lûmât-ı Umûmiyye ve Sâri Hastalıklara Karşı Tedâbir*, İstanbul 1330.

Kasım İzzeddin, *Hicaz Sıhhiye İdaresi, Hicaz’da Teşkilât ve Islahât-ı Sıhhiye 1330 Yılı Hac Raporu*, İstanbul 1330.

Dr. Server Kâmil, “Bulaşıcı Hastalıklar Hakkında Tedâbir-i Tahaffuziye”, *Ceride-i Tıbbiye-i Askeriyye*, sayı 13 (1918).

Doper, “1922’de İntani Hastalıklar”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, çev. Necmettin Rıfat, cilt IV sayı 5 (1922).

Akil Muhtar, “Louis Pasteur (1822-1890)”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, çev. Sait Cemil, cilt IV sayı 9 (1922).

“Emrâz-ı Sâriyeye Karşı Mücadele”, *Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecmuası*, sayı 6 (1922).

Abdülkadir Lütüfi, “Harp Salgınları”, *Askerî Tıbbiye Mecmuası*, sayı 1 (1923).

“Harp Yıllarında Etüd Edilen Yeni Bulaşıcı Hastalıklar”, çev. Kayhan Özkan, *Pratik Doktor*, sayı 6 (1936).

- “Emraz-ı Zühreviyeye Karşı Mücadele”, *Sıhhiye Mecmuası*, sayı 1 (1341).
Sağlam, Tevfik, *Büyük Harpte 3. Orduda Sıhhi Hizmetler*, İstanbul 1941.
- Dosdoğru, M. Hulusi, “Son İki Asrın Türk Tıp Tedrisâtında Hijyen”, *İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası*, sayı 2 (1943).
- Şehsuvaroğlu, Bedi N., *İstanbul’da 500 Yıllık Sağlık Hayatımız*, İstanbul 1953.
- Noyan, Abdülkadir, *Son Harplerde Salgın Hastalıklarla Savaşlarım*, Ankara 1956.
- Şehsuvaroğlu, Bedi N., *Türkiye Karantina Tarihine Giriş*, cilt I-II, İstanbul 1957-1958.
- Ryan, Charles S., *Kızılây Emri Altında Plevne ve Erzurum’da 1877-1878 Türk-Rus Harbi*, çev. Ali Rıza Seyfioğlu, İstanbul 1962.
- Ünver, Süheyl, “Dr. Reşat Rıza’nın Hayatı ve Mikrobiyolojideki Çalışmaları Hakkında”, *Mikrobiyoloji Bülteni*, cilt XX sayı 3-4 (1967).
- Nâzım Şâkir, “Birinci Cihan Harbinde Erzurum ve Sağlık Organizasyonu Anıları”, *Çeşitli Yönleri ile Erzurum ve Çevresi*, haz. Nusret Karasu vd., Ankara 1968.
- Unat, Ekrem Kadri, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Bakteriyoloji ve Viroloji*, İstanbul 1970.
- Unat, Ekrem Kadri, “Osmanlı İmparatorluğunda Mikrobiyoloji Tarihçesi Üzerine Bir Deneme”, *Mikrobiyoloji Bülteni*, cilt IV sayı 3 (1970).
- Ovalioğlu, İlhan, “1890 Yılında İstanbul Şehrinin Sağlık Raporu”, *Hayat Tarih Mecmuası*, sayı 7 (1976).
- Şehsuvaroğlu, Bedi N., “Padişahların Hastalıkları Ve Ölümleri”, *Hayat Tarih Mecmuası*, sayı 12/36 (1977).
- Baldry, John, “The Ottoman Quarantine Station on Kamaran Island 1882-1914”, *Studies in History of Medicine*, cilt II sayı 3 (1978).
- Unat, Ekrem Kadri, “Osmanlı İmparatorluğu’nda İnsanın Bulaşıcı Hastalıklarına Karşı Yapılan Koruyucu Aşılar”, *Dirim*, sayı 11-12 (1978).
- Unat, Ekrem Kadri, “Görev Kurbanı İki Mikrobiyoloğumuz”, *Türk Mikrobiyoloji Cemiyeti Dergisi*, 9/61 (1979).
- Kaptana, Melda, “Bir İngiliz Hekimin 18. Yüzyıl Sonundaki Türkiye İzlenimleri”, *Tarih ve Toplum*, sayı 8 (1984).
- Yıldırım, Nuran, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Koruyucu Sağlık Uygulamaları”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt V, İstanbul 1985.

- Akpınar, Tahsin, *Osmanlı Devleti'nde Karantina Usulünün Başlaması*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul **1986**.
- Ortaylı, İlber, “Bir Karantina Tarihi”, *Tarih ve Toplum*, sayı 63 (**1988**).
- Unat, Ekrem Kadri, “Bakteriyolog Dr. Hasan Zühtü Nazif Bey (1861-1897)”, *Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi*, sayı 3 (**1989**).
- Unat, Ekrem Kadri, “Türk Mikrobiyoloji Tarihinde Önemli Bir Yıl: 1886”, *Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi*, sayı 3 (**1989**).
- Çapa, Mesut, “Balkan Savaşında Kızılay (Osmanlı Hilal-i Ahmer) Cemiyeti”, *OTAM*, I/I (**1990**).
- Kâhya, Esin, “Şani-zâde Mehmet Ataulлах Efendi”, *Erdem*, Ayrıbasım, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, cilt I sayı 15, Ankara **1991**.
- Günergun, Feza, “XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Kimyager-Eczacı Bonkowski Paşa (1841-1905)”, *I. Türk Tıp Tarihi Kongresi*, İstanbul 1988, Ankara **1992**.
- Yücel, Ayhan, “İstanbul’un Hekim Şehremini ve Belediye Reislerinin Bu Şehre Yaptıkları Sağlık Hizmetleri”, *I. Türk Tıp Tarihi Kongresi*, Ankara **1992**.
- Sarıyıldız, Gülден, “Hicaz’da Salgın Hastalıklar Ve Osmanlı Devleti’nin Aldığı Bazı Önlemler”, *Tarih ve Toplum*, sayı 104 (**1992**).
- Yıldırım, Nuran, “Bakteriyolojihane-i Şahane”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt II, İstanbul **1994**.
- Yıldırım, Nuran, “Karantina”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt IV, İstanbul **1994**.
- Yıldırım, Nuran, “Tebhirhaneler”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt VII, İstanbul **1994**.
- Sakaoğlu, Necdet, “Osmanlı’da Salgınlar”, *Toplumsal Tarih*, sayı 22 (**1995**).
- Singer, Amy, “Ottoman Palestine (1516–1800): Health, Disease, and Historical Sources”, *Health and Disease in the Holy Land: Studies in the History and Sociology of Medicine from Ancient Times to the Present*, edited by Manfred J. Wasserman and Samuel S Kotek, Lewiston **1996**.
- Sarıyıldız, Gülден, *Hicaz Karantina Teşkilatı (1865-1914)*, Ankara **1996**.
- Erdemir (Demirhan), Ayşegül, “Karantinanın Türk Tıp Tarihindeki Yeri ve Bazı Belgeler”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı 109 (**1997**).

İlhan Gedik, “Ermeni Meselesi’nde Gözardı Edilen Bazı Hususlar, Tabii Şartlar, Salgın ve Kırgınlar”, *V. Askerî Tarih Seminer Bildirileri II (23-25 Ekim 1995 İstanbul)*, Ankara **1997**.

Sarıyıldız, Gülden, “Osmanlılar’da Hıfzıssıhha”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt XVII, İstanbul **1998**.

Temel, Mehmet, “Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke Yıllarında Türkiye’deki Bulaşıcı ve Zührevi Hastalıklara Karşı Alınan Önlemler”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, cilt III sayı 8 (**1998**).

Görkey, Şefik, “W. G. Browne’nin Seyahatnamesine Göre 19. yy. Sonunda Mısır’da Görülen Hastalıklar ve Tedavileri”, *II. Türk Tıp Tarihi Kongresi 20-21 Eylül 1990 Bildiriler*, Ankara **1999**.

Karlıkaya, Esin., “Osmanlı İmparatorluğu’nda Uygulanan Aşı ve Serumlar ile Bunların Üretildiği Kuruluşlar”, *Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, sayı 16 (**1999**).

Sarı, Nil ve Zuhâl Özeydin, “I. Dünya Savaşında Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin Sağlık ve Sosyal Yardıma Katkıları”, *II. Türk Tıp Tarihi Kongresi 20-21 Eylül 1990 Bildiriler*, Ankara **1999**.

Moulin, Anne Marie, “Kentte Koruyucu Hekimlik: Pasteur Çağında Osmanlı Tıbbı-1887-1908”, Paul Dumont-François Georgeon (Ed.), *Modernleşme Sürecinde Osmanlı kentleri*, çev. Ali Berktaş İstanbul **1999**.

Yıldırım, Nuran ve Suzan Bozkurt, “VIII. Uluslararası Hijyen ve Demografi Kongresi’nin (1894) Tıp Tarihimizdeki Yeri”, *III. Tıp Tarihi Kongresi (20-23 Eylül 1993)*, Ankara **1999**.

Karagöz, Rıza, “Canik Sancağında Karantina Uygulaması ve Bundan Kaynaklanan Bazı Sorunlar (1910-1911)”, *19 Mayıs ve Millî Mücadele’de Samsun Sempozyumu 20-22 Mayıs 1999 Bildiriler*, Samsun **2000**.

Ulu, Cafer, “Savaş Zamanı Osmanlı Sağlık Politikası: I. Dünya Savaşı Örneği”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, sayı 42 (**2000**).

Gökçe, Nilüfer ve Esin Karlıkaya, “1829-1914 Yılları Arasında Edirne’de Görülen Salgın Hastalıklar ve Sağlık Hizmetleri”, *Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, sayı 18/2 (**2001**).

- Yıldırım, Nuran, “İstanbul’da Tebhirhaneler-Dezenfeksiyon Evleri”, *Hastane Dergisi*, sayı 12 (2001).
- Sarıyıldız, Gülden, “Karantina”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt XXIV, İstanbul 2001.
- Dağlar, Oya, “Balkan Savaşı’nda Salgın Hastalıklar”, *Toplumsal Tarih*, sayı 104 (2002).
- Köse, Abdullah, “Devlet-i Âliyye-i Osmâniyede Karantina Yani Usûl-i Tahaffuzun Tarihçesi”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, sayı 2 (2003).
- Aydın, Erdem, “19. Yüzyılda Osmanlı Sağlık Teşkilatlanması”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, sayı 15 (2004).
- Türkmen, Zekeriya, “Balkan Savaşlarında Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nin Osmanlı Ordusuna Yönelik Sağlık Hizmetleri”, *Bellekten*, cilt LXVIII sayı 252 (2004).
- Kılıç, Orhan, *Genel Hatlarıyla Dünyada ve Osmanlı Devleti’nde Salgın Hastalıklar*, Elazığ 2004.
- Dağlar, Oya, *War, Epidemics and Medicine in the Ottoman Empire from the Balkan Wars through the Great War (1912-1918)*, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2004.
- Ülman, Yeşim Işıl, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Geçiş Sürecinde Bir Aydının Portresi Dr. Besim Ömer Akalın”, *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, ed. Nil Sarı, İstanbul 2004.
- Yıldırım, Nuran, “Tersane-i Âmire Fabrikalarında Tebhir Makinası/Etöv Üretimi ve Kullanımı”, *Dünü ve Bugünü ile Haliç Sempozyumu Bildirileri*, 22-23 Mayıs 2003, ed. Süleyman Faruk Göncüoğlu, İstanbul 2004.
- Yılmaz, Özgür, “Fransız Epidemiyolog Antoine Fauvel’in Osmanlı Devleti’ndeki Çalışmaları (1847-1867)”, *Uluslararası Katılımlı Osmanlı Bilim ve Düşünce Tarihi Sempozyumu Bildiri Kitabı*, ed. M. F. Gökçek, Ankara 2004.
- Beyru, Rauf, *19. Yüzyılda İzmir’de Sağlık Sorunları ve Yaşam*, İzmir 2005.
- Özdemir, Hikmet, *Salgın Hastalıklardan Ölümler 1914-1918*, Ankara 2005.
- Yıldırım, Nuran, “Miskinler Tekkesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt XXX, İstanbul 2005.
- Ataç, Adnan ve Muharrem Uçar, “1912 Yılında Yayımlanan Bir Belge Işığında Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nin Balkan Savaşı’nda Yürüttüğü Sağlık Hizmetleri”, *VIII. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri*, İstanbul 2006.

- Güngör, Yüksel, “19. Yüzyıl Uluslararası Karantina Konferansları”, *IX. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri*, ed. Esin Kahya vd., Ankara **2006**.
- Osmanlılarda Sağlık*, cilt I-II, der. Coşkun Yılmaz ve Necdet Yılmaz, İstanbul **2006**.
- Türker, Semihat, “XIX. Yüzyılda Ege Bölgesinde Karantina Uygulamalarına Genel Bir Bakış”, *IX. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri*, Kayseri **2006**.
- Yıldırım, Nuran, “Osmanlı Coğrafyasında Karantina Uygulamalarına İsyandar: Karantina İstemezük”, *Toplumsal Tarih*, sayı 150 (**2006**).
- Çalık, Ramazan ve Muzaffer Tepekaya, “Birinci Dünya Savaşı Esmasında Anadolu’daki Salgın Hastalıklar ve Ermeniler”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 16 (**2006**).
- Kılıç, Selda Kaya, “Birinci Balkan Savaşı Döneminde Sağlık Hizmetleri ve Koşulları (1912)”, *Dokuzuncu Askeri Tarih Semineri Bildirileri*, II, Ankara **2006**.
- Hot, İnci, Zuhâl Özaydın, “Dr. Besim Ömer Paşa’nın Ülkemizin Nüfus Meselesi Hakkındaki Görüşleri”, *IV. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri (İstanbul 18-20 Eylül 1996)* Ankara **1996**.
- Ataç, Adnan ve Muharrem Uçar, “I. Dünya Savaşında Osmanlı Ordularının Sağlık Durumu ve Bulaşıcı Hastalıkların Etkisi”, *IX. Türk Tıp Tarihi Kongresi*, Kayseri **2006**.
- Dinç, Gülten ve Yeşim Işıl Ülman, “The Introduction of Variolation ‘A La Turco’ to the West by Lady Mary Montagu and Turkey’s Contribution to this”, *Vaccine*, sayı 25 (**2007**).
- Uçar, Muharrem, “I. Dünya Savaşında Osmanlı Ordularının Sağlık Durumu ve Bulaşıcı Hastalıkların Etkisi”, *IX. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri*, ed. Esin Kahya vd., Ankara **2006**.
- Kuruca, Nazım, “Salgın Hastalıkların XIX. Yüzyılda Trabzon ve Havalisinde İktisadi ve Sosyal Hayata Etkileri”, *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi*, sayı 5 (**2007**).
- Tetik, Fatih, *Osmanlı Devleti’nin Tanzimat Dönemi Kamu Sağlığı Politikası (1839-1876)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul **2007**.
- Yıldırım, Nuran, “1894’ten Günümüze Üsküdar Tebhırhanesi”, *Üsküdar Sempozyumu IV. 3-5 Kasım 2006 Bildirileri*, ed. Coşkun Yılmaz, İstanbul **2007**.
- Kara, Murat, XI. ve XIV. Yüzyıllarda Anadolu ve Civar Bölgelerde Hastalıklar, Marmara Üniversitesi, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul **2008**.

- Karatepe, Mustafa, “I. Dünya Savaşı Yıllarında 3. Ordu Bölgesinde Aşılama Çalışmaları”, *1. Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi 10. Ulusal Türk Tıp Tarihi Kongresi 20-24 Mayıs 2008 Bildiri Kitabı*, ed., Ayşegül Demirhan Erdemir vd., cilt II, Konya **2008**.
- Macar (Dağlar), Oya, *War, Epidemics and Medicine in the Late Ottoman Empire (1912-1918)*, SOTA **2008**.
- Özdemir, Hikmet, *The Ottoman Army 1914-1918 Disease&Death on the Battlefield*, The University of Utah Press, **2008**.
- Etker, Şeref, “Paul-Louis Simond ve Bakteriyojijane-i Osmani’nin Çemberlitaş’ta Açılışı (21 Eylül 1911)”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, cilt X sayı 2 (**2009**).
- Taşer, Seyit, “Akşehir’de XIX. Yüzyıl Sonu XX. Yüzyıl Başlarında (1882-1910) Yaşanan Salgın Hastalık, Yangın ve Doğal Afetler”, *1. Uluslararası Selçuklu’dan Günümüze Akşehir Kongresi ve Sanat Etkinlikleri: Akşehir 20-21 Kasım 2008*, Konya **2010**.
- Acıduman, Ahmet, “Şânîzâde Mehmed Atâullah Efendi ve Mi’yârü’l-Etibbâ Adlı Eserinde Çocuk Hastalıkları”, *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, sayı 52 (**2009**).
- Bakar, Bülent, “Mütâreke Döneminde İstanbul’daki Okullarda Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele”, *Atatürk Dönemi Sağlık Tarihi Kongresi (1920-1938)*, ed. Mustafa Mutluer vd., İzmir **2009**.
- Böke, Pelin, “İzmir Karantina Teşkilatının Kuruluşu ve Faaliyetleri (1840-1900)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, cilt VIII sayı 18-19 (**2009**).
- Gül, Abdulkadir, “XIX. Yüzyılda Erzincan Kazasında Salgın Hastalıklar (Kolera, Frengi, Çiçek ve Kızamık)”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sayı 41 (**2009**).
- Özcan, Tuğrul, “1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı Sırasında Rumeli’de Salgın Hastalıklar”, *Balkanlarda Savaşlar Göçler ve Günümüze Yansımaları*, Samsun **2009**.
- Tetik, Ahmet, “4’üncü Ordu Komutanlığı’nın Bölgesinde Salgın Hastalıklarla Mücadele ve İnsani Yardım Çalışmaları”, *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, sayı 30 (**2009**).
- Bolat, Neslihan, *I. Dünya Savaşı’nda 7. Kolordu’nun (Yemen) Sıhî Durumu*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya **2009**.
- Lüleci, Abdullah, *İşgal İstanbul’unda Salgın Hastalıklar (1918-1922)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya **2009**.
- Yıldırım, Nuran, “Salgın Afetlerinde İstanbul”, *Afetlerin Gölgesinde İstanbul*, ed. Said Öztürk, İstanbul **2009**.

Gökçe, Turan, “Salgın Hastalıklar ve Mufassal Avârız Defterleri: 1718 Tarihli Tire Kazâsı Örneği”, *CIEPO 18*, Ankara **2010**.

Arslan, İsmail, “On Dokuzuncu Yüzyılda Balkanlar’da Bulaşıcı Hastalıklar Ve Gündelik Hayata Etkileri; Drama Sancağı Örneği”, *V. Uluslararası İslâm Tıp Tarihi Kong. Özet Kitabı*, İstanbul **2010**.

Ataç, Adnan ve İbrahim Başağaoğlu, “On Dokuzuncu Yüzyılda İstanbul’da Meydana Gelen Bazı Salgınlar ve Kız Kulesinin Karantina Amaçlı Kullanımı”, *Geçmişten Günümüze İstanbul’da Sağlık, Bildiri Kitabı*, İstanbul **2010**.

Macar (Dağlar), Oya, *Balkan Savaşları’nda Salgın Hastalıklar ve Sağlık Hizmetleri*, İstanbul **2010**.

Uçar, Muharrem, *Birinci Dünya Savaşında Türk Ordularındaki Sağlık Hizmetlerinin Arşiv Belgeleri Işığında Değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara **2010**.

White, Sam, “Rethinking Disease in Ottoman History”, *International Journal of Middle East Studies*, vol. 42 no. 4 (**2010**).

Ertaş, Mehmet Yaşar ve Kağan Eğnim, “Evliya Çelebi Seyahatnamelerinde Hastalıklar”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Evliya Çelebi Özel Sayısı)*, sayı 10 (**2011**).

Doğan, Güner, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Karantina Uygulaması ve Venedik Uluslararası Sıhhiye Konferansı”, *Türkiyat Araştırmaları*, sayı 15 (**2011**).

Kardaş, Tuğba, *XIX. Yüzyılda Kafkasya’da Salgın Hastalıklar ve Karantina Önlemleri (1800-1900)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir **2010**.

Başağaoğlu, İbrahim, “XX. Yüzyılın Başlarında Sinop’ta Görülen Bulaşıcı Hastalıklar”, *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, sayı 17 (**2011**).

Birinci Dünya Savaşı’nda Doğu Cephesi’nde Sağlık Hizmetleri, yay. haz. Özlem Demireğen, Alev Keskin, Fatma İlhan, Ankara **2011**.

Kuntman, Mehmet Ali, *Tabur Tabibi Derviş Bey*, İstanbul **2011**.

Mazak, Mehmet ve Fatih Güldal, *Osmanlı’dan Günümüze Temizlik Tarihi Tanzifat-ı İstanbul*, İstanbul **2011**.

- Taşpınar, Aslı, *Osmanlı Devleti'nde Sağlık Teşkilatı (1827-1914)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta **2011**.
- Shefer-Mossensohn, Miri, “Communicable Disease in Ottoman Palestine: Local Thoughts and Actions”, *Korot*, no. 21 (**2012**).
- Bulduk, Sıdıka, “XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Balkan Vilayetlerinde Görülen Bazı Salgın Hastalıklar”, *V. Balkan Tıp Tarihi ve Etiği Kongresi Özet ve Bildiri Kitabı*, İstanbul **2012**.
- İzğöer, Ahmet Zeki, “1912 Balkan Savaşı Sonrası Rumeli'de Yapılan Göçler Sebebiyle İstanbul'da Görülen Salgın Hastalıklar ve Su Kaynaklarının Korunması”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı 201 (**2012**).
- Sevimli, Şükran ve D. Ceyhan, “Balkan Savaşı (1912-1913) ve Bulaşıcı Hastalıklar”, *V. Balkan Tıp Tarihi ve Etiği 2011 Kongresi Özet ve Bildiri Kitabı*, İstanbul **2012**.
- Koylu, Zafer, “Mütareke Döneminde İstanbul'da Salgın Hastalıklar”, *VII. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Türk ve Dünya Kültürlerinde İstanbul*, Ankara **2012**.
- Ölmez, Adem, “İkinci Abdülhamid Döneminde Koruyucu Hekimlik ve Bazı Vesikalar”, *Belgeler*, cilt XXXIV sayı 38 (**2013**).
- Sarıköse, Turhan Selma, *XIX. Yüzyılda Çukurova'da Doğal Afetler ve Salgın Hastalıklar*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya **2013**.
- Keskin, Alev ve Fatma İlhan, “Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi'nde Salgın Hastalıklar ve Salgın Hastalıklara Karşı Alınan Tedbirler”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, sayı 21 (**2013**).
- İzgi, M. Cumhur ve Hafize Öztürk Türkmen, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Karantina”, *Lokman Hekim Journal*, Özel Sayı-Supplement, (**2013**).
- Barlas, Uğuroğlu, “XIX. Yüzyıldan Cumhuriyetin İlk Yıllarına Kadar Gaziantep'deki Sağlık Kuruluşları”, *Lokman Hekim Journal*, sayı Özel Sayı-Supplement, (**2013**).
- Yıldırım, Nuran, *Hastalıklar Hastaneler Kurumlar, 14. Yüzyıldan Cumhuriyete*, İstanbul **2014**.
- Çiftçioğlu, Ferdi, *II. Abdülhamid Dönemi İzmir'de Salgın Hastalıklar*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Manisa **2014**.

- Şimşek, Fatma, “19. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Liman Kentlerinde Karantina Uygulaması”, *Berna Türkdöğün Uysal Armağan Kitabı*, Ankara **2014**.
- Yılmaz, Kerem, *Tarihsel Süreçte Sanatoryum, Heybeliada Devlet Sanatoryumu*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul **2014**.
- Yıldız, Fatma, *XIX. Yüzyıl'da Anadolu'da Salgın Hastalıklar (Veba, Kolera, Çiçek, Sıtma) ve Salgın Hastalıklarla Mücadele Yöntemleri*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Denizli **2014**.
- Köksal, Ahmet, “Akçaabat'ta Salgın Hastalıklarla Mücadele (1890-1914)”, Ed. Veysel Usta vd., *Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu*, 26-28 Nisan 2013, (183-189), Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları, **2014**.
- Lüleci, Abdullah, “Mütareke Döneminde İstanbul'da Ermeniler Arasında Görülen Salgın Hastalıklar (1918-1922)”, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt VI sayı 4 (**2014**).
- Aktaş, Esat, *Erzurum ve Trabzon Vilayetlerinde Salgın Hastalıklar (1838-1914)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum **2015**.
- Gökçe, Nilüfer, “Osmanlılar Devrinde Edirne'de Görülen Salgın Hastalıklar”, *Osmanlı'da Salgın Hastalıklarla Mücadele*, İstanbul **2015**.
- Yılmaz, Cebrail, Aslıhan Akpınar, Güngör Yüksel ve Nermin Ersoy, “Başbakanlık Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre İzmit'te Salgınlar ve Karantinalar”, *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli **2015**.
- Hot, İnci, “Tanzimat Sonrası Osmanlı'da Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele”, *Osmanlı'da Salgın Hastalıklarla Mücadele*, İstanbul **2015**.
- Babuçcu, Merva, *Osmanlı Devleti'nde Askerî Sağlık Hizmetleri (1876-1908)*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş **2015**.
- Ayhan, Aydın, “Seferberlik Yıllarında Balıkesir ve Çevresinde Salgın Hastalıklarla Mücadele”, *Osmanlı'da Salgın Hastalıklarla Mücadele*, İstanbul **2015**.
- Başagaoglu, İbrahim, “XX. Asrın Başlarında Sinop'ta Görülen Bulaşıcı Hastalıklar”, *Osmanlı'da Salgın Hastalıklarla Mücadele*, İstanbul **2015**.
- Özcan, Müesser, Rahime Aydın ve Oğuz Polatel, “XX. Yüzyılda İzmit'te Salgın Hastalıklarla Mücadelede Aşı Çalışmaları”, *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli **2015**.

- Osmanlı'da Salgın Hastalıklarla Mücadele*, ed. İbrahim Başağaoğlu, Ahmet Uçar ve Osman Doğan, İstanbul **2015**.
- Kavak, Mehmet, *Besim Ömer'in Hıfz-ı Sıhhat Eserindeki Bulaşıcı (İntanî) Hastalıklar*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul **2016**.
- Tekir, Süleyman, "Sarıkamış Harekâtı Sonrası Türk Ordusunda Görülen Salgın Hastalıklar ve Yaşanan Kayıplar", *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Ek Sayı (**2016**).
- Yıldırım, Nuran, "İstanbul Boğazı'nda Karantina Uygulamaları", *Yeni Deniz Mecmuası*, sayı 61 (**2016**).
- Yiğit, İlker ve Osman Gümüşçü, "Manisa ve Çevresinde Salgın Hastalıkların İskâna Etkisi (XVI-XX. yy.)", *TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, Ankara **2016**.
- Demiryürek, Halim, "Ertuğrul Sancağında Bulaşıcı Hastalıklar (1894-1914)", *Arşiv ve Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür: Prof. Dr. Atilla Çetin'e Armağan*, ed. Turgut Subaşı, Adapazarı **2016**.
- Batği, Özlem, "Seyahatnamelerde Osmanlı İnsanın Hastalıkları ve Tedavi Yöntemleri", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD)*, cilt IV sayı 8 (**2017**).
- Yolun, Murat, "Salgın Hastalıklar ve Ceza Kanunu Arasındaki İlişki Üzerine: Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ceraim-i Sıhhiye Kanunu (1884)", *Türkiye Klinikleri J Med Ethics*, cilt XXIV sayı 2 (**2016**).
- Benli, Kübra, *Klasik Dönem Osmanlı Sağlık Sistemi ve Salgın Hastalıklar (1300-1600)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya **2017**.
- Ateş, Sabri, "Bir Ayrışma unsuru olarak Salgın Hastalıklar: 19. Yüzyılda Osmanlı-İran Güç Mücadelesi ve Cenazesi Trafiği", *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Salgın Hastalıklar ve Kamu Sağlığı*, İstanbul **2017**.
- Aktaş, Esat, "Birinci Dünya Savaşı'nın Başlangıcından Rus İşgaline; Bayburt Çevresinde Salgın Hastalıklar", *Tarih Okulu Dergisi*, cilt X sayı 31 (**2017**).
- Doğan, Hamdi, "Vefayata Mahsus Vukuat Defterlerine Göre Salgın Hastalıklardan Ölüm: Adıyaman Örneği", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt VI sayı 18 (**2017**).
- Can, Ayşegül ve Taner Aslan, "Aksaray'da Salgın Hastalıklar (1866-1916)", *II. Uluslararası Aksaray Sempozyumu*, ed. Mehmet Sami Yıldız, Aksaray **2017**.

- Ayalon, Y., “Religion and Ottoman Society’s Responses to Epidemics in The Seventeenth And Eighteenth Centuries”, *Plague and Contagion in the Islamic Mediterranean, New Histories of Disease in Ottoman Society*, ed. Nükhet Varlık, York (2017).
- Gültekin, Elif, “Arşiv Belgelerine Göre XIX. Yüzyılda Karamürsel’de Çocuk Hastalıkları İle Mücadele”, *Lokman Hekim Dergisi*, cilt I sayı 7 (2017).
- Yıldız, Aycan, *Kırım Harbi Sırasında Osmanlı Devleti’ne Gelen İngiliz Hekimleri ve Hastaneleri*, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bilecik 2017.
- Yılmaz, Özgür, “Veba, Kolera ve Salgınlar: Trabzon’da Halk Sağlığı ve Sağlık Kurumları (1804-1895)”, *Mavi Atlas*, cilt I sayı 5 (2017).
- Yılmaz Cebrail ve Nermin Ersoy, “Malatya’da Yaşanan Bulaşıcı Hastalıklar Ve Karantina Uygulamaları (1889)”, *Lokman Hekim Journal*, cilt VII sayı 2 (2017).
- Robarts, Andrew, “Nowhere to Run to, Nowhere to Hide? Society, State, and Epidemic Diseases in the Early Nineteenth-Century Ottoman Balkans”, *Plague and Contagion in the Islamic Mediterranean, New Histories of Disease in Ottoman Society*, ed. Nükhet Varlık, York 2017.
- Aydın, Mesut, *1808-1839 Yılları Arasında Osmanlı Devleti’nde Doğal Afetler*, Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sinop 2018.
- Dayar, Evren, “Antalya Şeriyeye Sicillerindeki Veba ve Kolera ile İlgili Hükümlerin Tahlili (1833-1870)”, *OTAM*, sayı 44 (2018).
- Gider, Sümeyye ve Zeynep Gül Ünal, “Geç Osmanlı Dönemi İstanbul Koruyucu Sağlık Kurumları ve Pendik Bakteriyolojihane-i Baytari Binası”, *Dicle Üniversitesi I. Uluslararası Mimarlık Sempozyumu (4-6 Ekim 2018) Bildiri Kitabı*, Diyarbakır 2018.
- Karacaoğlu, Emre, “Bakteriyolojihâne’nin Kurulması Fikri Üzerine Arşiv Belgeleri Işığında Bazı Mütaalar”, *Türkiye Klinikleri J MedEthics*, cilt XXVI sayı 2 (2018).
- Keskinbora, H. Kadirca, “Osmanlı Ülkesinde ABD Nüfuzunu Yerleştirme Aracı: Tıbbi Misyonerlik”, *Turkish Studies History*, cilt XIII sayı 16 (2018).
- Osmanlı Arşiv Belgelerinde İstanbul’da Doğal Afetler*, haz. Fatma Ürekli-Raşit Gündoğdu-Ebul Faruk Önal, İstanbul 2018.
- Özcan, Tuğrul, “Sahil Kasabalarında Salgın Hastalıklara Karşı Mücadele: Fatsa Kasabası Örneği (1860-1930)”, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt X sayı 10 (2018).

- Keskinbora, H. Kadirca, Fahriye Kemer Aras, Sevtap Yıldırım, “Yanya Cephesinde Hekim Yardımı: Dr Süleyman Numan ve Balkan Felaketinde Sağlıkçı Desteği”, *Lokman Hekim Dergisi*, 8 (1), **2018**.
- Candeğer, Ümmügülsüm, “İngiliz Belgelerine Göre Osmanlı Devleti’nde Salgın Hastalıklar (1910-1913)”, *III. Uluslararası AVRASYA Multidisipliner Çalışmalar Kongresi Sosyal ve Beşeri Bilimler Kitabı*, ed. Ümran Türkyılmaz vd., Gaziantep **2019**.
- Ceylan (Yiğit), Sibel, “Arşiv Belgelerine Göre Filistin’de Salgın Hastalıklar ve Alınan Önlemler Üzerine Bir Değerlendirme”, *Journal of Islamic Jerusalem Studies*, cilt XIX no. 3, **(2019)**.
- Çalışkan, Adem ve Ahmet Eyicil, “XVIII. ve XIX. Yüzyılda Halep ve Civarında Salgın Hastalıklar”, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt IX sayı 18 **(2019)**.
- Kılıç, Orhan, “Osmanlı Döneminde Konya ve Çevresinde Yaşanan Salgın Hastalıkların Göç Hareketlerine Etkisi”, *Konya Kitabı XVII Geçmişten Günümüze Göçler*, ed. Alaattin Aköz, Doğan Yörük, Haşim Karpuz, Konya **2019**.
- Özdemir, Seda, *XIX. Yüzyılda Kastamonu Vilayeti’nde Salgın Hastalıklar*, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu **2019**.
- Çalışkan, Adem, “XIX. Yüzyıl ve XX. Yüzyıl Başlarında Maraş Ve Kazalarında Salgın Hastalıklar ve Salgın Hastalıklara Karşı Alınan Önlemler”, *Sağlık-Toplum-Bilim Akademik Araştırmalar*, ed. Durmuş Ali Arslan, İstanbul **2019**.
- Çalışkan, Adem, “XIX. Yüzyılda Maraş’ta Salgın Hastalıklar ve Salgın Hastalıklara Karşı Alınan Önlemler”, *2. Uluslararası Akdeniz Sempozyumu (23-25 Mayıs 2019 Mersin)*, ed. Ali Arslan, Mersin **2019**.
- Çalışkan, Adem ve Ahmet Eyicil, “XVIII. Ve XIX. Yüzyıllarda Halep ve Halep Civarında Salgın Hastalıklar”, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt IX sayı 18 **(2019)**.
- Çalışkan, Adem, “XVIII. ve XIX. Yüzyılda Antep ve Civarında Bazı Salgın Hastalıklara Dair Bulgular”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt XVIII sayı 4 **(2019)**.
- Kılıç, Orhan, “Salgın Hastalıkların Osmanlı Vergi Düzenine Etkisi”, *Üçüncü İktisat Tarihi Kongresi Bildirileri-1*, İzmir **2019**.
- Macar (Dağlar), Oya, “Galiçya Cephesi’nde Osmanlı Birlikleri ve Sağlık Hizmetleri (1916-1917)”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, cilt X sayı 2 **(2019)**.

Yağcıoğlu, Nuray, *Tanzimat Sonrası Osmanlı'da Salgın Hastalıklara Karşı Alınan Önlemler*, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan **2019**.

Özlü, Zeynep ve Kerim Tiryaki, “Osmanlıda Seferberlik Dönemlerinde Salgın Hastalıklara Karşı Halk Sağlığı Muhafazasına Dair Bulgular”, *Zeugma II. Uluslararası Multidisipliner Çalışmalar Kongresi (18-20 Ocak 2019)*, cilt II, Gaziantep **2019**.

Semiz, Esra, *XIX. Yüzyılda Konya Vilayeti'nde Meydana Gelen Salgın Hastalıklar ve Etkileri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya **2019**.

Yazıcı, Sibel, “Meclis-i Mebusan Bütçe Görüşmelerinde Salgın Hastalılarla İlgili Tartışmalar ve Öneriler (1914-1918)”, *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, cilt V sayı 8 (**2019**).

Yurdakul, Eray Serdar, “Kızılay'ın İlk Hastaneleri (1877-1878): Yatan Hastalarda Görülen Enfeksiyon ve Mortalite Oranları”, *Türk Mikrobiyoloji Cemiyeti Dergisi*, cilt II sayı 49 (**2019**).

Çalışkan, Adem, “XIX. Yüzyıl ve XX. Yüzyıl Başlarında Aksaray'da Salgın Hastalıklar, Doğal Felaketler”, *Sağlık-Toplum-Bilim, Akademik Araştırmalar Kitap 7*, Ed. Ali Arslan vd., İstanbul **2020**.

Koğ, Yusuf, *Kırım Savaşı ve Kafkas Göçlerinde Salgın Hastalıklar (1853-1864)*, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Yozgat **2020**.

Şimşek, Kamuran, “Osmanlı Devri Denizli'de Salgın Hastalıklar”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 38 (**2020**).

Yaşayanlar, İsmail, “Salgınlar Çağında Osmanlı'da Hekim Olmak”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, sayı 316 (**2020**).

Bardakçı, Murat, “İşte Türkiye'nin 1831 Tarihli İlk Karantina Belgesi ve Sultan Abdülhamid'in 'Bütün Hacılar Karantinaya Alınacaktır' Emri”, *Habertürk Gazetesi*, <https://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/2625217-iste-turkiyenin-1831-tarihli-ilk-karantina-belgesi-ve-sultan-abdulhamidin-butun-hacilar-karantinaya-alinacaktir-emri> (Erişim Tarihi: 02.04.2020).

Yolun, Murat, “19. Yüzyılda Karantinaya Yönelik Halk Tepkisi: Mitroviçe Örneği”, https://www.academia.edu/41886208/19._Y%C3%BCzy%C4%B1lda_Karantinaya_Y%C3%B6nelik_Halk_Tepkisi-_Mitrovi%C3%A7e_%C3%96rne%C4%9Fi (Erişim Tarihi: **26.03.2020**).

- Yaşayanlar, İsmail, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Doğu Karadeniz Sınırında Emraz-ı Sâriye İle Mücadele: Batum ve Hopa Karantinahaneleri”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, sayı 28 (2020).
- Ağır, Sevda, *Osmanlı’da Karantina Uygulama Süreçleri ve Tepkiler (1865-1914)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2020.
- Bingül, Şeyhmus, “II. Abdülhamid Döneminde İstanbul’da Bulaşıcı ve Salgın Hastalıklara Karşı Alınan Tedbirler: Mektep Tatilleri”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı* (2020).
- Çalışkan, Adem, “Osmanlı Kenti Bayezid’de Salgın Hastalıklar ve Bazı Asayiş Problemleri (XIX. Yüzyıl ve XX. Yüzyıl Başları)”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 39 (2020).
- Çelik, Hatice, *XIX. Yüzyıl Osmanlı Sağlık Sistemi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2018.
- Polat, İrfan, “Yakut ve Yukagirlerin Geleneksel Dünya Görüşünde Salgın Hastalıklarla İlgili Anlatı, İnanış ve Uygulamalar”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı* (2020).
- Tulasoğlu, Gülay, “Horizontal Modernleşme: Erken Tanzimat Sonrası Selanik’inde Karantina Uygulaması”, *The Journal of Ottoman Studies*, cilt LVI (2020).
- Genç, Sabit, “Amasya Sancağında Karantina Teşkilatının Kurulması, Ortaya Çıkan Salgınlar (1812-1918)”, *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 8 (2020).
- Azap, Eralp Yaşar, “1820-1823 Osmanlı-İran Savaşında Ortaya Çıkan Salgın ve Bu Salgının Savaşa Etkisi”, *Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt II sayı 2 (2020).

Cumhuriyet Dönemi

- “Ordunun Bazı Salgın Hastalıklardan Vikâyesi İçin Tatbik Olunan İşler”, *Askerî Tıp Mecmuası*, cilt LII sayı 3 (1923).
- Starolinsky, A., “Rusya’da Emraz-ı Zühreviye Mücadelesi”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, çev. Mustafa Hakkı, cilt VI sayı 1 (1924).

- Tevfik İsmail, *Heybeliada Sanatoryumu (1924-1927 Salnamesi)*, İstanbul **1927**.
- Reşid Galip, *Dört Azgın Canavar*, Maarif Vekâleti Halk Kitapları Serisi No:3, İstanbul **1929**.
- Öktem, Refet Raif, “Heybeliada Sanatoryomunda Neler Gördüm?”, *Yaşamak Yolu*, no. 73-75 (**1935**).
- Braun, H., “Sari Hastalıkların Devlet ve Halk İçin Ehemmiyeti”, *Üniversite Konferansları I*, 1933-1937, İstanbul **1939**.
- Dilevurgun, H., “Türkiye’nin Belli Başlı Bulaşıcı ve Salgın Hastalıklarıyla Savaş Esasları”, *Sağlık Dergisi*, cilt XXV sayı 5 (**1951**).
- Dilevurgun, H., “Türkiye’nin Belli Başlı Bulaşıcı ve Salgın Hastalıklarıyla Savaş Esasları”, *Sağlık Dergisi*, cilt XXVII sayı 1 (**1953**).
- Dilevurgun, Hamdi, “Türkiye’nin Belli Başlı Bulaşıcı ve Salgın Hastalıklarıyla Savaş Esasları”, *Sağlık Dergisi*, cilt XXVII sayı 3 (**1953**).
- Dilevurgun, H., “Bulaşıcı Hastalık Savaşı”, *Sağlık Dergisi*, cilt XXVII sayı 8 (**1953**).
- Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti Tıbbî İstatistik Yıllığı 1945-1955*, ed. Yusuf Tunca, Ankara **1958**.
- Noyan, Abdülkadir, *Memleketimizde Salgın Hastalıklar*, İstanbul **1963**.
- Noyan, Abdülkadir, “Memleketimizde Salgın Hastalıklar”, *İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt XXVI (**1963**).
- Frik, Feridun, *Cumhuriyet Devri Sağlık Hareketleri: 1923-1963 40 Yıl*, İstanbul **1964**.
- Unat, Ekrem Kadri, “Kış ve Bulaşıcı Hastalıklar”, *Dirim*, cilt LV sayı 7-8 (**1980**).
- Frik, Feridun, “Türkiye’de Bulaşıcı Hastalıklar”, *Dirim*, sayı 9-10 (**1981**).
- Unat, Ekrem Kadri, “Türkiye Cumhuriyeti’nde Sıtma ve Tüberküloz Savaşı”, *Bilim ve Teknik*, sayı 168 (**1981**).
- Unat, Ekrem Kadri, “Türkiye’de Atatürk Döneminde Bulaşıcı Hastalıklarla Savaş İçin Kuruluşlar ve Çalışmalar”, *Türkiye’de Atatürk Döneminde Bulaşıcı Hastalıklarla Savaş Toplantısı*, Ankara **1982**.
- Barlas, Uğuroğlu, “Safranbolu Frengi Hastanesi ve Cüzzamlılar Barınağı Hakkında Bir Araştırma Denemesi”, *Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi*, sayı 5 (**1993**).
- Yıldırım, Nuran, “İstanbul Bulaşıcı Hastalıklarla Savaş Derneği”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt IV, İstanbul **1994**.

Cumhuriyetin İlk 15 Yılında Sağlık Hizmetleri, İstanbul **1998**.

Karakaya, Hamiyet ve L. Türkmen, “Enfeksiyon Hastalıklarına Karşı Savaşımın Tarihçesi”,
6. Türk Tıp Tarihi Kongresi 22-24 Mayıs 2000 Bildiri Özetleri, İstanbul **2000**.

Gümüşoğlu, Firdevs, *Türkiye'nin Pasteur'u Dr. Z. Muammer Tunçman*, İstanbul **2001**.

Hot, İnci, *Sıhhiye Mecmuası'na Göre Ülkemizde Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele (1913-1996)*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul **2001**.

Arslan, Aslı, *Türkiye'de Tabii Afetler (1923-1950)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Elazığ **2003**.

Gümüşçü, Osman, “Osmanlı'dan Cumhuriyete Geçiş ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye Halk Sağlığı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, cilt XIX sayı 55 (**2003**).

Candaş, Deniz, “20. Yüzyıla Damgasını Vuran Salgın Hastalıklar”, *Bilim ve Teknik*, sayı 436 (**2004**).

Karayaman, Mehmet, *İzmir'de Sağlık (1920-1938)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir **2005**.

Bektaş, Yasemin, *Çukurova ve Çevresinde Sık Rastlanan Salgın Hastalıkların Tanı ve Tedavisine Yönelik Bilinçlendirme ve Eğitim Çalışmaları Üzerine Araştırma*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, Ankara 2006.

Tantay, Ayfer, “Millî Mücadele Yıllarında İzmir'de Etkili Olan Bulaşıcı Hastalıklar (Emraz-ı Sâriye)”, *ÇTTAD*, cilt VI sayı 15 (**2007**).

Arı, Kemal, “Mübadele Sürecinde Göçmenlerde Salgın Hastalık Riski ve “Fare İtlafı”, *Prof. Dr. Necmi Ülker'e Armağan*, İzmir **2008**.

Karayaman, Mehmet, *20. Yüzyılın İlk Yarısında İzmir'de Sağlık*, İzmir **2008**.

Çubukçu, Beyhan, “Atatürk Dönemi Bursa Merkez ve İlçelerinde Bulaşıcı Hastalıklar ve Salgınlar ile Mücadele (1920-1938)”, *Bursa Araştırmaları: Kent Tarihi ve Kültür Dergisi*, sayı 19 (**2008**).

Temel, Mehmet, *Atatürk Döneminde Bulaşıcı ve Salgın Hastalıklarla Mücadele*, İstanbul **2008**.

Tüzün, Binnur, “Tüberküloz Savaşından AIDS'e: Dr. Turgut Altuğ (1921-2008)”, *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi*, sayı 12-13-14-15 (**2006-2009**).

- Çakırçoban, İsmail, *İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'de Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul **2010**.
- Dedeoğlu, Naci, "Cumhuriyetten Bugüne Bulaşıcı Hastalıklarda Değişme ve Sağlık Politikaları ile İlişkisi", *Toplum ve Hekim*, cilt XXIII sayı 6 (**2008**).
- Er, Uygur, "Salgın Hastalıklarla Mücadele ve Aşı Üretiminde Öncü Bir Hekim: Dr. Refik Saydam", *Bilim ve Ütopya*, sayı 199 (**2011**).
- Rasimoğlu, Ceren Gülser İlikan, "İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Türkiye'de Nüfus Ve Halk Sağlığı Tartışmalarının Değerlendirilmesi", *Lokman Hekim Journal*, cilt IV sayı 3 (**2014**).
- Barlas, Uğuroğlu, "Safranbolu Frengi Hastanesi ve Cüzzamlılar Barınağı Hakkında Bir Araştırma Denemesi", *Osmanlı'da Salgın Hastalıklarla Mücadele*, İstanbul **2015**.
- Özkaya, H., "Cumhuriyet Döneminde Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele", *Türk Aile Hekimliği Dergisi*, cilt XX sayı 2 (**2016**).
- Esen, Atakan, "Sıhhî-i İctimâi Coğrafya Kitaplarına Göre İç Anadolu'da Görülen Salgın Hastalıklar (1922-1926)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, sayı 60 (**2017**).
- Utkugün, Ceren, "Haber Gazetesi'ne Göre İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Afyon'da Koruyucu Sağlık Hizmetleri ve Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele", *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, cilt IV sayı 7 (**2017**).
- Kopar, Metin, "İstiklal Harbi Sıhhi Raporu (1920-1923)", *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4/8, **2017**.
- Tomalı, Ali, *Milli Mücadelede ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Denizli Sağlık Hizmetleri (1919-1938)*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya **2018**.
- Dağ, Mustafa, *Cumhuriyet Döneminde Urfa'da Sağlık (1923-1950)*, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa **2018**.
- Taşkın, Faruk ve Şerife Yorulmaz, "Adana'da Bir Misyoner Hastanesi: Adana International Hastanesi (1909-1934)", *Lokman Hekim Dergisi*, 8 (1), **2018**.

- Gülçiçek, Mehtap, *1929-1945 Yılları Arasında İzmir’de Salgın Hastalıklar ve Çözüm Arayışları*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir **2019**.
- Şahin, Güneş, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Kırşehir’de Salgın Hastalıklarla Mücadele”, *XI. Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Günleri Bildiri Özetleri*, Ankara **2019**.
- Tekir, Süleyman, “Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’de Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele (1923-1930)”, *Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sayı 65 (**2019**).
- Tekir, Süleyman, “Descriptions of Hospital / Sinop Hastaneleri ve Salgın Hastalıklar”, *Black Sea Project* (https://www.academia.edu/20391678/Descriptions_of_hospitals_Sinop_Hastaneleri_ve_Salg%C4%B1n_Hastal%C4%B1klar).
- Özer, Sevilay, “Orta Doğu’da Salgın Hastalıklar: Urfa Örneği (1923-1950)”, *Geçmiş ve Gelecek Bağlamında Orta Doğu*, ed. Zafer Gölen ve Abidin Temizer, Podgorica **2018**.
- Yabalak, Halit, “Sanatçının Esin Kaynağı Olarak Salgın Hastalık ve Hastalığın Resim Sanatına Yansıması”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı* (**2020**).
- Yazgıç, Suavi Kemal, “Edebî Bir Mesele Olarak Karantina”, *Şehir ve Düşünce Dergisi*, sayı 16 (**2020**).
- Yücebaş, Ferit, “Gaziantep’te Salgın Hastalıklar ve Alınan Tedbirler (1923-1933)”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı* (**2020**).
- Dervişoğlu, Efnan “Reşat Nuri Güntekin’in Bir Uzun Öyküsü: "Salgın"”, *Göç Dergisi*, cilt VII sayı 2, **2020**.
- Özer, Sevilay, “Maraşta Salgın Hastalıklarla Mücadele (1935-1960)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, cilt XX sayı 41 (**2020**).
- Atlı, Cengiz ve Fuat Kahraman, “İkinci Dünya Savaşı Akabinde Türkiye’de Sağlık Durumu ve Salgın Hastalıklarla Mücadele (1946-1950)”, *Journal of Turkish Studies*, cilt XV sayı 4 (**2020**).
- Atasoy, Emrah, “Spekülatif Kurguda Salgın Teması”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt LX sayı 2 (**2020**).
- Koç (Olpak), Canan, “Nişanlılar Romanında Salgının Tarihi Gerçekliği ve Kurguya Yansıyan Dehşeti”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt XII sayı 23 (**2020**).

II VEBA

Osmanlı'da cenaze töreni (GUER)

VEBA

Genel

- “İllet-i Vebaya Dair Lâyiha”, 4 Safer 1255, *Takvim-i Vekayi*, No:178, Neşri:4 Safer **1255**.
- “Rumeli Cânibinde İlleti Veba Zuhur Eden Mahallerden Mürur Etmeğe Mecbur Olan Düvel-i Ecnebiye Tatarları Hakkında İcap Eden Tertibat”, 17 Haziran 1840, *Düstur*, Cilt: II, s. 868.
- “İllet-i Veba zuhur eden sefain hakkında icra kılınacak usul-ı sıhhiye”, 4 Ramazan 1257-13 Teşrînievvel 1841, *Düstur*, Cilt: II, s.860.
- “Taun Hakkında Ma'lumat-ı Tarihiye”, *Mecmua-i Ebüzziya*, cilt II sayı 17 (**1298**).
- “Veba”, *Meşveret*, cilt III sayı 30 (**1315**).
- Besim Ömer, “Veba, Taûn”, *Servet-i Fünun XIX/* 482 (**1316**).
- Nenter, *Veba ve Mikrobu*, çev. Ali Hüseyin ve Mehmed Refi, İstanbul **1900**.
- Veba*, İstanbul **1908**.
- Meclis-i Umûr-ı Tıbbiyye-i Mülkiye ve Sıhhiye-i Umumiyye, *Veba*, İstanbul **1326**.
- Sığır Vebası Hakkında Lâzım Gelen Tedâbir*, İstanbul **1331**.
- Veba Talimâtı*, İstanbul **1916**.
- Veba Talimâtnâmesi*, İstanbul **1917**.
- Ali Vahid, *Veba: Veba Hastalığı Hakkında Malûmât-ı Müfîde*, İstanbul 1918.
- Ali Rıza, “Veba ve Taun”, *İtisam*, cilt II sayı 55 (**1335**).
- Veba Esbâbı, *Arâzı ve Mücadelesi*, İstanbul **1922**.
- Veba Talimatnâmesi ve İtlâf-ı Fare Rehberi*, İstanbul **1922**.
- Uludağ, Osman Şevki, “Tıb Tarihimizde Veba Savaşı”, *Tıb Dünyası*, no. 11-12 (**1933**).
- Ünver, Süheyl, “Türkiye’de Veba Tarihçesi Üzerine”, *Tedavi Kliniği ve Laboratuvarı*, cilt V sayı 18 (**1935**).
- Ünver, A. Süheyl, *Türkiye’de Veba (Taûn) Tarihçesi Üzerine*, İstanbul **1935**.
- Akıncı, Sırrı, *Tarihte Veba Salgınları*, İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü, Doçentlik Tezi, İstanbul **1969**.

- Akıncı, Sırrı, “Tarih Boyunca Veba”, *Hayat Tarih Mecmuası*, sayı 6 (1973).
- Akyay, Necmettin, “Türkiye’de Veba Salgınları ve Veba Hakkında Eski Yayınlar”, *Mikrobiyoloji Bülteni*, cilt VIII sayı 2 (1974).
- Dols, Michael W., *The Black Death in the Middle East*, Princeton 1977.
- Ünver, Süheyl, “Taûn Nedir? Veba Nedir?”, *Dirim*, cilt LIII sayı 11-12 (1978).
- Dols, Michael W., “Veba Sırasında Şehirli Halkın Tavrı”, Çev. Ümit Hassan, *Tarih ve Toplum*, sayı 40 (1987).
- Eren, Nevzat, “Vebanın Öyküsü”, *Bilim ve Ütopya*, sayı 50 (1998).
- Dramalı, Zeynep, “Dünyayı Sars’tan Önce Yıllarca Veba Sarstı”, *Hürriyet Tarih*, sayı 4 (16 Nisan 2003).
- Ceylan, Ömür, “Ölümün Unutulan Adı Veba”, *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 1/1 (2006).
- Hot, İnci ve Vatanoğlu, Elif, “Geçmişten Günümüze Ülkemizde Vebaya Karşı Yapılan Mücadele”, *V. Uluslararası İslam Tıp Tarihi Cemiyeti Kongresi Özet Kitabı*, İstanbul 2010.
- Ayhan, Aydın, “Dünya’da ve Türkiye’de Veba Salgınları”, *Tıp Tarihi Araştırmaları Tarihi*, sayı 16 (2009).
- Erdemir (Demirhan), Ayşegül ve Sezer Erer, “Arşiv Belgeleri Işığında Türk Tıp Tarihinde Veba Hastalığının Yayılması ve Önlenmesi Üzerine Yorumlamalar”, *V. Balkan Tıp Tarihi ve Etiği Kongresi Özet ve Bildiri Kitabı*, İstanbul 2012.
- Varlık, Nükhet, “Taûn”, *DİA*, cilt XL, İstanbul 2011.
- Varlık, Nükhet, “İstanbul’da Veba Salgınları” çev. Ahmet Aydoğan, *Antik Çağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi: Toplum*, cilt IV, İstanbul 2015.
- Gelir, Yakup, “Pandemi Dönemlerinde İnsan ve Hastalık İlişkisine Dair İki Roman: Hakka Sığındık ve Veba”, *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı* (2020).

Antik Çağ& Ortaçağ

- Neustadt [Ayalon], David, “The Plague and Its Effects upon the Mamluk Army”, *Journal of the Royal Asiatic Society*, 66 (1946).
- Arık, Feda Şamil, “Selçuklular Zamanında Anadolu’da Veba Salgınları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, sayı 15 (1957).
- Zigler, Philip, “XIV. yy.’da Avrupa’yı Perişan Eden Veba”, çev. Ali Önder, *Hayat Tarih Mecmuası*, sayı 3 (1972).
- Dols, Michael W., “Plague in Early Islamic History”, *Journal of the American Oriental Society* 94 (3) (1974).
- Flinn, M. W., “Avrupa ve Akdeniz Ülkelerinde Veba”, çev. Necmiye Alpay, *Tarih ve Toplum*, sayı 39 (1987).
- Aybirdi, Cengiz, “Ortaçağın Büyük Salgını Veba”, *Bilim ve Teknik*, cilt XXII sayı 263 (1989).
- Çeçen, Salih, “Kültepe Vesikalarına Göre Veba Hastalığı”, *Fen ve Tıp Bilimlerinde Araştırma*, cilt IV sayı 36-37 (1992).
- Harmancı, Hande Gencil, “Bir Ortaçağ Trajedisi: Veba”, *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, cilt I sayı 11 (1992).
- Gökhan, İlyas, *13-16. Yüzyıllarda Mısır ve Suriye’de Krizler, Kıtıkklar ve Vebalar*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ 1998.
- Stathakopoulos, D., *Crime And Punishment: The Plague in the Byzantine Empire, 541-749*, New York 2007.
- Pamuk, Şevket, “The Black Death and the Origins of the ‘Great Divergence’ Across Europe, 1300–1600”, *European Review of Economic History*, cilt XI sayı 3 (2007).
- Kurt, İsmail, *Hadislerde Veba ve Korunma Yolları Bezlü’l-Mâ’ûn Adlı Eser Çerçevesinde*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2009.
- Martin, Sean, *Orta Çağ’da Veba Kara Ölüm*, çev. Cumhur Atay, İstanbul 2011.
- Gümüş, Tarık Tolga, “Avrupa’da Kara Ölüm ve Dönem Kronikleri”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt XX sayı 1 (2011).

- Genç, Özlem, “Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını ve Ortaçağ Avrupa’sına Etkileri”, *Tarih Okulu*, sayı 10 (2011).
- Özden, Kemal ve Mustafa Özmat, “Salgın ve Kent: 1347 Veba Salgınının Avrupa’da Sosyal, Politik ve Ekonomik Sonuçları”, *İdealkent*, sayı 12 (2014).
- İstek, Emrah, “Avrupa’da Veba Salgını ve Salgında Din Faktörü (Viyana Örneği)”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt XXXVI sayı 62 (2017).
- Plague and Contagion in the Islamic Mediterranean, New Histories of Disease in Ottoman Society*, ed. Nükhet Varlık, York 2017.
- Turan, Olcay, “Thukydides’in Aktarımına Göre Atina Salgınının Gerçek Etkileri”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, cilt IV sayı 2 (2018).
- Akın, Haydar, “Felaket Geliyorum Demişti: Ortaçağ’da Yaşanan Büyük Veba Salgını ve Toplumsal Yaşamdaki Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Kebikeç Dergisi*, sayı 46 (2018).
- Akdere, Mevlüt, “Bizans Tarihi Kaynaklarına Göre VI.-X. Yüzyıllarda İstanbul’da Görülen Veba Salgınları”, *Tarih Okulu Dergisi*, sayı XXXV (2018).
- Karakuş, Sadık, “Onur, Doğu’dan Gelen Ölüm: Antoninus Vebası”, *Toplumsal Tarih*, sayı 296 (2018).
- Kömürcü, Aysel, *Hitit Krallığı’nda Veba Salgını ve Etkileri (MÖ. II. Binyılın İlk Yarısı)*, Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyon 2019.
- Karaağaçlıoğlu, Fezanur, *Epidemics, Urban Life and Sanitation: Pera and the End of the Plague*, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.
- Dede, Bioustra, *Emmanouil Limenitis’in “Rodost’da Veba (To thanatikon tis Rodou)” Adlı Eserinin Çevirisi ve İncelenmesi*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2019.
- Cengiz, Ercan, “Hz. Ömer Döneminde Meydana Gelen Amvas Taunu ve Etkileri”, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt VII sayı 13 (2020).
- Karaimamoğlu, Tolgahan, *Kara Ölüm ve Büyük Britanya’ya Etkileri (1300-1400)*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Mersin 2020.
- Sayar, Mustafa Hamdi, “Marcus Aurelius ve Lucius Verus Dönemlerinde M.S. 165-180 Yılları Arasında Görülen Büyük Salgın”, *Tarih Dergisi*, sayı 71 (2020).

Osmanlı Dönemi

- “Vebaya Karşı Bir İlaç”, *Mecmua-i Edebiyye*, cilt I sayı 22 (1315).
- “Köylülerimizin Taunu”, *Hikmet*, cilt I sayı 26 (1910).
- Noyan, Abdülkadir, “Fırın ve Çadır Hamamı ile Tathirat”, *Sıhhiye Mecmuası*, sayı 7 (1331).
- Galip Ata, “İstanbul’da Veba Salgınları”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt II sayı 3 (1919).
- Mehmet Kâmil, “Hıfz-ı Sıhha Mesaili: İstanbul’da Teşrin-i evvel Vebası”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt II sayı 3 (1919).
- Mehmet Kâmil, “Teşrin-i evvel Vebası”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt II sayı 5 (1335).
- Refik, “Vebanın Bakteriyoloji Usulleri ile Teşhisi”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt II sayı 5 (1920).
- Ünver, A. Süheyl, “Buğdan Voyvodası Oğlunun Vebadan Ölümü”, *Türk Tıp Tarihi Arkivi*, cilt III sayı 12 (1939).
- Kolling, Oskar, “XVIII. Asırda Veba Salgını Devirlerinde Ticaret Münasebetleri”, çev. Sadrettin Karatay, Ülkü, 100 (1941).
- Ahmed Taşköprüzade, *Risale-i Taûn ve Veba Tercümesi*, Ankara 1959.
- Dukes, M. N. G., “Londra’da Veba (1665-1666)”, *Organorama*, cilt I sayı 3 (1965).
- Ünver, A. Süheyl, “Mezar Taşlarında Veba ve Taun’a Ait Kayıtlar”, *Dirim*, cilt XL sayı 11-12 (1965).
- Erk, Nihal ve Naki Cevat Akkerman, *Türkiye’de Sığır Vebası Salgınları ve Eradikasyonu Tarihi*, Ankara 1969.
- Erk, Nihal, “Tarihte Önemli Sığır Vebası Salgınları ve 1920’ye Kadar Memleketimizdeki Durumu”, *Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 21/1-2 (1974).
- Dols, Michael W., “The Second Plague Pandemics and Its Recurrences in the Middle East 1347-1894”, *Journal of Economic and Social History of the Orient*, sayı 22 (1979).
- Pamuk, Şevket, “Kara Ölüm Ortadoğu’da”, *Tarih ve Toplum*, sayı 40 (1987).
- Yetkin, Sabri, “İzmir’de Veba Salgını (Mayıs-Ağustos 1900)”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, cilt I sayı 3 (1993).

- Jennings, Ronald, "Plague in Trabzon and Reactions to it According to Local Judicial Registers" in Heath Lowry and Donald Quataert, eds. *Humanist and Scholar: Essays in Honor of Andreas Tietze*, İstanbul **1993**.
- Pamuk, Şevket, "İzmir'de Veba", *Toplumsal Tarih*, sayı 2 (1994).
- Pınar, İlhan, "İzmir'de Veba", *Toplumsal Tarih*, sayı 2 (1994).
- Akbaba, G, "Bir Salgının Öyküsü, Veba", *Bilim ve Teknik*, sayı 377 (1999).
- Varlık, Nükhet, "Attitudes toward Plague Epidemics in Ottoman Society of the Nineteenth Century", *Proceedings of the 37th International Congress on the History of Medicine*, edited by Chester R. Burns et al, Texas **2002**.
- Marmara, Rinaldo, "İstanbul'da Veba Salgını", çev. Güneş Çelikkol, *Tarih ve Toplum*, cilt XXXIIX sayı 228 (2002).
- Prokopius, *İstanbul'da İsyan ve Veba*, çev. Adil Calap, İstanbul **2002**.
- Lowry, Heath, "Pushing the Stone Uphill? The Impact of Bubonic Plague on Ottoman Urban Society in the Fifteenth and Sixteenth Centuries", *Journal of Ottoman Studies*, 23 (2003).
- Schamiloğlu, Uli, "The Rise of the Ottoman Empire: The Black Death in Medieval Anatolia and its Impact on Turkish Civilization", in Nequin Yavari, Lawrence G. Potter, Jean-Marc -Van Oppenheim, eds., *Views from the Edge: Essays in Honor of Richard W. Bulliet*, Columbia **2004**.
- Armağan, A. Latif, "XVII. Yüzyılın Sonu ile XVIII. Yüzyılın Başlarında Batı Anadolu ve Balkanlarda Görülen Veba Salgınlarının Sosyo-Ekonomik Etkileri Üzerine Bir Araştırma", 38. *Uluslararası Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı*, cilt II, ed. Nil Sarı, Ali Haydar Bayat, Yeşim Ülman, Mary Işın, Ankara **2005**.
- Gezer, Ömer, "XVIII. Yüzyılın Başında Osmanlı-Habsburg Sınırında Veba", *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Salgın Hastalıklar ve Kamu Sağlığı*, ed. Burcu Kurt, İsmail Yaşayanlar İstanbul **2006**.
- Beyhan, Mehmet Ali, "1811 İstanbul Veba Salgını, Etkileri ve Alınan Tedbirler", *I. Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi 10. Ulusal Türk Tıp Tarihi Kongresi 20-24 Mayıs 2008 Bildiri Kitabı*, cilt II, ed. Ayşegül Demirhan Erdemir, Öztan Öncel, Yusuf Küçükdağ, Berrin Okka, Sezer Erer, Konya **2008**.

- Pamuk, Bilgehan “XVII. Yüzyılın Ortalarında Erzurum Eyaletindeki Veba Salgını Üzerine Bazı Görüşler”, *I. Uluslararası X. Ulusal Türk Tıp Tarihi 2008 Kongre Bildirileri*, cilt II, Konya **2008**.
- Varlık, Nükhet, “Plague in the Islamic World (1500-1850)”, *Encyclopedia of Pestilence, Pandemics, and Plagues*, ed. Joseph P. Byrne, Washington **2008**.
- Marien, Gisele, *The Black Death in Early Ottoman Territories:1347-1550*, Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara **2009**.
- Varlık Nükhet, “Living in The Shadow of Plague; Health and Hygiene in Early Modern Ottoman Cities”, *V. Uluslararası İslâm Tıp Tarihi Kong. Özet Kitabı*, İstanbul **2010**.
- Ayar, Mesut, “1900 İzmir ve 1901 İstanbul Salgınları Bağlamında Vebanın XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı İmparatorluğu’nda Devam Eden Etkisi”, *History Studies*, sayı 3 (2010).
- Panzac, Daniel, *Osmanlı İmparatorluğunda Veba 1700-1850*, çev. Serap Yılmaz, İstanbul **2011**.
- Turna, Nalân, “İstanbul’un Veba ile İmtihanı: 1811-1812 Veba Salgınları Bağlamında Toplum ve Ekonomi”, *Studies of the Ottoman*, cilt I sayı 1 (2011).
- Bulmuş, Birsen, *Plague, Quarantines and Geopolitics in the Ottoman Empire*, Edinburgh, **2012**.
- Varlık, Nükhet, “From ‘B^hete Noire’ to ‘le Mal de Constantinople’: Plagues, Medicine, and the Early Modern Ottoman State” *Journal of World History*, no. 24/4 (2013).
- Varlık, Nükhet, “New Science and Old Sources: Why the Ottoman Experience of Plague Matters”, *The Medieval Globe*, vol.1 (2014).
- Varlık, Nükhet, “Plague, Conflict, and Negotiation: The Jewish Broadcloth Weavers of Salonica and the Ottoman Central Administration in the Late Sixteenth Century” *Jewish History*, no. 28/3-4 (2014).
- Özlu, Zeynel, “XIX. Yüzyıl Sonlarında Osmanlı Devleti’nde Hazırlanan İki Risale: Veba-yı Bakari ve Zatülcenb”, *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt XII sayı 23 (2014).
- Atmaca, Esra, “XIII-XV. Yüzyıllar Arasında Suriye Bölgesinde Veba Salgınları”, *International Journal of Science Culture and Sport*, özel sayı 3 (2015).
- Ayar, Mesut ve Tarık Özçelik, “XIX. Asır Ortalarına Kadar Osmanlı’da Veba Salgınlarının

- Tarihçesi”, *Osmanlı’da Salgın Hastalıklarla Mücadele*, İstanbul **2015**.
- Ayalon, Y., *Natural Disasters in the Ottoman Empire: Plague, Famine, and Other Misfortunes*, New York **2015**.
- Varlık, Nükhet, *Plague and Empire in the Early Modern Mediterranean World: The Ottoman Experience 1347-1600*, New York **2015**.
- Ak, Mehmet, “Osmanlı Devleti’nde Veba-i Bakari (Sığır Vebası)”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, sayı 39 (**2016**).
- Tulasoğlu, Gülay, “Bir Ötekileştirme Aracı Olarak Hijyen: 1837 Salgınında “Kirli Selanik’in Vebalı Yahudileri” Üzerine”, *Bahaeddin Yediyıldız Armağanı*, Ankara 2016.
- Ayar, Mesut ve Yunus Kılıç, “Osmanlı’da Vebanın Sona Erişine Dair Bir Değerlendirme”, *Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, sayı 17/2 (**2017**).
- Varlık, Nükhet, *Akdeniz Dünyasında ve Osmanlılarda Veba 1347-1600*, çev. Hazal Yalın, İstanbul **2017**.
- Curry, John J., “Scholars, Sufis, and Disease: Can Muslim Religious Works Offer Us Novel Insights on Plagues and Epidemics among the Medieval and Early Modern Ottomans?” *Plague and Contagion in the Islamic Mediterranean, New Histories of Disease in Ottoman Society*, ed. Nükhet Varlık, York **2017**.
- Varlık, Nükhet, “Oriental Plague or Epidemiological Orientalism? Revisiting the Plague Episteme of the Early Modern Mediterranean”, *Plague and Contagion in the Islamic Mediterranean, New Histories of Disease in Ottoman Society*, ed. Nükhet Varlık, York **2017**.
- White, Sam, “A Model Disaster: From the Great Ottoman Panzootic to the Cattle Plagues of Early Modern Europe”, *Plague and Contagion in the Islamic Mediterranean, New Histories of Disease in Ottoman Society*, ed. Nükhet Varlık, York **2017**.
- Erdoğan, Meral, *18. Yüzyılın Sonu 19. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Devleti’nde Veba Yılları (İzmir Örneği)*, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir **2017**.
- Kılıç, Orhan, “16-18. Yüzyıllarda Balkan Şehirlerinde Yaşanan Veba Salgınları ve Sosyo Ekonomik Etkileri”, *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri*, cilt III, ed. Zafer Gölen ve Abidin Temizer, İstanbul **2017**.

- Kocaoğlu, Burak, “Veba Hastalığının Osmanlı Ordusuna Etkisi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 28 (2017).
- Togral, Özge, “Antalya’da Veba Salgını Ve Alınan Önlemler (1838-1920) - Plague Epidemic In Antalya And The Precautions Taken (1838-1920)”, *Cappadocia Journal of History And Social Sciences*, sayı 10 (2018).
- Karacaoğlu, Emre, “1901 İstanbul Veba Salgını Sırasında İstanbul’a Çağrılan Veba Uzmanlarına Dâir Bir Araştırma”, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt XI sayı 1 (2019).
- Yalçınkaya, M. A., “Fransız Epidemiyolog Antoine Fauvel’ye Göre 1849’da Karadeniz Karantinaları” *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, sayı 26 (2019).
- Çetin, Engin, “1812-1814 Veba Salgınının Üsküdar’a Tesirleri”, *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu X, 19-20-21 Ekim 2018, Bildiriler*, cilt I, İstanbul (2019).
- Şimşek, Kamuran, “Osmanlı Devri Denizli’de Sığır Vebası: Veba-yı Bakarı”, *Belgi Dergisi*, cilt II sayı 19 (2020).
- Erdönmez Dinçer, Ebru ve Cihan Dinar, “Pestsaule Veba Anıtı”, *Şehir ve Düşünce Dergisi*, sayı 16 (2020).
- İstek, Emrah, “Osmanlı Hekimlerinin Türkçe Tıp Eserlerinde Veba Hastalığı ve Tedavisi”, *Şehir ve Düşünce Dergisi*, sayı 16 (2020).
- Öztürk, Murat, “Divan Şiirinde Veba”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı* (2020).
- Tavukçu, Orhan Kemâl, “Veba N’olur Kazâ-yı Âsmândur” Veba Salgınlarının Edebî Metinlerdeki İzleri”, *Prof. Dr. Avni Gözütok – Armağan Kitap*, ed. Süleyman Efendioğlu-Hüsna Kotan, Erzurum 2020.
- Varlık, Nükhet, “The Plague that never left: Restoring the Second Pandemic to Ottoman and Turkish History in the time of COVID-19”, *New Perspectives on Turkey*, 2020.
- Kılıç, Filiz, “Kara Ölüm ve Divan Şairi”, *Journal of Turkish Studies*, cilt XV sayı 4 (2020).

III CÜZZAM

1920'lerde cüzzam hastaları (Library of Congress, Digital Id: anrc 10873 //hdl.loc.gov/loc.pnp/anrc.10873)

CÜZZAM

Genel

Şehsuvaroğlu, Bedi N. ve Süheyl Ünver, *Cüzzam ve Türkçe Tıp Yazmaları*, İstanbul **1961**.

Şehsuvaroğlu, Bedi N. ve Süheyl Ünver, *Türkiye’de Cüzzam Tarihi Üzerine Araştırmalar*, İstanbul **1961**.

Barutçu, E., “Lepra Tarihi”, *Lepra Mecmuası*, Ankara **1973**.

Bilgin, Türkan, “Tarih Boyunca Cüzzam ve Türkiye’deki Hastaların Durumu”, *Çağdaş Hekim*, sayı 5-7 (**1976**).

Başer, Sevim, *Başlangıcından Bugüne Kadar İstanbul’da Kurulan Lepra Hastaneleri*, Yüksek Lisan Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul **1992**.

Palalı, M. Zeki, “Cüzzam”, *DİA*, cilt VIII, İstanbul **1993**.

Yıldırım, Nuran, “Cüzamhaneler”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt II, İstanbul **1994**.

Tarihsel Süreçte Anadolu’da Cüzzam, ed. Fevzi Çakmak, Çağrı Büke, Şükran Köse ve Eren Akçiçek, Ankara **2018**.

Antik Çağ&Ortaçağ

Eyice, Semavi, “Zootikos Cüzzamhanesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt VII, İstanbul **1994**.

Serdar, Murat, “Ortaçağ Avrupa’sında Tanrının Lanetli Cüzzam Evleri”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, cilt IX sayı 2 (**2014**).

Serdar, Murat, “Ortaçağ Avrupa’sında Cüzzam”, *Tarih Okulu Dergisi*, sayı XXXIV (**2018**).

Akkuş Mutlu, Suzan, “Eskiçağ’ın Korkulu Rüyası: Cüzzam”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Cüzzam*, ed. Fevzi Çakmak vd., Ankara **2018**.

Kağmıcı, Gökhan, “M.Ö. II. Ve I. Binyıllarda Eski Mezopotamya’da Cüzzamla İlgili Kayıtlar”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Cüzzam*, ed. Fevzi Çakmak vd., Ankara **2018**.

Serdar, Murat ve Murat Hanar, “İslâm Toplumunda Cüzzam ve Cüzzamhaneler”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Cüzzam*, ed. Fevzi Çakmak vd., Ankara **2018**.

Yakınçağ

- “Bir Cüzzam Vakası”, çev. Şükrü Küplülü, *Askerî Tıp Mecmuası*, cilt LII sayı 1 (1914).
- Hulusi Behçet, “Cüzzam ve Tedavisi”, *Sihhiye Mecmuası*, sayı 14 (1928).
- Hulusi Behçet, “Cüzzam ve Tedavisi”, *Sihhiye Mecmuası*, sayı 15 (1928).
- “Türkiye’de Cüzzam Tarihi Hakkında”, *Poliklinik*, cilt I sayı 7 (1934).
- Ünver, Süheyl, “Cüzzam Hastalığına Dair Arşiv Kayıtları ve Kayseri Leprozerisi”, *Dirim*, 11(3) (1936).
- Ünver, A. Süheyl, “Türkiye’de Cüzzam ve Cüzzamlılar”, *Tarih Hazinesi*, sayı 3 (1950).
- Ünver, Süheyl ve Bedi Şehsuvaroğlu, *Türkiye’de Cüzzam Tarihi Üzerine Araştırmalar*, İstanbul 1961.
- Tat, Lütfü, “Bugünkü Lepra Bilgisine Göre Türkiye İçin Lepra Savaşı”, *Lepra Mec.*, sayı 3 (1976).
- Kızıldağı, Edip, “Tarihte Lepra Savaşı ve Antakya’daki Miskinler Tekkesi”, *Dirim*, cilt LII sayı 10 (1977).
- Şeker, Zeynep, *Lepralı Hastaların Kişilik ve Sosyal Profilleri*, Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa 1990.
- Taşpınar, A. ve N. Kundakçı, “Türkiye’de Lepra Hastalığının Sayısal Durumu”, *Lepra Mec.*, cilt XVIII sayı 3 (1990).
- Ersoy, Nermin, “Üsküdar Cüzzamhanesi’nin Bugünkü Durumu”, *I. Türk Tıp Tarihi Kongresi*, Ankara 1992.
- Özbesler, Cengiz, *Lepra (Cüzzam) Hastalarının Sosyal Psikolojik ve Ekonomik Sorunlarının Sosyal Hizmet Açısından Değerlendirilmesi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1993.
- Soylu, Refik ve Fuat Yöndemli, “Konya’da Cüzzamlı Hastaların Osmanlı Döneminde Bakım Ve Tedavileri”, *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, sayı 9 (2003).
- Demiryürek, Mehmet, “Osmanlı Dönemi’nde Kıbrıs’ta Cüzzam Hastalığı ve Miskinler Çiftliği’nin Kuruluşu (1829-1878)”, *I. Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi 10. Ulusal Türk Tıp Tarihi Kongresi 20-24 Mayıs 2008 Bildiri Kitabı*, ed., Ayşegül Demirhan Erdemir vd., cilt I, Konya 2008.

- Sarı, N., “Üsküdar Miskinler Tekkesi (Cüzzamhanesi)”, *Karşılıksız Hizmetin Muhteşem Abideleri: İstanbul Şifahaneleri. Magnificent Structures Of Philanthropy: The Shifahanes Of Istanbul*, ed. A. Kılıç, İstanbul **2009**.
- Gün, M., “Cüzzam’a Adanmış Bir Yaşam: Cüzzam Hastalığı ve Türkiye’de Cüzzam’la Mücadelenin Kurumsallaşmasında Öncü Bir Asker Hekim Dr. Ethem Utku”, *5. Balkan, Tıp Tarihi ve Etiği Kongresi Özet ve Bildiri Kitabı*, İstanbul **2011**.
- Beratlı, Nazım, *Kıbrıs Miskinhanesi: Cüzzam ve Kıbrıs 1830-2001*, İstanbul **2013**.
- Uysal, Gülfem, “Geç Osmanlı Salattepe Populasyonu ve Cüzzam”, *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, cilt XXX sayı 2 (**2013**).
- Yolun, Murat, “Müslüman Bir Toplumda Hastalık, Stigmatizasyon ve Yoksulluk: Osmanlı İmparatorluğu’nda Cüzzamlı Dilenciler”, *6. Uluslararası İslam Tıp Tarihi Cemiyeti Kongresi* (https://www.academia.edu/42258585/M%C3%BCs1%C3%BCman_Bir_Toplumda_Hastal%C4%B1k_Stigmatizasyon_ve_Yoksulluk_Osmanl%C4%B1_%C4%B0mparatorlu%C4%9Funda_C%C3%BCzzamli_Dilenciler Erişim tarihi: 1 Aralık 2020), (**Eylül 2014**).
- Dikeçligil, Özlem, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Miskinler Üsküdar Miskinler Tekkesi’nin Sosyal ve İktisadi Etkileri*, İstanbul **2017**.
- Kardaş, Abdulaziz, “Cumhuriyet Dönemi Sağlık Politikaları ve Cüzzamla Mücadele”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 34 (**2017**).
- Acar, H. Volkan, “Osmanlı Dönemi Tıbbi Eserlerinde Cüzzam”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Cüzzam*, ed. Fevzi Çakmak vd., Ankara **2018**.
- Ataman, Ahmet Doğan, “Pullar Cüzzam’ı Anlatıyor”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Cüzzam*, ed. Fevzi Çakmak vd., Ankara **2018**.
- Baysal, Nagihan, Özer Küpeli ve Eren Akçiçek, “Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde Cüzzam”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Cüzzam*, ed. Fevzi Çakmak vd., Ankara **2018**.
- Aybar, Meriç, “İllet-i Cüzzam: Osmanlı Dağılıma Dönemi”, *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı 33 (**11/2018**).
- Çakmak, Fevzi, “Hayatını Cüzzam Hastalığına Adanmış bir Bilim İnsanı: Prof. Dr. Türkan Saylan”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Cüzzam*, ed. Fevzi Çakmak vd., Ankara **2018**.
- Fişek, A. Gürhan, “Cüzzamlıların Babası Etem Utku”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da*

- Cüzzam*, ed. Fevzi Çakmak vd., Ankara **2018**.
- Keser, Ulvi, “Kıbrıs’ta Cüzzam ve Cüzzam Tarihine Kesitsel Bir Bakış”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Cüzzam*, ed. Fevzi Çakmak vd., Ankara **2018**.
- Kılıç, Orhan, “Cüzzam Hastalığının Osmanlı Sosyal Hayatındaki Yansımaları Üzerine Bir Değerlendirme (XVI-XIX. Yüzyıllar)”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Cüzzam*, ed. Fevzi Çakmak vd., Ankara **2018**.
- Özlu, Zeynel ve Kerim Tiryaki, “Osmanlı Dönemi Cildiye Uzmanlarından Doktor Muallim Ali Rıza Bey’in Cüzzam Hastalığı Hakkındaki Görüşleri”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Cüzzam*, ed. Fevzi Çakmak vd., Ankara **2018**.
- Sağlam Tekir, Hürü, “Osmanlı Toplumunda Cüzzam Hastalarının Tecriti ve Yoksulluğu: “...Cüzzamlıları, Şehirden Süreler; Şehirde Komayalar”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Cüzzam*, ed. Fevzi Çakmak vd., Ankara **2018**.
- Serdar, Murat ve Murat Hanar, “Avrupa’daki Cüzzam Evleri”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Cüzzam*, ed. Fevzi Çakmak vd., Ankara **2018**.
- Şafakçı, Hamit, “Osmanlı Döneminde Cüzzamlıların Tecrit Edildiği Miskinler Tekkesi’nin Konya Örneği”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı 50 (**2018**).
- Kardaş, Abdulaziz, “Türkiye Cumhuriyeti’nin Sağlık Politikalarında Cüzzam”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Cüzzam*, ed. Fevzi Çakmak vd., Ankara **2018**.

IV ÇİÇEK

1890'larda çiçek hastası (Library of Congress, Digital Id: matpc 00822
<https://hdl.loc.gov/loc.pnp/matpc.00822>)

ÇİÇEK

- Oraler, Kamil, *Çiçek Hastalığı ve Çiçek Aşısı*, (Milli Kütüphane Kataloğu).
- Şükrü Kemal, “İngiltere’de Çiçek Aşısı”, *Maarif*, cilt IV sayı 97 (1309).
- Besim Ömer, *Çiçek Hastalığı ve Suçiçeği*, İstanbul 1310.
- Hult, O. T., “Türkiye’de XVIII. Asrın Başında Çiçek Aşısı Tatbikine Dair”, çev. Akdes Nimet Kurat, *Türk Tıp Tarihi Arkivi*, cilt IV sayı 15 (1940).
- Eren, Saffet, “Çiçek Aşısı ve Cenner Hakkında Sarı Kız Efsanesi”, *Türk Tıp Tarihi Arkivi*, cilt VI sayı 21-22 (1943).
- Sağlam, Tevfik, “Birinci Cihan Harbinde Üçüncü Orduda Çiçek Vak’aları Hakkında”, *Türkiye’de Çiçek Aşısı ve Tarihi*, haz. A. S. Ünver, İstanbul 1948.
- Ünver, A. Süheyl, *Türkiye’de Çiçek Aşısı ve Tarihi*, İstanbul 1948.
- Atis, Mediha, “Çiçek Aşısını Türkler Keşfettiler”, *Tarih Hazinesi*, sayı 4 (1951).
- User, M. Cemal, *Çiçek Hastalığı ve Çiçek Aşısı*, İstanbul 1973.
- “Çiçek Hastalığı”, *Sağlığımız (Herkesin Tıp Ansiklopedisi)*, cilt IV (1978).
- Tuğcu, Kadir, “Çiçeğin Yeryüzünde Eradikasyonu”, *Dirim*, cilt LVI sayı 3-4 (1981).
- Unat, Ekrem Kadri, “Türkiye’de Jenner Aşılmasının Başlangıcı ve Dr. G.B. Violi’nin Çiçek Aşısı Müessesesi”, *Tıp Tarihi Araştırmaları*, sayı 2 (1988).
- Erdoğan, Yusuf ve Ahmet Hulusi Köker, “Razi ve Çiçek Hastalığı”, *Ebubekir Razi Kongresi Tebliğleri*, Kayseri 1990.
- Alkoy, S., “Olası Biyolojik Silah Olarak Yeniden Gündeme Gelen Eski Hastalık: Çiçek”, *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, cilt XII sayı 7 (2003).

- Yenen, Osman Şadi, “Biyolojik Silah Olarak Çiçek ve Aşısı”, *Klinik Gelişim*, cilt XVIII sayı 3 (2005).
- Terzioğlu, Arslan, “Türk Usulü Çiçek Aşısının Orijini ve Avrupa’ya Yayılması”, *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, sayı 239 (2006).
- Şenses, Zeynep, Mehmet Yaprak vd., *Çiçek*, Ankara 2007.
- Şahiner, Mustafa, “Lady Mary Wortley Montagu and Smallpox Vaccination in Eighteenth Century Turkey / 18. Yüzyılda Türkiye’de Lady Mary Wortley Montagu ve Çiçek Aşısı”, *I. Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı*, cilt II, Konya 2008.
- Özlen, Fatma, “Avrupa Aşısını Türklere Öğrendi”, *NTV Tarih*, sayı 11 (2009).
- Yüksel, Ayhan, “Doğu Karadeniz’de Çiçek Salgını ve Tirebolu’da Aşı Kampanyası (1863)”, *Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu, 09-11 Ekim 2008, Bildiriler*, cilt I, (2009).
- Eroğlu, Haldun, Güven Dinç ve Fatma Şimşek, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Telkîh-i Cüderî (Çiçek Aşısı)”, *Millî Folklor*, cilt XXVI sayı 101 (2014).
- Yüksel, Ayhan, “Karadeniz’de Çiçek Salgını ve Bir Aşı Kampanyası”, *Osmanlı’da Salgın Hastalıklarla Mücadele*, İstanbul 2015.
- Mercan, Burcu, *XIX. Yüzyılda Osmanlı’da Çiçek Salgınları ve Çiçek Hastalığı ile Mücadele*, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli 2017.
- Börekçi, Günhan, “Smallpox in the Harem: Communicable Diseases and the Ottoman Fear of Dynastic Extinction during the Early Sultanate of Ahmed I (r. 1603–17)”, *Plague and Contagion in the Islamic Mediterranean, New Histories of Disease in Ottoman Society*, ed. Nükhet Varlık, York 2017.
- Yavuz, Nuri ve Abdullah Kara, “19. Yüzyıl Sonlarında Osmanlı Devleti’nde Çiçek Hastalığı ve Tedavi Yöntemlerine Dair Öneriler (Doktor Besim Ömer’e Göre)”, *Tarih Yolunda Bir Ömür: Prof. Dr. İsmail Özçelik’e Armağan*, ed. Burak Kocaoğlu, Ankara 2019.

V FRENGİ

**I. Dünya Savaşı yıllarında Kızılay'da sağlık hizmetleri (Library of Congress,
Digital Id: matpc 08173 <https://hdl.loc.gov/loc.pnp/matpc.08173>)**

FRENGİ

Genel

Celaleddin Muhtar, *Frenği Makalâtı*, İstanbul **1325**.

“Frenği”, *Sihhiye Mecmuası*, sayı 2 (**1329**).

“Frenğinin Men-i İntişarına Dair Talimatname”, *Sihhiye Mecmuası*, sayı 5 (**1329**).

Rıza Nur, *Bel Soğukluğuna ve Frenğiye Yakalanmamak Çaresi ve Yakalanmış Olanların Tedavisi*, İstanbul **1329**.

Dr. Mazhar Osman, “Şark’ta Sınır Frenğisi”, *Sihhiye Mecmuası*, cilt V sayı 22 (**1929**).

Dr. Naci, “Hançere Frenğisi”, *Sihhiye Mecmuası*, cilt V sayı 24 (**1929**).

Dr. S. Adil, “Kebet Frenğisi”, *Sihhiye Mecmuası*, cilt V sayı 24 (**1929**).

Dr. Mehmed Ali, “Vilâdi Frenği”, *Sihhiye Mecmuası*, cilt V sayı 25 (**1929**).

“Frenğinin Nesillere Tesiri”, *Sihhiye Mecmuası*, cilt V sayı 33 (**1929**).

Güvenç, Remzi, “Frenğinin Menşei (Çeviri)”, *Deri Hast. Frenği Kl. Arş.*, sayı 2 (9-10), (**1935**).

Hulusi Behçet, *Frenği Dersleri*, İstanbul **1936**.

Hulusi Behçet, “*Frenği Tarihi ve Geçirdiği Evreler*”, *Üniversite Konferansları (1935-1936)*, cilt I, İstanbul **1937**.

Talimcioğlu, Şükrü Kamil, *Zührevi Hastalıklardan Resimli Frenği–Bunlara Tutulmamak, Tutulduğu Halde Doğru Tedavi Yolu Bulmak Usulleri*, İstanbul **1939**.

Özdemir, Belkıs, *Geçmişte, Günümüzde Syphilis (Frenği)*. Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Bursa **1987**.

Toprak, Zafer, “İstanbul’da Fuhuş ve Zührevi Hastalıklar 1914-1933”, *Tarih ve Toplum*, sayı 31 (**1987**).

Mondadori, Arnoldo, “Frenği ve İlk Enfeksiyon Teorileri”, çev. Nilgün Güdücü, *Tıp Tarihi*, İstanbul **1998**.

Sayek, İskender, “Frenği”, *Sağlık Ansiklopedisi*, cilt XIV, Ankara **2007**.

Bachour, Hanna T., “Eski Arap Yazmalarında Frenği”, çev. İlcan Bihter Barlas, *Tarih Okulu Dergisi*, sayı 3 (**2009**).

Öztürk, Hülya, “Hulusi Behçet-Frenğinin Tarihi ve Geçirdiği Evreler”, *V. Balkan Tıp Tarihi ve Etiği Kongresi Özet ve Bildiri Kitabı 11-15 Ekim 2011*, İstanbul **2012**.

Demirci, Nuray, “Prof. Dr. Hulusi Behçet’in (1889-1948) Frengi Hakkındaki Bir Radyo Konuşması”, *Lokman Hekim Journal*, Sayı 3/1 (2013).

Alpaslan, Fadime Suata, Bekmez, M. Sabri, “Zeytinliada (Erdek-Balıkesir) Topluluğundan Erken Bizans Dönemi’ne Ait Bir Sifilis (Frengi) Örneği,” *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt XXXIX sayı 1 (2015).

Osmanlı Dönemi

Ahmed Said. Tarih-i İlet-i Efenc, *Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Matbaası*, 1277/1860.

Hüseyin Avni, “Maraz-ı Zührevi (Frengi)de Tedavi bi’l-Masl (serotherapie) Tecrübesi”, *Maarif*, cilt V sayı 112 (1309).

“Bel Soğukluğuna ve Frengiye Yakalanmamak Çaresi ve Yakalanmış Olanların Tedavisi”, *Türk Yurdu*, cilt I sayı 3 (1327).

Beylerbeyli İbrahim, “Memalik-i Osmaniyyede Hüküm-ferman Olan Frengi İlet-i Müdhişesinin Çare-i İndifama Dair Meclis-i Mebusan-ı Osmani Riyaset-i Celilesi’ne Takdim Olunup Makam-ı Sadarete Havale Buyurulan Lâyihadır”, *Sırat-ı Müstakim [Sebilü’r-Reşad]*, cilt VI sayı 145 (1327).

“Frengi Hastalığının Ruhlarımıza Sirayeti: Celal Nuri Beye”, *Hürriyet-i Fikriyye*, sayı 4 (1329).

Hulusi Behçet, “Memleketimizde Frengi”, *Hürriyet-i Fikriyye*, sayı 5 (1330).

Gomerer, “Bruck’un(?) Kimyevi-i Maslî Frengi Teamülüne Dair”, çev. Akil Muhtar, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, Sayı 5 (1333).

Millian, Brodier, “1922’de Frengi”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, 4/3 (1922).

Mustafa Hakkı, “Frenginin Tedavisi Hakkında”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, sayı IV sayı 7 (1922).

Kolle, “Frenginin Sakatî Tedavisi Hakkında Tecrübî Tedkikat”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, çev. Sait Cemil, cilt IV sayı 8 (1922).

Mustafa Hakkı, *Frenginin Tedavisi Hakkında Hulusi Behçet Bey’in “Mayıs 339 İstanbul Seririyatında”ki Yazısına Müdafaanamedir*, İstanbul 1339.

Sabourraud, R., “Ordularda Emraz-ı Zühreviye Vikayesi”, çev. Mustafa Hakkı, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt VI sayı 2 (1924).

- Kutkam, İsmail Hakkı, *Frenge*, İstanbul **1937**.
- Berksan, F. K, *Avrupa'da Frenge Tarihini Alâkadar Eden Türkçe Bir Vesika. (Ayrı Baskı)*, İstanbul **1938**.
- Arkın, Ramazan Gökalp, "Frenge", *Sağlık Ansiklopedisi*, cilt II, İstanbul **1963**.
- Kâhya, Esin, "Sağlık Kuruluşlarımıza Bir Örnek: Safranbolu'da Frenge Hastanesi", *IX. Türk Tarih Kongresi, Ankara 21-25 Eylül 1981, Kongreye Sunulan Bildiriler*, cilt III, Ankara **1989**.
- Ersoy, Tolga, "Keşif ve Salgın: Sifilis'in Köken ve İsim Tartışması", *Toplumsal Tarih*, cilt IV sayı 22 (**1995**).
- Temel, Mehmet, "Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Fuhuş ve Frenge ile Mücadele", *Türkler*, cilt XIV, Ankara **2002**.
- Gökçe, Nilüfer ve Ratip Kazancıgil, "1910 Tarihinde Edirne'de Frenge Hastanesi Açılmasıyla İlgili Belgeler", *Tıp Tarihi Araştırmaları*, sayı 13 (**2005**).
- Kâhya, Esin, "Tedavi Kurumları Olarak Hastaneler ve Osmanlılardaki Bulaşıcı Hastalıklar Hastanesine bir Örnek: Safranbolu Frenge Hastanesi", *Prof. Dr. Ali Haydar Bayat Anısına Düzenlenen Osmanlı Sağlık Kurumları Sempozyumu 2 Haziran 2007*, İstanbul **2008**.
- Bulut, Fatma, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Tehlikeli Bir Miras: "Frenge", *Tarih Okulu*, sayı 3 (**2009**).
- Arın (Namal), Fatma, "Ernst Von Düring Paşa'nın (1858-1944) 3 Eylül 1918 Tarihli Münchner Medizinische Wochenschrift'de Yayımlanan "Küçük Asya'da Endemik Sifiliz Hakkında Deneyimler" Başlıklı Makalesi Üzerine", *II. Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi (10-13 Aralık 2012) Program ve Özetler*, İstanbul **2012**.
- Özekmekçi, M. İnan, "Modern Devlet ve Tıp: II. Abdülhamit Döneminde Frenge ile Mücadele", *Kadın Araştırmaları Dergisi*, sayı 10 (**2012**).
- Yolun, Murat, "The Impact of Syphilis on the Ottoman Army During the First World War", *Health, Culture and the Human Body, Epidemiology, Ethics and History of Medicine, Perspectives from Turkey and Central Europe*, ed. İlhan Kılıç, Hakan Ertin, Rainer Brömer, Hajo Zeeb, İstanbul **2014**.
- Şenel, Şennur, "19. Yüzyılda Kastamonu Vilayetinde Frenge Hastalığı ile Mücadele", *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt XIII sayı 1 (**2015**).

- Çavdar, Necati, Erol Karcı, “XIX. Yüzyıl Sonları XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti’nde Frengi ile Mücadele Kapsamında Yapılan Yasal Düzenlemeler”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 11/2 (2016).
- Yavuz, Erdem, “Ahlat Kazasında Frengi (XIX. yy. Sonu XX. yy. Başı)”, *Turkish Studies*, sayı 26 (2017).
- Ocak, Başak, “Hamidiye Etfal Hastanesi’nin Kurucusu İbrahim Paşa’nın Frengi Hakkındaki Layihası”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, cilt XIX sayı 38 (2019).
- Doğan, Cem, *II. Abdülhamid Dönemi ve Sonrası İstanbul’da Fuhuş, Frengi ve İktidar (1878-1922)*, İstanbul 2019.
- Genç, Coşkun, *Batı Karadeniz’de Frengi Hastalığıyla Mücadele (1860-1922)*, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak 2019.
- Korkmaz, Yunus, *Osmanlı’da Frengi ile Mücadele (1880-1918)*, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli 2019.
- Karcı, Erol, “Sinop Frengi ve Gureba Hastanesi’ne Dair Bazı Tespitler”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, cilt XIX sayı 39 (2019).
- Ocak, Başak, “Frenginin Tedavisinde Salvarsan İle Neosalvarsan’ın Keşfi Ve Bazı Osmanlı Hekimlerinin Bu İlaçlar Hakkındaki Değerlendirmeleri”, *Tarih Okulu Dergisi*, sayı 40 (2019).
- Özlü, Zeynel, Kerim Tiyaki ve M. Ali Eminoğlu, “Türk- Alman Tıbbi İlişkilerine Bir Örnek: Almanya Tübingen Dar’ül-Fünûnu Serîriyât Muâvini Doktor Med Demir Ali’ye Göre Frengi Hastalığı, Tedavisi Ve Korunma Yöntemleri”, *Zeugma II. Uluslar Arası Multidisipliner Çalışmalar Kongresi 18-20 Ocak 2019*, Gaziantep, Tam Metin Kitabı, cilt II, Gaziantep 2019.
- Esiner, Ayşen Müderrisoğlu ve Simge Sarçın, “Frengi Hastalığının İzmir’de Ortaya Çıkışı ve Şehirdeki Umumhaneler”, *Journal of Turkish Studies*, cilt XV sayı 4 (2020).

Cumhuriyet Dönemi

- Milian, Zoeller, “Frengi Tedavisi Esasları”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, çev. Mustafa Hakkı, cilt V sayı 4 (1923).

- Mustafa Hakkı, “Frenginin Tedavisi Hakkında: Frengide Binefsihi Şifa, Civa ve Salvarsan’ın Suret-i Tesirlerinin Mihanikiyeti: Lefositöz ve Wasserman Teamülünün Mahiyeti”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt V sayı 11-12 (1923).
- Düring, V., “Anadolu’daki Andemik Frengi Hakkında Tedkikat”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, çev. Mustafa Hakkı, cilt VI sayı 1 (1924).
- Hürrem, “Frenginin Bazı Tezahüratında Ezcümle Afât-ı Efrenciyye-i Ayniyyede Dahil-i Verid siyanür dö Merkür Şıringaların Tesiri”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt VI sayı 3 (1924).
- Tixier, Leon, “Çocuk Frengisinin Vikaye Tedavisi”, çev. Ahmet Rasim, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt VI sayı 11-12 (1924).
- Akil Muhtar, “Kilye Frengisinin Husûsi Bir Şekine Dair”, çev. Ahmet Rasim, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt VII sayı 5-12 (1925).
- “Frenginin Tedavisi Hakkında”, çev. Mustafa Hakkı, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt X sayı 5-7 (1928).
- Neşet Şükri, “Mide Frengisi”, *Sıhhiye Mecmuası*, sayı 15 (1928).
- Bruhns, Lr., “Bu günkü Malumatımıza Nazaran Bir Firengilinin Evlenmesine Ne Vakit Müsaade Edilebilir”, *Dirim*, 5. Sene (1929).
- de Grinis, Max, “Cümle-i Asabiye Frengisi”, *Dirim*, 5. Sene (1929).
- Nebel, Edmon ve Herbet Orel, “Viladi Frengi”, *Dirim*, 5. Sene (1929).
- Prochnik, Ignaz, “Frenginin Myosalvarsan ile Tedavisine Dair”, *Dirim*, 5. Sene (1929).
- Gougerot, Paul Blum, “Ukte Usarelerinde Treponem Aramak Suretiyle Frengi Teşhisi”, çev. Sadettin, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt XII sayı 3-4 (1930).
- Muzaffer Esat, “Frenginin Mislî Teşhisi Hakkında Montovideo’dan Toplanmış Olan Laboratuvar Konferansının Raporu”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt XIII sayı 11-12 (1931).
- Hissard, H., “Ağız Muayenesi ve İrsi Frengi”, çev. Cevat Muhtar, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt XIV sayı 5-6 (1932).
- Frengi Mücadele Teşkilâtının Vazifelerini Gösterir Talimatname*, T.C. Sıhhat ve İçtimâî Muavenet Vekâleti, Ankara 1935.
- Milian, G., “1937’de Frengi”, çev. Saim Suner, *Türkderm*, cilt IV sayı 19 (1937).

- Frenji Tedâvî Talimatnamesi, *T.C. Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâleti*, Ankara **1938**.
- Willcox, R.R., “Türkiye’de Zührevi Hastalıklar Meselesi”, çev. İpek Tunca, *Sağlık Dergisi*, cilt XXV sayı 10 (**1951**).
- Öğütman, Rüknettin; “Türkiye’de Zührevi Hastalıklarla Savaş”, *Türkiye’de Atatürk Döneminde Bulaşıcı Hastalıklarla Savaş Toplantısı*. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Atatürk Haftası, Ankara **1982**.
- Hot, İnci, “Ülkemizde Frenji Hastalığı ile Mücadele”, *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi*, cilt XII sayı 1 (**2004**).
- Akın, Rıdvan, “Birinci Meclis Döneminde Frenji ile Mücadele: Frenjinin Men’i ve Tahdid-i Sirayeti Hakkında Kanun ve Genel Sağlık Sorunları”, *I. Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı*, cilt II, Konya **2008**.
- Temel, Mehmet, “Atatürk Döneminde Türkiye’de Fuhuş ve Frenji Mücadelesi”, *Atatürk Dönemi Sağlık Tarihi Kongresi (1920-1938) Bildiriler*, İzmir **2009**.
- Arpacı, Murat, “Hastalık, Ulus ve Felaket: Türkiye’de Frenji ile Mücadele (1920-1950)”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, sayı 130 (**2014**).
- Kılıç, R., “Türkiye’de Frenjinin Tarihi”, *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, sayı 38 (**2014**).
- Atasoy, Z. B., “Erken Cumhuriyet İstanbul’unda Frenji ve Fuhuşun Mekânsal Yansımaları”, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Salgın Hastalıklar ve Kamu Sağlığı*, İstanbul **2017**.
- Malkoç, E., “Erken Cumhuriyet Döneminde Kucaklaşmayı Unutturan Hastalık Frenjiyle Mücadele”, *Toplumsal Tarih*, sayı 296 (**2018**).
- Karatorğut, Kürşad, *Cumhuriyet Dönemi Sağlık Politikaları ve Frenji ile Mücadele (1923-1950)*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Van **2019**.
- Özdiñç, Ahmet, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Frenji: 1916-1925 Yılları Arası Salnamelerde Bolu Sancağı Örneği”, *Abant Tıp Dergisi*, cilt IX sayı 1 (**2020**).
- Pınar, Mehmet, “Fuhuş ve Zührevî Hastalıkların (Frenji) TBMM’de Tartışılması ve Resmi Raporlara Yansımaları (1920-1932)”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı* (**2020**).

VI

İSPANYOL GRİBİ

İspanyol Gribi, 1918 (Library of Congress, Digital Id: [cph 3c26995 //hdl.loc.gov/loc.pnp/cph.3c26995](https://hdl.loc.gov/loc.pnp/cph.3c26995))

İSPANYOL GRİBİ

- Akil Muhtar, “İstanbul’daki İspanyol Nezlesi Hakkında: I”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, sayı 7 (1334).
- Dietrich, “Sahe-i Harbiyede Husule Gelen İnflüenza Üzerine Müşahadat-ı Nesciye”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, sayı 7 (1334).
- Herman Şopler(?), “Morbus İberikus (İspanyol Hastalığı) Tesmiye Edilmiş Olan İletin Bakteriyoloji ve Teşrih-i Maraziyesine Dair”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, Sayı 7 (1334).
- “İspanyol Nezlesine Dair Bazı Mülâhazat”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, sayı 7 (1334).
- “İspanyol Nezlesi Felaketi”, *Tasvîr-i Efkâr*, sayı 2584 (1918).
- “Sıhhiye Haberleri”, *Tasvîr-i Efkâr*, sayı 2589 (12 Kanun-ı Evvel 1918)
- Osman Şerefeddin, “Hastalığın Mahiyeti-Sûret-i Sirâyeti-İttihâzı Lâzım Gelen Tedâbir, Mebâhis-i Tıbbiyye”, *Tasvîr-i Efkâr*, sayı 2592 (16 Kanun-ı Evvel 1918).
- “Mekteblerin Temdid-i Tatili”, *Tasvîr-i Efkâr*, sayı 2546 (31 Teşrin-i Evvel 1918).
- “İspanyol Nezlesi Kurbanları”, *Tasvîr-i Efkâr*, sayı 2601 (25 Kanun-ı Evvel 1918).
- “Şehrimizde Vefâyâtın Tezâyüdü”, *Tasvîr-i Efkâr*, sayı 2612 (5 Kanun-ı Sani 1918).
- “İspanyol Nezlesi Kapıda Bekliyor”, *Tasvîr-i Efkâr*, sayı 2936 (23 Kanun-ı Evvel 1919).
- Karay, Refik Halid, “İspanyol Nezlesine Dair”, *Sakin Aldanma, İnanma, Kanma*, İstanbul 1940.
- Berke, Zühdi, “1950-1951 Influenza Epidemisi Münasebetiyle Influenza Salgınlarına ve Virüsü Üzerine Umûmî Bir Bakış, Dünya Influenza Teşkilâtı”, *Türk Hijyen ve Tecrübi Biyoloji Dergisi*, cilt XI sayı 2 (1951).
- Okkan, Sadık, “Ankara’daki Influenza Salgınının ve Bu Salgın Sırasında Tecrit Edilen Virüsün Hususiyetleri”, *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, cilt XII sayı 2 (1952).
- Serhan, Bahaddin, “Savaştan da Öldürücü Bir Salgın!”, *Yakın Tarihimiz*, sayı 3 (1983).
- Öztürk, Recep, “1918-1919 Pandemisi”, *Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dergisi*, sayı 20 (1989).
- Garcia-Sastre, Adolfo ve Richard J. Whitley, “Lessons Learned from Reconstructing The 1918 Influenza Pandemic”, *The Journal of Infectious Diseases*, Supplement 2, sayı 194 (2006).

Özlen, Fatma, “İspanyol Nezlesi”, *NTV Tarih*, sayı 2 (2009).

Arda, Berna ve Ahmet Acıduman, “Türk’ün H1N1’le ilk imtihanı: 1918-1919 İnfluenza Pandemisinin Ülkemizdeki Görünümü”, *Klinik Gelişim*, 23/3 (2010).

Arda, Berna, Ahmet Acıduman, “Pandemic Influenza 1918-19: Lessons From 20th Century To the 21st From The History Of Medicine Point Of View”, *Lokman Hekim Journal*, 2/3 (2012).

Temel, Mustafa Kemal, *1918 Grip Pandemisi*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012.

Yolun, Murat, *İspanyol Gribinin Dünya ve Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri*, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman 2012.

Temel, M. Kemal, *Gelmiş Geçmiş En Büyük Katil: 1918 İspanyol Gribi*, İstanbul 2015.

Yolun, Murat ve Metin Kopar, “İspanyol Gribinin Osmanlı İmparatorluğu’nda Etkisi”, *Bellekten*, cilt LXXIX sayı 286 (2015).

“1918 Grip Pandemisi Kıssasından COVID-19 Pandemisine Hisseler”, *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi (Covid-19 Özel Sayısı)*, cilt XXV Ek Sayı 1 (2020).

Yolun, Murat, “Tarihin En Ölümcül Virüsünün Yeniden Hatırlanması: İspanyol Gribi’nin Kısa Bir Öyküsü”, *Toplumsal Tarih*, sayı 316 (2020).

Güldal, Murat, “Mütareke Günlerinde Pandemi İle İmtihan”, *Atlas Tarih*, Sayı 64 (Temmuz-Ağustos 2020).

Bardakçı, Murat, "1918'deki Salgında Bütün Okullar Bu Emirle Tatil Edildi", *Habertürk*, (19.11.2020).

Eşidir, Osman Vedüd ve Gökhan Bak, *Geçmişten Günümüze İspanyol Gribine Türkiye’den Bakış*, Adıyaman 2020.

Albayrak, Muzaffer, “İspanyol Gribi... 1918’den 1920 Martına Yedi Bitirdi Bizi...”, *#Tarih*, sayı 78 (Aralık 2020).

Albayrak, Sadık, “İnfluenza Salgınında İstanbul ve Türkiye”, *#Tarih*, sayı 78 (Aralık 2020)

VII KOLERA

Ukrayna'da Kolera hastalığının nasıl bulaştığını gösteren döngü karikatürü (Wellcome Library, London Iconographic Collection, Library Reference no: IVC no: L 21150)

KOLERA

Mustafa Behçet, *İllet-i Cedîde*, İstanbul **1831**.

“Kolera iştibâhatını izâleten vefeyât ilmühâberlerinde marazın müddet-i devamının derci hakkında irâde-i seniyye-i mübelliğ buyruldu”, 15 Rebûlevvel 1263, *Dersaadet Ermeni Patrikhanesi Hazine-i Evrakı*, Metin No:121.

İsmail Paşa, *Kolera Risalesi*, İstanbul **1263**.

“Kolera illeti bulunan mahallerden masun olan mahallere bahren tevârüd edecekler haklarında Meclis-i Sıhhiye’den tanzim olunan tâlimat”, 5 Safer 1282-25 Haziran **1865**.

Griesinger, W., *Risale-i Kolera*, çev. ?, İstanbul **1866**.

Mustafa Münif, *Malûmât-ı Muhtasara Kolera*, İstanbul **1883**.

Elyas Matar, *Kolera Risalesi*, İstanbul **1300**.

Mişel Korado, *Kolera Risalesi*, çev. Edip Bey, Halep **1890**.

“Koleraya karşı iktizâ eden tedâbir-i ihtiyâtiyeyi hâvi bâ-irade-i seniyye mevki-i tatbik’e vaz edilen layiha”, 26 Ramazan 1308-23 Nisan 1307, *Takvim-i Vekâyi*, No:15-18.

“Koleraya karşı beynelmilel ittihaz edilecek tahaffuz-i tıbbi ile Tuna Boğazı’nda tesis edilecek usûl-i sıhhi hakkında Drezden’de mümza mukavelenname-i düveli ve merbut iki kıta nizamname”, 28 Ramazan 1310-5 Nisan **1893**.

Doktor Liboviç, *Kolera İlletinin Vesâit-i Tahaffuziyye ve Şifaiyyesi*, İstanbul **1307**.

“Kolera, Kolera Aşısı ve Mösyö Stanhope”, *Maarif*, cilt III sayı 66 (**1308**).

Şükrü Kamil, “Kolera Hakkında Tedabir-i Sıhhiye”, *Maarif*, cilt III sayı 53 (**1308**).

Şükrü Kamil, “Kolera Aşısı”, *Maarif*, cilt III sayı 62 (**1308**).

Şükrü Kamil, “Kolera ve Esbab-ı Tehaffüziyesi”, *Maarif*, cilt IV sayı 84 (**1308**).

Abidin, “Koleranın Tedavisi”, *Maarif*, cilt IV sayı 102 (**1309**).

Nabizade Nazım, “Koleraya Karşı Elektrikiyet”, *Maarif*, cilt V sayı 109 (**1309**).

Şükrü Kamil, “Kolera Aşısı”, *Maarif*, cil V sayı 112 (**1309**).

Şükrü Kamil, “Koleraya Karşı Tedabir-i Tehaffüziye”, *Maarif*, cilt V sayı 112 (**1309**).

Cerrahizade Ali Sacid, “Koleraya Karşı Tedabir-i Tehaffüziye”, *Maarif*, cilt V sayı 113 (**1309**).

Şükrü Kamil, “Kolera Mikropları”, *Maarif*, cilt V sayı 123 (**1309**).

Şükrü Kamil, “Kolera İstilaları”, *Maarif*, cilt V sayı 124 (**1309**).

Şükrü Kamil, “Kolera Mikropları”, *Maarif*, cilt V sayı 125 (1309).

Hüseyin Hulki, *Koleraya Karşı Ne Yapmalı*, İstanbul 1309.

Salgın Surette İcra-yı Ahkâm Etmekte Olan Kolera İlet-i Müdhîşesinden Payitaht ve Memâlik-i Saire-i Saltanat-ı Seniyyeyi Muhafaza ve Vikaye Etmek Maksadıyla İdare-i Tibbiyye-i Mülkiye'den Hükümet-i Seniyye'ye Arz Olunan Vesâit-i Sıhhiyye, İstanbul 1309.

Hamdi bin Aziz, *Kolera*, İstanbul 1310.

Kolera Karantinası Hakkında Talimâtnâme, İstanbul 1311.

Mehmed Kâmil, *Kolera Hakkında Bazı Müşâhedât: Yeni Bahçe Gurbâ-yı Müslimîn Hastanesi*, İstanbul 1311.

“Kolera Aşısı”, *Mütalaa*, cilt I sayı 22 (1312).

Şeraffeddin Mağmumi, “Terekkiyat-ı Fenniyeden: Kolera Aşısı”, *İstişare*, sayı 5 (1324).

Abdürreşid İbrahim, “Kolera Neden Tevessü Ediyor?”, *Tearüf-i Müslimin*, cilt I sayı 23 (1326).

Abdürreşid İbrahim, “Kolera Var mı?”, *Tearüf-i Müslimin*, cilt II sayı 25 (1326).

Doktor Kamil, *Koleradan Can Kurtaran*, İstanbul 1326.

Esad, “Kolera Hakkında Tedabir”, *Beyanülhak*, cilt IV sayı 79 (1326).

İsmail Subhi, *Kolera Tabibi*, İstanbul 1326.

“Koleraya Karşı Talimat-ı Sıhhiye”, *Meclis-i Umur-u Tibbiye ve Sıhhiye-i Umumiye Mukarrerat ve Neşriyatından*, Tanin Matbaası, 1326.

Ali Rıfkı, *Kolera ve Koleraya Karşı Tedbirler*, İstanbul 1910.

M. Saffet, “Din-i Mübin-i İslam ve Kolera”, *Beyanülhak*, cilt IV sayı 85 (1326).

Mehmed Akif, “Sırat-ı Müstakim Refikimizin Baş Makalesinden: Hasbihal: Kolera'ya Dair”, *Beyanülhak*, cilt IV sayı 86 (1326).

Mehmed Akif, “Hasbihal [V]: Koleraya Dair”, *Sırat-ı Müstakim*, cilt V sayı 115 (1326).

Süleyman Numan Paşa, *Kolera*, İstanbul 1326.

Ahmed Şirani, “Kolera Münasebetiyle Makale-i Mahsusa”, *Beyanülhak*, cilt V sayı 128 (1327).

“Ahval-i Sıhhiye: Kolera”, *Hikmet*, cilt I sayı 7 (1911).

“Ahval-i Sıhhiye: Kolera”, *Hikmet*, cilt I sayı 9 (1911).

“Koleraya Karşı İttihaz Olunacak Tedabir-i Tahaffuziye ve Mânia-i İstilaiye Hakkında Talimatname”, *Dâhiliye Nezareti Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyesi Neşriyatı*, Matbaa-i Osmaniye, Dersaadet **1330**.

Akil Muhtar ve Besim Ömer, *Kolera Hastalığına İttihâzı Lâzım Gelen Tedâbir ve Etibbaya Rehber*, İstanbul **1327**.

Kasım İzzeddin, *Mekke-i Mükerrreme 'de Kolera ve Hıfzısıhha*, İstanbul **1327**.

Umur-ı Tıbbiyye-i Mülkiyye ve Sıhhiye-i Umumiyye, *1326 ve 1327 Senelerinde Memâlik-i Osmaniyye 'de Zuhûr Eden Koleraya Dair Malûmât-ı İhsaiyyet ve Bu Bâbda İttihaz Olunan Tedâbir*, İstanbul **1328**.

Mustafa Naim, “Kolera”, *Hayrî'l-Kelam*, cilt I sayı 5 (**1329**).

Abdullah Cevdet, *Salgın Hastalıklardan Kolera*, İstanbul **1330**.

Kolera Hastalığına Karşı İttihaz Olunacak Tedâbir-i Tahaffuziyye ve Mania-i İstilâiyeye Dair Talimât-nâme, İstanbul **1330**.

Dr. Abdülkadir, “Kolera Aşısı Tatbikatında Çıkan Netâyiç”, *Osmanlı Seririyat Mecmuası*, sayı 4 (**1914**).

Dr. Abdülkadir, “Vibriyon Hamillerinin ve Muhrihlerinin Kolera Salgınındaki Ehemmiyeti”, *Osmanlı Seririyat Mecmuası*, sayı 5 (**1914**).

Necmeddin Sadık, “Çocuk Kolerası”, *Yeni Mecmua*, cilt III sayı 60 (**1918**).

Dr. Cemil, *Siyasî Şübheli Hastalık Doğrusu Kolera, Balkan Muharebesi Hâtırâtından*, Bursa **1926**.

Refik, “Koleranın Bakteriyolojiyaî Teşhisi”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt VIII sayı 6 (**1926**).

Uzluk, F. Nafiz, “Cholera Risalesi”, *Türk Tıp Tarihi Arşivi*, sayı 1 (**1935**).

Uludağ, Osman Şevki, “Son Kapitülasyonlardan Biri: Karantina” *Bulleten*, sayı 7/8 (**1938**).

Sel, Kemal Salih, “Koleraya Karşı İlk Türkçe Kitap ve Müellifi Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi”, *Poliklinik*, cilt XV sayı 174 (**1947**).

Uzluk, Feridun Nafiz, “Kolera Epidemisi Tarihi Üstüne Bir Araştırma”, *Türk Hijyen ve Tecrübi Biyoloji Dergisi*, 8/1 (**1948**).

Şehsuvaroğlu, Bedi, “Cholera”, *İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası*, sayı 3 (**1950**).

Balkan, Orhan, “1947 Mısır Kolera Epidemisi ve Yurdumuzda Buna Karşı Alınan

- Tedbirler”, çev. Niyazi Erzin, *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, cilt XII sayı 1 (1952).
- Say, Memduh, “1947 Mısır Kolera Epidemisi Dolayısıyla İzmir’deki Çalışmalar”, *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, cilt XII sayı 1 (1952).
- “Sağmalcılar’da Çıkan Kolera Vibrio El-Tor İnfeksiyonları Dolayısıyla Toplanan Olağanüstü Toplantı”, *Mikrobiyoloji Dergisi*, cilt V sayı 1-2 (1952).
- Drumer, Rengin, “1848 Senesinde Osmanlılarda Kolera Salgınında Karabaş Otunun (Astukhudus-İstohudus-Lavendula Stoechas) Eczanelerde Sattırılmasına Dair Bir Arşiv Belgesi”, *Dirim*, cilt XXIX sayı 7-8 (1954).
- Şehsuvaroğlu, Bedi N., “Tarihi Kolera Salgınları ve Osmanlı Türkleri”, *İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt XVII sayı 2 (1954).
- Akyol, Muzaffer, *Kolera*, Ankara 1965.
- Akyol, M., “Kolera”, *Sağlık Dergisi*, cilt XL sayı 1-2 (1966).
- Akyol, M. ve A. Gençler, “Kolera’yı Tanıyalım”, *Sağlık Dergisi*, cilt XL sayı 5-6 (1966).
- Çavuşoğlu, Tayyar, “İstanbul Sağmalcılar’da Görülen Kolera Salgını ve Özellikleri”, *Ankara Hastanesi Dergisi*, cilt I sayı 1 (1966).
- Onul, B., “Türkiye Sınırlarına Ulaşan Epidemik Kolera”, Ankara 1966.
- Ceyhun, Cihat Şevki, “Kolera Hakkında 100 Yıl Öncesine Ait Bir Belge”, *Ege Üniv. Tıp Fak. Mecmuası*, sayı 6 (1) (1967).
- Şehsuvaroğlu, Bedi N., “Kolera ile Mücadelede Türklerin Rolü”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, sayı 3 (1967).
- Saraçoğlu, Kemal, “Tarihte Kolera Salgınları”, *Karayolları Bülteni*, cilt XIX sayı 247 (1970).
- Atabek, Emine Melek, 1851’de Paris’te Toplanan I. Milletlerarası Sağlık Konferansı ve Türkler, İstanbul 1974.
- Kürkçüoğlu, Şerif, *Tarihte Kolera, Parakolera Salgınları ve Karantina Tedbirleri*, Diyarbakır 1978.
- “Kolera”, *Büyük Larouse*, cilt III, İstanbul 1985.
- Mehmed Âkif, “Koleraya Dair”, *Mehmed Akif Ersoy’un Makaleleri: (Sırat-ı Müstakim ve Sebülü’r-Reşad Mecmuaları’nda çıkan)*, haz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu-Nuran Abdulkadiroğlu, Ankara 1987.

- Töreci, K., “Kolera”, *İndeksifon Hastalıkları*, ed. Çetin Et, İstanbul **1987**.
- Yıldırım, Nuran, “1876 Yazında Kolera”, *Tarih ve Toplum*, sayı 4 (**1987**).
- “Kolera”, *Meydan Lorraine*, İstanbul **1987**.
- Hatemi, Hasan Hüsrev, “Dr. Kasım İzzettin’in “Kolera ve Mekke’de Hijyen” Adlı Fransızca Eseri”, *Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi*, sayı 2 (**1988**).
- Sarıyıldız, Gülden, “Karantina Tarihinden Bir Yaprak: Kuleli Tahaffuzhanesi”, *Bilim Tarihi*, sayı 19 (**1993**).
- Pamukciyan, Kevork, “1893 Kolera Salgını ve 1894 Büyük Depremi”, *Tarih ve Toplum*, sayı 132 (**1994**).
- Sarıyıldız, Gülden, “Karantina Meclisi’nin Kuruluşu ve Faaliyetleri”, *Belleten*, cilt LVII sayı 222 (**1994**).
- Yıldırım, Nuran, “1893’te İstanbul’da Kolera Salgını”, *Tarih ve Toplum*, sayı 129 (**1994**).
- Yıldırım, Nuran, “Kolera Salgınları”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt V, İstanbul **1994**.
- Kolera Rehberi*, çev. ed. A. Akgün, S. Erbaydar ve N. Yolsal, İstanbul **1995**.
- Unat, Ekrem Kadri, “Osmanlı İmparatorluğunda 1910-1913 Yıllarındaki Kolera Salgınları ve Bunlarla İlgili Olaylar”, *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, sayı 1 (**1995**).
- “Osmanlı Ordusu Başkomutanlık Vekaleti’nin, Başbakanlığa, Esir Alınan İki Bulgar Erinin İfadesinden Bulgar Ordusunda Kolera Salgını Olduğu ve Beş Gündür Aç Olduklarının Anlaşıldığını Bildiren Yazısı”, *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, cilt XLIV sayı 100 (**1995**).
- Unat, Ekrem Kadri, “Kolera Konusunda 1961’den Sonra Çıkan Sorunlar”, *Dirim*, 70 (1-2-3), (**1995**).
- Kuneralp, Sinan, “Osmanlı Yönetimindeki (1831-1911) Hicaz’da Hac ve Kolera”, çev. Münir Atalar, *OTAM*, sayı 7 (**1996**).
- Yıldırım, Nuran, “1893 İstanbul Kolera Salgını İstatistikleri”, *Tarih ve Toplum*, sayı 150, (**1996**).
- Dumont, Paul ve François. Georgeon, “Yahudiler, Araplar ve Kolera: 19. Yüzyıl Sonunda Bağdat’ta Cemaatler Arası İlişkiler”, *Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri*, çev. Ali Bertay, İstanbul **1999**.
- Emrence, Cem, “Alınan Koruyucu Önlemler ve İstanbul’da Kolera Salgını”, *Tarih ve Toplum*, sayı 188 (**1999**).

- Emrence, Cem, “İstanbul’da Kolera Salgını (1893–1894)”, *Tarih ve Toplum*, cilt XXXII sayı 188 (1999).
- Koloğlu, Orhan, “XIX. Yüzyılda Hac Yoluyla Koleranın Yayılması ve Hanikin Karantina Doktorunun Anıları”, *III. Türk Tıp Tarihi Kongresi 20-23 Eylül 1993 Bildiriler*, Ankara 1999.
- Sarıyıldız, Gülden, “XIX. Yüzyılda Hicaz’da Kolera ve Zemzem Suyu”, *III. Türk Tıp Tarihi Kongresi 20-23 Eylül 1993 Bildiriler*, Ankara 1999.
- Efe, Ayla, “Eskişehir’de 1893 Kolera Salgını”, *Tarihte Eskişehir Sempozyumu*, I, 2-4 Kasım 1998, Eskişehir 2001.
- Gökçe, Nilüfer, “1893-1894 Kolera Salgınları Karsısında Edirne’de Alınan Koruyucu Sağlık Önlemlerinin Edirne Gazetesine Yansıması”, *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, sayı 7 (2001).
- Sarıköse, Barış, “XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda Kolera Salgını”, *Tarih Boyunca Anadolu’da Doğal Afetler ve Deprem Semineri 22-23 Mayıs 2000*, İstanbul 2001.
- Yetkin, Sabri, “Kolera Günlerinde İzmir”, *İzmir Kent Kültürü Dergisi*, sayı 3 (2001).
- Sarıyıldız, Gülden, “XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda Kolera Salgını”, *Tarih Boyunca Anadolu’da Doğal Afetler ve Deprem Semineri 22-23 Mayıs 2000*, İstanbul 2002.
- Bozkurt, Suzan, Nuran Yıldırım, Yeşim Işıl Ülman ve Bülent Özaltay, “1865 Kolera Salgınında Mabeyn-i Hümayun Eczacısı Vincent Peche İle Robert Kolej’den Dr. Cyrus Hamlin’in Kullandıkları Antikolerik Terkipler”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, cilt III sayı 2 (2002).
- İpek, Nedim, “Trabzon’da Kolera (1892-1895)”, *Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu Bildirileri, 3-5 Mayıs 2001*, cilt I, Trabzon 2002.
- Dağlar, Oya, “Koleranın Pençesinde İstanbul”, *İstanbul Dergisi*, sayı 48 (2004).
- Özaltay, B., “İsmail Paşa ve Kolera Risalesi (1847)”, *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, sayı 10-11 (2004/2005).
- Ayar, Mesut, *Osmanlı Devleti’nde Kolera Salgını: İstanbul Örneği (1892-1895)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2005.
- Koloğlu, Orhan, “Osmanlı Basınında 1865 Kolera Salgını, İstanbul Sağlık Konferansı ve Mirza Malkom Han”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, cilt VI sayı 2 (2005).

- Erer, Sezer ve Elif Atıcı, “19. Yüzyılda Kayseri’deki Kolera Salgınıyla İlgili Belgeler ve Bazı Sonuçları”, *IX. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri*, ed. Esin Kâhya ve diğeri, Ankara **2006**.
- Karatepe, Mustafa, Turgut Tok, M. Vefa Nalbant ve Meryem Aslan, “1796 Yılında Kayseri’de Kolera”, *IX. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri*, ed. Esin Kahya vd., Ankara **2006**.
- Şehiraltı, Mine, “İzmit’te Kolera Salgınları ve Alınan Önlemler” *VIII. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri*, İstanbul **2006**.
- Yaşayanlar, İsmail, “Osmanlı Devleti’nde Kamu Sağlığının Kurumsallaşmasında Koleranın Etkisi”, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Salgın Hastalıklar Ve Kamu Sağlığı*, ed. Burcu Kurt, İsmail Yaşayanlar, İstanbul **2006**.
- Yıldırım, Nuran, “Kolera Salgınlarından Alınan Karantina Önlemleri ve Osmanlı Toplumsal Yaşamındaki Yansımaları (1831-1918)”, *IX. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri: XXIV. Gevher Nesibe Tıp Günleri, 24-27 Mayıs 2006*, İstanbul **2006**.
- Yıldırım, Nuran, “Su ile Gelen Ölüm Kolera ve İstanbul Suları”, *Toplumsal Tarih*, sayı 145 (2006).
- Yıldırım, Nuran ve Ülman Yeşim Işıl, “The Great Cholera Epidemic of İstanbul in 1865”, *40th Internat. Cong. On the History of Medicine, Proceedings I*, İstanbul **2006**.
- Ayar, Mesut, *Osmanlı Devletinde Kolera-İstanbul Örneği (1892-1895)*, İstanbul **2007**.
- Dağlar, Oya, “Denizli ve Çevresinde Kolera Salgını ve Salgınla Mücadele”, *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler*, ed. Ayfer Özçelik ve Mehmet Yaşar Ertaş, Denizli **2007**.
- Karakışla, Yavuz Selim, “Gitti Deprem, Geldi Kolera! (1894)”, *Toplumsal Tarih*, sayı 162, (2007).
- Ayar, Mesut, “1893-94 İstanbul Kolera Salgınında Üsküdar”, *V. Uluslararası Üsküdar Sempozyumu (1-5 Kasım 2007)*, İstanbul **2008**.
- Sarıköse, Barış, “XIX. Yüzyılda Konya ve Çevresinde Kolera Salgınları”, *I. Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi 10. Ulusal Türk Tıp Tarihi Kongresi 20-24 Mayıs 2008 Bildiri Kitabı*, cilt II, ed. Ayşegül Demirhan Erdemir, Öztan öncel, Yusuf Küçükdağ, Berrin Okka, Sezer Erer, Konya **2008**.
- Ayar, Mesut, “Osmanlı’da Koleranın Tarihçesi”, *Mostar*, sayı 58 (2009).

- Yıldırım, Nuran, “Osmanlı Devleti’nde Kolera Aşısı”, *Mostar*, sayı 58 (2009).
- Ayar, Mesut, “Osmanlı’nın Rumeli Topraklarında 1892-1895 Kolera Salgını”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, sayı 17 (2010).
- Koç, Kemalettin, “Osmanlılar Döneminde Antakya’da Görülen Bir Kolera Salgını”, *Hatay Araştırmaları-I*, Hatay 2010.
- Ak, Mehmet, “19. Yüzyıl’da Antalya’da Kolera Salgını”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt IV sayı 17 (2011).
- Çolak, Kâmil, “Tuna Gazetesi Perspektifinden Tuna Vilayetindeki 1873 Tarihli Kolera Salgını”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 25 (2011).
- Katsogridakis, Emmanuel, “Treatment of Cholera with Hydrotherapy by Lanaras: A Page from History (Lanaras’ın Hidroterapi Tekniğiyle Kolera Tedavisi: Tarihten Bir Yaprak)”, *Klinik Dergisi*, cilt XXIV sayı 2 (2011).
- “Kolera ve Çanakkale Boğazı”, çev. Mustafa Kırıışman, *ÇTTAD*, cilt XI sayı 23 (2011).
- Kumaş, N., “Bursa’da Kolera Salgını ve Alınan Karantina Önlemleri (1890-1895)”, *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 21 (2011).
- Ayar, Mesut, “İngilizlerin Dünyaya Hediyesi: Kolera”, *Yedikıta Dergisi*, sayı 52 (2012).
- Koç, Kemalettin, “Osmanlı Devleti Döneminde Maraş’ta Kolera İleti”, *Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu*, III, Kahramanmaraş 2012.
- Örenç, Ali Fuat, “Bulgar Kuşatması Döneminde Edirne’de Kolera Salgını ve Hindistanlı Fatma Hanımefendi’nin Faaliyetleri”, *Uluslararası Edirne’nin Fethinin 650. Yılı Sempozyumu*, 4-6 Mayıs 2011, Edirne 2012.
- Uğuz, Sacit, “1895 Tarsus Kolera Salgını”, *History Studies Journal*, cilt IV (2012).
- Ayar, Mesut, “Osmanlı Sağlık Modernleşmesinde Kolera Salgınlarının Etkisi”, *III. Selim’in Ölümünün 200. Yılı Anısına: Türk Modernleşmesine Genç Bakışlar Sempozyumu*, İstanbul 2013.
- Cengiz, Şükran, Fatma Başalan İz, Tangül Aytur Özen, İhsan Erdinçli, “Balkan Savaşları’nda Kolera Mücadelesi”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt XI sayı 21 (2013).
- Erdem, Nilüfer, “Balkan Savaşları Döneminde Yunan Basınında Kolera Vakaları”, *Ankara*

- Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, sayı 52 (2013).
- Şahin, Seda, *Sivas Vilayetinde Kolera Salgını (1893-1896)*, Hacıbayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2014.
- Yıldırım, Nuran, “Edirne’de Kolera (1892-1894)”, *XIV. Yüzyıldan Cumhuriyete Hastalıklar, Hastaneler, Kurumlar, Sağlık Tarihi Yazıları-1*, İstanbul 2014.
- Arslan, Enver, *Trabzon Vilayetinde Kolera (1892-1895)*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2015.
- Yaşayanlar, İsmail, *Sinop, Samsun ve Trabzon’da Kolera Salgınları, Karantina Teşkilatı ve Kamu Sağlığı Hizmetleri (1876-1914)*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Bursa 2015.
- Aktaş, Esat, “Erzurum Vilayetinde 1910 Kolera Salgını ve Etkileri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, cilt VIII sayı 39 (2015).
- Bozan, Oktay, “Diyarbakır Vilayeti’nde 1894-1895 Kolera Salgını ve Etkileri”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, sayı 218 (2015).
- Ayar, Mesut, “XIX. Asırda Osmanlı Devleti’nde Kolera Salgınları”, *Osmanlı’da Salgın Hastalıklarla Mücadele*, İstanbul 2015.
- Çelik, Civan ve Ahmet Ali Yavuz “Samsun’da (Canik Kolera Salgını (1893-1911))”, *Geçmişten Günümüze Samsun/Canik ve Değerleri*, I, ed. Osman Köse, Samsun 2015.
- Yaşayanlar, İsmail, “Hicaz Yolunda Kolera: Rusya Müslümanlarının Kullandığı Hac Yolu ve Koleranın Yayılmasına Etkisi”, *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, cilt IV sayı 2 (2015).
- Asan, Hakan, “Diyarbakır’da Toplum Sağlığını Tehdit Eden Bir Hastalık: 1890 Kolera Salgını”, *Uluslararası Diyarbakır Sempozyumu Bildirileri*, II, ed. Ufuk Bircan vd., Diyarbakır 2016.
- Atar, Zafer, “İzmit Ve Çevresinde Kolera Salgını 1894”, *Uluslararası Karamürsel Alp Ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, Cilt II, Ankara 2016.
- Boudhiba, Sophiane, “Mağrib’de Koleraya Karşı Osmanlı Politikası”, *Osmanlı Yönetiminde Arap Coğrafyası: Sosyal Siyasî ve İdarî Yapı*, İstanbul 2016.
- Gültekin, Elif, *19. yüzyılda Osmanlılarda Kolera Tedavileri*, İstanbul Üniveritesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2016.

Gültekin, Elif, “Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgelerine göre 19.yüzyılda Osmanlı Devleti’nin Kolera Tedavilerine Getirdiği Kurallar”, *Yeni Tıp Tarih Araştırmaları*, sayı 22 (2016).

“İstanbul’da İlet-i Kolera Salgınları (1831-1914), Osmanlı Devleti’nin Aldığı Önlemler ve Günümüzdeki İzleri”, *Tübitak Tarih Araştırma Projesi*, 2016. (https://www.academia.edu/23100366/%C4%B0STANBULDA_%C4%B0LLET-%C4%B0_KOLERA_SALGINLARI_1831-1914_OSMANLI_DEVLET%C4%B0N%C4%B0N_ALDI%C4%9EI_%C3%96NLEMLER_VE_G%C3%9CN%C3%9CM%C3%9CZDEK%C4%B0_%C4%B0ZLER%C4%B0).

Yılmaz, Özgür, “1847-1848 Kolera Salgını ve Osmanlı Coğrafyasına Etkileri”, *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, sayı 6 (2017).

Bakar, Coşkun, “Kırk Yedi Yıl Sonra Yeniden Bir Salgının Hikâyesi: 1970 Sağmalcılar Kolera Salgınından Günümüze Dersler”, *Turkish Journal of Public Health*, cilt XV sayı 3 (2017).

Metin, Ömer Faruk, “Sağmalcılar’dan Bayrampaşa’ya 1970 İstanbul Kolera Salgını”, *Toplumsal Tarih*, sayı 282 (2017).

Sarıyıldız, Gülden ve Oya Doğlar Macar, “Cholera, Pilgrimage, and International Politics of Sanitation: The Quarantine Station on the Island of Kamaran”, *Plague and Contagion in the Islamic Mediterranean, New Histories of Disease in Ottoman Society*, ed. Nükhet Varlık, York 2017.

Bostancı, Işık, “1902 Yılında Kudüs Mutasarrıflığı Sınırları İçerisinde Görülen Kolera Salgını”, *Rifat Özdemir’e Armağan*, İstanbul 2018.

Demirkol, Kurtuluş, “Adana ve Kolera (1890-1895)”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 56 (2018).

Karcı, Erol, “Kolera ile Mücadelede Örnek Bir Sağlık Müessesesi, Sinop Tahaffuzhanesi ve Faaliyetleri (1892-1908)”, *XVII. Türk Tarih Kongresi, 15-17 Eylül 2014*, cilt IV kısım 5, Ankara 2018.

Odabaşı, İ. Arda, “Selanik 1910-1911: Kolera Salgınları, Kahraman Bir Doktor, Yahudi İşçilerin İsyanı ve Serseri Gazeteciler”, *Toplumsal Tarih*, sayı 296 (2018).

Yaşayanlar, İsmail, “Bir Hastalık Olarak Kolera ve Tarihte Kolera Pandemileri”, *Toplumsal Tarih*, sayı 296 (2018).

- Yaşayanlar, İsmail, “Bir Kent, İki Salgın: Antep’te 1848 ve 1890 Kolera Epidemileri”, *Uluslararası Gaziantep Tarihi Tarihi Sempozyumu Milli Mücadele Döneminde Gaziantep Bildiri Metinleri Kitabı*, Gaziantep **2018**.
- Altan, Bilal, “XIX. Yüzyıl Sonlarında Cizre’de Kolera Salgını ve Yol Açtığı Tahribat”, *Mukaddime*, cilt X sayı 1 (**2019**).
- Ardıç, Murat, “Bakü’de Kolera Salgını ve Osmanlı Devleti’nin Başvurduğu Bazı Sıhhi Uygulamalar (1893-1894)”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı 46 (**2019**).
- Bingöl, Şeyhmus, “Bitlis’te Salgın Hastalıklar ve Kolera (XIX. Yüzyılın Sonu-XX. Yüzyılın Başları)”, *Tarihî ve Kültürel Yönleriyle Bitlis*, II, ed. Mehmet İnbaşı-Mehmet Demirtaş, Ankara **2019**.
- Verollot, Marie Pierre, *1848 Salgını Üzerine Bir İnceleme*, çev. Özgür Yılmaz, İstanbul **2019**.
- Yücel, Gülseren, *Malatya Sancağı’nda Kolera Salgını (1892-1896)*, Hacıbayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara **2019**.
- Yücel, Gülseren, “Malatya’da Kolera Salgını ve Devletin Müdahale Çabaları (1892-1894)”, *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi*, cilt VII sayı 1 (**2019**).
- Gültekin, Elif, “Sultan II. Abdülhamid Döneminde Koleraya Karşı İlaç Geliştirme Çalışmaları”, *Bilig - Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 92 (**2020**).
- Menekşe, Metin, “Eskişehir’de Kolera Salgını: Etkileri ve Alınan Önlemler (1893)”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, cilt VI sayı 1 (**2020**).
- Menekşe, Metin, “İzmir’de Kolera Salgını ve Etkileri (1893)”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt XXXIX sayı 67 (**2020**).
- Özer, İsmail, “Türkiye Cumhuriyeti Sınırlarını Tehdit Eden Kolera Saldırıları ve Alınan Savunma Tedbirleri”, *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ODÜSOBİAD)*, cilt X sayı 1 (**2020**).
- Yıldırım, Nuran, “İstanbul’un Kolera ile Tanışması: 1831 Salgını”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, sayı 316 (**2020**).
- Aras, Gülcan, *Hintli Hacılar Arasındaki Kolera Salgını ve Alınan Tedbirler (1831-1911)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar **2020**.

- Yıldırım, Nuran ve Hakan Ertin, “1893-1895 İstanbul Kolera Salgınında Avrupalı Uzmanlar ve Osmanlı Devleti’nde Sağlık Modernizasyonuna Katkıları”, *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, cilt XXV ek sayı 1 (2020).
- Asan, Hakan, “Bitlis Vilayeti’nde Yaşanan Kolera Salgını ve Etkileri (1890-1896)”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Kolera*, ed. Eren Akçiçek vd., İstanbul 2020.
- Ayalon, Yaron, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Doğal Efetler: Veba, Kıtık ve Diğer Felaketler*, çev. Zeynep Rona, İstanbul 2020.
- Babaoğlu, Resul, “Savaş ve Ölüm: I. Cihan Harbi Yıllarında Kolera Pençesindeki Avrupa”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Kolera*, ed. Eren Akçiçek vd., İstanbul 2020.
- Bingül, Şeyhmus, “Alemdar Gazetesi’ne Göre 1911 Yazında İstanbul’un Kolera ile İmtihanı”, *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 10/3, (2020).
- Bozkurt, Uğur, “XIX. Yüzyılda Rusya’dan Osmanlı Topraklarına Göç Edenlerde Görülen Salgın Hastalıklar (Kolera) ve Alınan Önlemler”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı* (2020).
- Coşkun, Derya, “Kolera’nın Etimolojik ve Tarihî Kimliği Meselesi”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Kolera*, ed. Eren Akçiçek vd., İstanbul 2020.
- Dönmez, Zeynep Melis, *Kal’a-i Sultaniyye’de Karantina Teşkilatı ve Kolera İle Mücadele (1835-193)*, Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2020.
- Gültekin, Elif, “Dünyada Kolera Salgınları”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Kolera*, ed. Eren Akçiçek vd., İstanbul 2020.
- Karcı, Erol, “Osmanlı Devleti’nde Bakteriyojoloji Öğretiminin Öncüsü Doktor Hamdi Aziz Paşa ve 1902-1904 Irak Kolerasına Dair Tespitler”, *SUTAD*, sayı 49 (2020).
- Menekşe, Metin, “Eskişehir’de 1894 Yılı Kolera Salgını/Cholera Epidemic in Eskişehir in 1894”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Kolera*, ed. Eren Akçiçek vd., İstanbul 2020.
- Muşmal, Hüseyin ve Esra Semiz, “XIX. Yüzyıl Sonlarında Konya Vilayetinde Kolera Salgınları”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Kolera*, ed. Eren Akçiçek vd., İstanbul 2020.

- Özlu, Zeynel ve İsmail Hakkı Üzüm, “Kolera Salgını ve Mücadele Yöntemlerine Dair Bulgular (Himâye-i Etfâl Cemiyeti Doktoru İsmail Kenan Bey’e Göre)”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Kolera*, ed. Eren Akçiçek vd., İstanbul **2020**.
- Özlu, Zeynel ve Kerim Tiryaki, “20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti’nde Sağlık Güvenliği Alanında Bir Uygulama: Kolera Talimatnamesi (1908)”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Kolera*, ed. Eren Akçiçek vd., İstanbul **2020**.
- Selçuk, Hava, “Kayseri’de Kolera Salgınları ve Koleraya Karşı Alınan Sıhhi Tedbirler (1845-1912)”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Kolera*, ed. Eren Akçiçek vd., İstanbul **2020**.
- Tarihsel Süreçte Anadolu’da Kolera*, ed. Eren Akçiçek-Şükran Köse-Fevzi Çakmak-Ahmet Çağrı Büke, İstanbul **2020**.
- Tekemen Altındaş, Eylem, “1892 ve 1894 Senelerinde Ankara’da Bir Salgın: Kolera”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Kolera*, ed. Eren Akçiçek vd., İstanbul **2020**.
- Karcı, Erol, *Doktor Kasım İzzeddin Bey ve Mekke’de Kolera Salgınları (1893-1896)*, Ankara **2020**.
- Karaman, Oktay, “XIX. Yüzyılda Musul’da Kolera Vakaları (1847-1902)”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt XII sayı 23 (**2020**).
- Törel, Türkmen, “Osmanlı Devleti’nde 1910 Tarihinde Meydana Gelen Kolera Salgını Hakkında Önemli Bir Kaynak”, *Tarih Okulu Dergisi*, sayı 46 (**2020**).

VIII

SITMA

Ailesini sıtma başta olmak üzere salgın hastalıklarda kaybetmiş Kudüslü yetim çocuklar, 1918 (Library of Congress, Digital Id: [anrc 03499//hdl.loc.gov/loc.pnp/anrc.03499](https://hdl.loc.gov/loc.pnp/anrc.03499))

SITMA

- Şevket, “Humma-yı Merzugi veya Sıtma”, *Mecmua-i Edebiyye*, cilt I sayı 5 (1316).
- Ahmed Cevdet, “Sıtma, Sivrisinekler, Bataklıklar”, *Sebilü'r-Reşad*, cilt X sayı 242 (1329).
- “Isıtmanın Tevsa ve İntişamına Dair”, *Sıhhiye Mecmuası*, sayı 2 (1329).
- “Beş Günlük Sıtma”, çev. Akil Muhtar, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, Sayı 5 (1333).
- Delamare, “Sıtmanın Tarihçesi”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, çev. Sait Cemil, cilt IV sayı 8 (1922).
- İbrahim Halil, “Sıhhat Meselesi: Sıtma Hastalıkları ve Sivrisineklerin Fenalıkları”, *Küçük Mecmua*, cilt I sayı 11 (1338).
- Alkanlar, A. Osman, *Babam Sıtmadan Öldü*, Ankara 1923.
- İsmail Hakkı, “Sivri Sinekler: Vakî Tedabir-Mücadele, Sıtmada Bir Devr-i Daim Teşkil Eden İnsan-Sivri Sinek Halka-i Cevalânı: I”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt VIII sayı 2 (1926).
- Ahmed Nevzat, “Sıtma”, *İstanbul Şehremaneti Mecmuası*, cilt IV sayı 40 (1927).
- Ahmed Nevzat, “Sıtma”, *İstanbul Şehremaneti Mecmuası*, cilt IV sayı 42 (1928).
- Ahmed Nevzat, “Sıtma”, *İstanbul Şehremaneti Mecmuası*, cilt IV sayı 44 (1928).
- Ahmed Nevzat, “Sıtma”, *İstanbul Şehremaneti Mecmuası*, cilt IV sayı 45 (1928).
- Ahmed Nevzat, “Sıtma”, *İstanbul Şehremaneti Mecmuası*, cilt IV sayı 47 (1928).
- Ahmed Nevzat, “Sıtma”, *İstanbul Şehremaneti Mecmuası*, cilt IV sayı 50 (1928).
- İsmail Hakkı, “Sivri Sineklerin Hayatıyatı ve Sıtmadan Korunma Çareleri (Mücadele)”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt X sayı 11-12 (1928).
- Aksu, Lütfi, *Malarya (Sıtma)*, Ankara 1943.

Ünver, Süheyl, “Türkiye Malarya Tarihi Hakkında Düşüncelerim”, *Dirim*, cilt XIX sayı 1-2 (1945).

Şehsuvaroğlu, Bedi N, *Dünyada ve Türkiye’de Sıtma Tarihçesi*, İstanbul 1963.

Şehsuvaroğlu, Bedi N., “Dünyada ve Türkiye’de Sıtma Tarihçesi”, *Folia Pharmaceutica*, cilt IV, no. 12 (1963).

Unat, Ekrem Kadri; “Sıtmanın Tarihi”, *I. Ulusal Parazitoloji Kongresi, 22-24 Mayıs 1979*, İzmir 1979.

Ardıç, N., ve Turhan, V., “Sıtma”, *Türk Mikrobiyoloji Cemiyet Dergisi*, sayı 34 (2004).

Tekeli, İlhan ve Selim İlkin, “Türkiye’de Sıtma Mücadelesi’nin Tarihi”, *Cumhuriyetin Harcı/İkinci Kitap: Köktenci Modernitenin Ekonomik Politikasının Gelişimi*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004.

Akdur, Recep, “Sıtma ve Sıtma Salgınları Tarihi”, *Bilim Tarihi Araştırmaları*, sayı 2 (2006).

Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma, Çağrı Büke vd. (ed.), Ankara 2017.

Eskiçağ&Ortaçağ

Kobaner, Mehmet Gazi, *Roma Dönemi Çukurovasında Sıtma*, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana 2007.

Kağnıcı, Gökhan, “Eski Mezopotamya’da Sıtma Hastalığı”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara 2017.

Kılıç, Orhan, “Eskiçağdan Yakınçağa Sıtma ve Tarihe Etkileri”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara 2017.

Akkuş (Mutlu), Suzan, “Eski Ön Asya Toplumlarında Sıtma Hastalığı ve Tedavi Yöntemleri”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara 2017.

Osmanlı Dönemi

Necmettin Rıfat, “Bir Malarya Vak‘ası”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt II sayı 6 (1920).

Ünver, Süheyl ve Metine Belger, “Yugoslavya’nın Eski Osmanlı Vilayetlerinde Malarya Tarihi Üzerine Rapor”, *Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt II sayı 9 (1939).

- Doğan, Hanzade ve Zuhal Özaydın, “Dr. Süleyman Numan Paşa’nın Sıtma Tedavisi İle İlgili Bir Çalışması”, *V. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri*, ed. Esin Kahya vd., Ankara **1998**.
- Koylu, Zafer-Doğan, Nihal, “Birinci Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı Devleti’nde Sıtma Mücadelesi ve Bu Amaçla Yapılan Yasal Düzenlemeler”, *Türkiye Parazitoloji Dergisi*, 34 (3), (**2010**).
- Poyraz, Muhammed Uğur ve Afife Mat, “Mucize Kabuk Kınakına ve Osmanlı Döneminde Sıtma”, *Lokman Hekim Journal*, sayı Özel Sayı (**2014**).
- Akagündüz, Ümit, “II. Meşrutiyet Döneminde Toplumsal Bir Sorun Olarak Sıtma ve Sıtmadan Korunma Çareleri”, *Kebikeç*, sayı 41 (**2016**).
- Akay, Tolga, “II. Abdülhamid Döneminde Konya Ovası Sulama Projesi’nin İnşasıyla Yaşanan Sıtma Salgını ve Alınan Tedbirler”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara **2017**.
- Bolat (Bozaslan), Neslihat, “Birinci Dünya Savaşı’nda 7. Kolordu’da (Yemen) Sıtma ile Mücadele”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara **2017**.
- Ekinci, İlhan, “19. Yüzyılda Bir İskele Olan Ordu’nun Bataklık ve Sıtma ile İmtihanı”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara **2017**.
- Ertaş, Mehmet Yaşar ve Fatma Yıldız, “19. Yüzyılda Anadolu’da Sıtma’nın Görüldüğü Yerler ve Alınan Önlemler”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara **2017**.
- Ertaş, Mehmet Yaşar ve M. Bedizel Aydın, “Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadelede Neşriyat: Sıtma Konulu Kitaplar (1908-1928)”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara **2017**.
- Ertaş, Mehmet Yaşar ve M. Bedizel Aydın, “Seyahatnamelere Göre Osmanlı Ülkesinde Sıtma (16-18. Yüzyıllar)”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara **2017**.
- Karcı, Erol, “II. Meşrutiyet Döneminde Osmanlı Hükümetlerinin Sıtma ile Mücadelesi (1908-1914)”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, İstanbul Ankara.

- Keser, Ulvi, “Birinci Dünya Savaşı Sürecinde Kıbrıs’ta Çanakkale Savaş Esirleri ve Sıtmayla Mücadele”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, İstanbul Ankara **2017**.
- Kumaş, Nursal, “Osmanlı Devleti Döneminde Sıtma Hastalığını Önlemeye Yönelik Hükümetin Aldığı Tedbirler (1860-1922)”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara **2017**.
- Muşmal, Hüseyin ve Berna Korucu Üçüncü, “XIX. ve XX. Yüzyılda Beyşehir Gölü Çevresinde Görülen Sıtma Hastalığı ve Hastalığa Karşı Alınan Bazı Önlemler”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara **2017**.
- Özcan, Müesser, Aslıhan Akpınar ve Burak Ekrem Çitil, “On Dokuzuncu Yüzyıl Sonu Yirminci Yüzyıl Başında Sıtmayla Mücadele Çalışmaları: Muğla Örneği Sıtmayla Mücadele”, *Muğla Sıktı Koçman Üniversitesi Tıp Dergisi*, cilt IV sayı 3 (**2017**).
- Hanılçe, Murat, “Osmanlı Devleti’nin Bataklik Kurutma Uygulamalarına Bir Bakış: Tokat Kaz Gölü Örneği (1870-1892)”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, cilt CXIX sayı 235 (**2018**).

Cumhuriyet Dönemi

- 15 Eylül-5 Teşrin-i Evvel İstanbul’da İnikad Eden Sıtma Mücadele Komisyonu Mukarrerâtı*, Ankara **1924**.
- Ferruh Niyazi, “İsıtma Mücadelesi”, *Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası*, sayı 38 (**1924**).
- Hasan Ferid, “Anadolu’yu Kasub Kavuran Bir Müdhiş Hastalık”, *Resimli Ay*, (31 Ekim **1924**).
- “İtalya’da Sıtma Mücadelesi”, *Sıhhiye Mecmuası*, sayı 3 (**1341**).
- “Cenubda Malariya Mesaili”, *Sıhhiye Mecmuası*, sayı 4 (**1341**).
- “Malariya İçin Ana Tedavi”, *Sıhhiye Mecmuası*, sayı 4 (**1341**).
- Abdülkadir Lütfi-Ahmet Fikri, “Türkiye’de Sıtmanın Coğrafyası”, *Birinci Milli Türk Tıp Kongresi Zabıtnamesi*, Ankara **1925**.
- Doktor Mazhar, “Sıhhi Sütun: Sıtmaya Karşı Mücadele”, *İctihad*, cilt XXI sayı 203 (**1926**).
- Doktor Mazhar, “Sıhhi Sütun: Sıtmaya Karşı Mücadele”, *İctihad*, cilt XXI sayı 204 (**1926**).

“Sıtma Mücadelesinden Neler Kazandık”, *Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası*, cilt VII sayı 79 (1928).

Tok, Ekrem, “Sıtma Mücadelesinde Külisifaj Balıklar”, *Sıhhiye Mecmuası*, cilt V sayı 26 (1929).

Cevdet, “Konya’da Sıtma Mücadele Teşkilatı ve Faaliyeti”, *Sıhhiye Mecmuası*, cilt V sayı 31-32 (1929).

Asım Şekip, “İstanbul’da Sıtma Mücadele Teşkilatı”, *Sıhhiye Mecmuası*, cilt V sayı 31-32 (1929).

Tok, Ekrem, “Adana Mıntıkasında Sıtma Mücadelesi”, *Sıhhiye Mecmuası*, cilt V sayı 31-32 (1929).

Cevdet, “Konya Mıntıkasında Sıtma Mücadele Teşkilat ve Faaliyeti”, *Sıhhiye Mecmuası*, cilt V sayı 31-32 (1929).

M. Talat, “Ankara Mıntıkasında Sıtma Mücadelesi”, *Sıhhiye Mecmuası*, cilt V sayı 31-32 (1929).

Mahmut Sabit, “Aydın Mıntıkasında Sıtma Mücadelesi”, *Sıhhiye Mecmuası*, cilt V sayı 31-32 (1929).

Rüştü, “Bursa-Eskişehir Mıntıkasında Sıtma Mücadelesi”, *Sıhhiye Mecmuası*, cilt V sayı 31-32 (1929).

Mecit, “Kocaeli Mıntıkasında Sıtma Mücadelesi”, *Sıhhiye Mecmuası*, cilt V sayı 31-32 (1929).

Enver, “Samsun Mıntıkasında Sıtma Mücadelesi”, *Sıhhiye Mecmuası*, cilt V sayı 31-32 (1929).

Talat, “Ankara’da Sıtma ve Mücadele Teşkilatı”, *Sıhhiye Mecmuası*, cilt V sayı 31-32 (1930).

Fahrettin Kerim, “Felc-i Umumide Malarya Tedavisinin Halihazır”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt XIV sayı 1-2 (1930).

Muzaffer Esat, “Gebelerin Sıtmasında Kinin”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt XIII sayı 5-6 (1931).

İhsan Rifat, “Malarya Esnayı Seyrinde İhtilât Olarak Husule Gelen Üç Pürpüre Vak‘ası”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt XIII sayı 11-12 (1931).

Tok, Ekrem, “Sıtma Mücadelesinde Anofel Sürfelerinin ParisYeşili ile İtlafı”, *Sıhhiye*

- Mecmuası*, cilt IX sayı 61 (1933).
- Dr. Enver, “Samsun’da Sıtma Vaziyeti”, *Sihhiye Mecmuası*, cilt IX sayı 64 (1933).
- “Seylân’da Malarya”, *Sihhiye Mecmuası*, cilt 12 sayı 83 (1936).
- “Ekonomik Sıtma Savaşı”, *Dirim*, Sayı 8, Tom XII, Ayrı Baskı, (1937).
- “Sıtma Hülasaları”, *Sihhiye Mecmuası*, cilt XIII sayı 87 (1937).
- Akalın, M. Sabit, “Adana Sıtma Enstitüsünün Raporu”, *Sihhiye Mecmuası*, cilt XIII sayı 89 (1937).
- “Adana Sıtma Enstitüsünün Travaylarından”, *Sihhiye Mecmuası*, cilt XIV sayı 90 (1938).
- Sıtma*, T.C. Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti Yayınları, No:65, Ankara 1939.
- Noyan, Abdülkadir Lütfi, “Harp Salgınları-Malaria”, *Dirim*, sayı 9-10 (1940).
- Çetingil, Arif İsmet; “*Sıtma, İçtimai ve İktisadi Tesirleri ve Mücadele Tedbirleri*”, İkinci Üniversite Haftası Diyarbakır 1-7 Haziran 1941, Ayrı Baskı, İstanbul 1942.
- Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti, *Sıtma Mücadelesi Hakkında Neşredilen Kanun, Nizamname, Talimatname ve Tamimler*, Ankara 1942.
- Sıtmadan Nasıl Korunacağız*, T.C Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti Yayınları, No:86, Ankara 1943.
- Erel, Muhittin, *Sıtma ve Sıtma Savaşı*, İstanbul 1944.
- Dalsar, F., “Sıtma Mücadelesi ve Tarihi Bir Vesika”, *Sağlık Dergisi*, cilt XIX sayı 115 (1945).
- Ünalın, Ata, *Sıtma-Sıtmalı Yerlerde Çalışan ve Yaşayanlara Pratik Bilgiler*, İstanbul 1946.
- Noyan, Abdülkadir, “Sıtma Üstüne Konferans”, *İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası*, sayı 3 (1947).
- Bürkev, Salih, “Sıtma Savaşımız” , *Dirim*, 22 (6) (1947).
- “Sıtma ile Savaş”, *Sağlık Dergisi*, cilt XXII sayı 10-11 (1948).
- Türkiye’de Sıtma Savaşı*, yay. haz. Seyfettin Okan, Ankara 1949.
- Arkan, İ., “25 Yıllık Sıtma Mücadele Tarihimiz” *Dirim*, cilt XXV sayı 35 (1950).
- Tez, İlhami, “Sıtma Mücadelesinde 27 yıl”, *Modem Tedavi Mecmuası*, sayı 1/8 (1952).
- Süeyv, Midhat, *Sıtma Savaş Çalışmaları Albümü*, İstanbul 1953.
- Akıncı, Ertuğrul ve Faik Peksimetçioğlu. *Sıtma (Tarihçe, Parazitoloji, Klinik, Tedavi, Epidemiyoloji, Antomoloji, Mücadele Usulleri, İstatistik ve Kuyudat)*, İstanbul 1953.

- Aktan, E., *İstanbul'da Toplanan Milletlerarası Beşinci Tropikal Hastalıklar ve Sıtma Kongresi*, cilt XXVIII sayı 9 (1954).
- Akalın, Berdan ve Utku Ünsal, "Türkiye'de Sıtmanın Dünkü ve Bugünkü Durumu", *I. Ulusal Parazitoloji Kongresi*, 22-24 Mayıs 1979, İzmir 1979.
- Yücel, Ayhan, "Türkiye'de Sıtma Savaşı", *Türkiye'de Atatürk Döneminde Bulaşıcı Hastalıklar Toplantısı*, Ankara 1982.
- Aydın, Erdem, *Halk Sağlığı Yönüyle Türkiye'de Sıtma Savaşı*, Ankara Üniversitesi Deontoloji Anabilim Dalı Uzmanlık Tezi, Ankara 1994.
- Aydın, Erdem, "Sıtma Savaş Örgütü Ve Sosyalleştirme", *Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı Dergisi*, sayı 5/4 (1995).
- Aydın, Erdem, "Türkiye'de Sıtma Mücadelesi", *III. Türk Tıp Tarihi Kongresi 20-23 Eylül 1993 Bildiriler*, Ankara 1999.
- Aydın, Erdem, "Sıtma Savaş Örgütüne Ne Oldu?", *Sendrom*, sayı 12 (10) (2000).
- Dağlar, Oya ve İbrahim Başağaoğlu, "Sıhhiye Mecmuası'na Göre Balkan Ülkelerinde ve Türkiye'de Görülen Sıtma ve Verem (1924-1960)", *V. Balkan Tıp Tarihi ve Etiği Kongresi Özet ve Bildiri Kitabı*, 11-15 Ekim 2011, İstanbul 2002.
- Güneş, Günver ve Müslime Güneş, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Aydın'da Sıtma Hastalığı ve Sıtma ile Mücadele", *I. Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi 10. Ulusal Türk Tıp Tarihi Kongresi 20-24 Mayıs 2008 Bildiri Kitabı*, ed., Ayşegül Demirhan Erdemir vd., cilt II, Konya 2008.
- Tuğluoğlu, Fatih, "Türkiye'de Sıtma Mücadelesi (1924-1950)", *Türkiye Parazitoloji Dergisi*, sayı 32 (2008).
- Santur, Alparslan, "Anadolu'da Geçmişte Bazı Geleneksel Uygulamalar Çerçevesinde Sıtma ve Atatürk Dönemi Sıtma Mücadeleleri", *Atatürk Dönemi Sağlık Tarihi Kongresi Bildirileri*, İzmir 2009.
- The Long Road to Malaria Elimination in Turkey (Eliminating Malaria, Case Study-5)*, San Francisco 2013.
- Korhan, Tuğba. "II. Dünya Savaşı Sırasında İzmir'in Sıtma ile Mücadelesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt VII sayı 31 (2014).
- Sezgin, Deniz, "Cumhuriyet Dönemi Sağlık İletişimi Uygulamalarında İlkler: Türkiye'de

- Sıtma ile Mücadele”, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 50 (2015).
- An, Ahmet Cavit, “Kıbrıs’ta Sıtma Hastalığının Yok Edilmesi ve Mehmet Aziz Bey (1893-1991)”, *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi*, sayı 22 (2016).
- Candeğer, Ümmügülsüm, “Cumhuriyet’ten Günümüze Sıtma İle Savaş”, *Hoca Ahmed Yesevi Anısına Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri*, ed. Sinan Demirtürk, cilt IV, Antalya 2016.
- Emgili, Fahriye, “Cumhuriyet Döneminde Nüfus Siyasetinde Sıtma Mücadelesinin Önemi”, *JASSS*, No:50 (2016).
- Eser, Gülşah, “II. Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye’de Sıtma İle Mücadele: Kocaeli Örneği”, *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III Bildirileri*, Kocaeli 2016.
- Korhan, Tuğba, “Çukurova Bölgesi’nde Görülen Sıtma Salgınlarının Tarihsel Süreci”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara 2017.
- Sert, Gürkan ve Dölen, Emre, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Devlet Kinini”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara 2017.
- Esen, Atakan, *Cumhuriyet Dönemi Sıtma Mücadelesi (1923-1956)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2017.
- Akçiçek, Eren, “Atatürk’ün Sıtma Hastalığı”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara 2017.
- Aydın, Erdem, “Türkiye’de Sıtma Savaşı ve Sıtma Savaş Örgütünün Tarihi”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara 2017.
- Çakmak, Fevzi, “TBB Zabıtlarına Göre Türkiye Cumhuriyeti’nin Sıtma Savaşı (1920-1946)”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara 2017.
- Çanak, Erdem, “Cumhuriyet Döneminde Adana’da Sıtma ile Mücadele”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara 2017.

- Güneş, Günver, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Aydın’da Sıtma Hastalığı ve Sıtma ile Mücadele”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara **2017**.
- Güneş, Müslime, “II. Dünya Savaşı Yıllarında İzmir’de Sıtma ile Mücadele”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara **2017**.
- Akçiçek, Eren, “Sıtma Üzerine Düşünceler ve Anılar”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara **2017**.
- Baysal, Nagihan ve Eren Akçiçek, “Geçmişte Anadolu’da Sıtma Folkloru”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara **2017**.
- Özgün, Cihan, “Anofeller”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara **2017**.
- Özer, İsmail, “Tokat ve İlçelerinde Sıtma ile Mücadele (1923-1950)”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara **2017**.
- Özer, Sevilay, “II. Dünya Savaşı Yıllarında Anadolu’da Sıtma”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara **2017**.
- Tekir, Süleyman, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Sıtma ile Mücadele Faaliyetleri (1923-1930)”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara **2017**.
- Uyanık, Ercan ve Erkan Serçe, “İzmir’de Bataklıklarla Mücadele”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Sıtma*, ed. Şükran Köse, Çağrı Büke, Fevzi Çakmak, Eren Akçiçek, Ankara **2017**.
- Malkoç, Eminalp, “Erken Cumhuriyet Döneminde Sıtma Mücadelesinin Altyapısı (1923-1927)”, *Osmanlı’dan Cumhuriyete Salgın Hastalıklar ve Kamu Sağlığı*, yay. haz. Burcu Kurt, İstanbul **2017**.
- Akpınar, Aslıhan ve Müesser Özcan, “İsmail Hakkı ve ‘Sıtma Hakkında Kimler Neler Biliyor’ Risalesi”, *Konuralp Tıp Dergisi*, cilt II sayı 10 (**2018**).

Gratien, Chris, “Toprakla Oynayan Mezarını Kazar: Osmanlı’da Sıtma ve Medeniyet”, çev. İsmail Yaşayanlar, *Toplumsal Tarih*, sayı 296 (2018).

Paçacı, Yadigar, *Türkiye’de Tek Parti Döneminde Salgın Hastalıklar: Sıtma Örneği (1923-1950)*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2018.

Yavuz, E., “Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekaletinin 1924 Yılı Sıtma İle Mücadele Raporu-Sıtma ve Batakılık Haritası”, *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 5/19 (2018).

Bildirici, Yusuf Ziya, “Samsun Mübadillerinde 1924 Eylül’ünde Yaşanan Sıtma Olayları”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, cilt XV sayı 29 (2019).

Esgibay, Ebru Aşkın, *Türkiye’de Sıtma Hastalığı ile Mücadele Faaliyetleri (1925-1950)*, Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sinop 2019.

Mustafayev, Söhrab, “Cumhuriyet Döneminde Sıtma İle Mücadele ve Yasal Düzenlemeler (1923-1946)”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, cilt VI sayı 2 (2019).

Turan, Orhan, “İngiliz Döneminde Kıbrıs’ta Sıtma Vakalarına Karşı Alınan Önlemler (1913-1926)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt XIII sayı 71 (2020).

IX TİFÜS

Tifüs'e yakalanmış anne ve çocuk, 1921 (Library of Congress, Digital Id: anrc 14244 // hdl.loc.gov/loc.pnp/anrc.14244)

TİFÜS

Orduda Lekeli Humma ve Bit Mücadelesi Talimatı, Ulusal Matbaa, Ankara ?.

Humma-yı Şibh-i Tifo ve Tifüs, Meclis-i Umûr-ı Tıbbiye-i Mülkiye ve Sıhhiye-i Umûmiye, İstanbul **1326**.

Lekeli Hummaya Karşı İttihâz Olunacak Tedâbir-i Tahaffuziye ve Mania-i İstilaiyye Üzerine Talimâtnâme, İstanbul **1330**.

Refik, "Lekeli Humma Mikrobu", *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, sayı 2 (**1332**).

La Rocha Lima, H., "Lekeli Hummaya Dair Taharriyat", çev. Ziya Nuri, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, sayı 4 (**1916**).

"Lekeli Hummanın Lipoidle Tedavisi", *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, sayı 5 (**1332**).

Kadri, "Lekeli Hummanın Weil-Felix Teamülüyle Teşhisi Misl-i Kat'îsi", *Ceride-i Tıbbiye-i Askeriyye*, *Kırk İkinci Sene*, sayı 7 (**1332**).

Tokgöz, Server Kamil, *Kafkas Cephe-i Harbinde Lekeli Humma*, Sivas **1332**.

Aksu, Ahmet Lütfi, "Lekeli Hummaya Karşı Mücadele", *Ceride-i Tıbbiye-i Askeriyye*, sayı 37-38 (**1917**).

Aksu, Ahmet Lütfi, "Lekeli Humma Aşısının Suret-i İstihzarı ve Tevellüt Ettiği Muafiyet Kuvveti", *Ceride-i Tıbbiye-i Askeriyye*, sayı 3 (**1917**).

Hamdi, "Lekeli Hummaya Karşı Yapılan Aşilar ve Netaici", *Ceride-i Tıbbiye-i Askeriyye*, *Kırk Altıncı Sene*, sayı 7 (**1333**).

"Lekeli Humma", *Servet-i Fünun*, Sayı 1345 (**1333**).

Abdülfeyyaz Tevfik, "Acı Bir Hasbihal (Tifüs Yine Baş Göstermeye Başladı)", *İctihad*, cilt XV sayı 134 (**1918**).

"Lekeli Hummaya Ait Raporlardır", *Matbaa-i Askeriyye*, İstanbul **1919**.

Mehmet Kâmil, "Şekl-i İrkîde Tifüs Tefeccürü", *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt II sayı 1 (**1335**).

"Lekeli Humma", *Mefkûre*, cilt I sayı 4 (**1335**).

Dr. Tevfik Salim, “Harb-i Umumi’de 3’üncü Ordu’da Yapılan Lekeli Humma Mücadelesi”, *Askerî Tıbbiye Mecmuası*, sayı 4 (1922).

“İctimaî Hıfzıssıhha/Lekeli Humma”, *Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası*, cilt V sayı 54 (1926).

Kemal, Hüseyin, *Lekeli Hummaya Benzeyen Hastalıklar ve İstanbul’da Endemique Tifüs*, İstanbul 1936.

Harp Lekeli Humması ve Vasıfları, *Sıhhiye Mecmuası*, cilt XVI sayı 101 (1940).

Öktem, Ziya, “Epidemik Lekeli Humma ve Aşıları”, *İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası*, sayı 13 (1940).

Aksu, Lütü, *Lekeli Humma (Tifüs)*, Ankara 1943.

Biraud, Y., “Halen Avrupa’da Lekeli Humma Tehlikesi ve Önüne Geçme İmkanları”, *Sıhhiye Mecmuası*, cilt XVII sayı 106 (1943).

Öz, Talat Vasfi, “Epidemik Tifüs”, *Klinik*, sayı 8 (1943).

Öz, Talat Vasfi, “Epidemik Tifüs II”, *Klinik*, sayı 9 (1944).

Sanus, Orhan Zihni, *Son Lekeli Humma Olguları ve Önemi*, İstanbul 1944.

Uras, Namık, *Lekeli Humma*, İstanbul 1944.

Ersin, Niyazi, “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Tifüsün Durumu”, *Türk Hijyen. ve Tecrübi Biyoloji Dergisi*, cilt VIII sayı 3 (1948).

Ünver, Süheyl, “Tifo mu-Tifüs mü? Tevfik Sağlam’ın Tarihe Geçmesi Lazım Bir Hatırası”, *Klinik Sempozyum*, cilt II sayı 4 (1963).

Özbay, Kemal, “Tarihte Lekeli Humma-Tifüs ve Ordularımızdaki Tahribatı”, *Dirim*, sayı 54, (1979).

Unat, Ekrem Kadri, “Türkiye Mikrobiyoloji Tarihinde Bit Tifüsünün Keçilere Bulaştırılması Deneyimleri”, *Türk Mikrobiyoloji Cemiyeti Dergisi*, cilt XI sayı 1-2 (1981).

Bayar, Hilmi, “Bir Ailevi Akdeniz Humması (Periyodik Hastalık)”, *Dirim*, cilt LX sayı 1-2 (1985).

Unat, Ekrem Kadri, “Birinci Dünya Harbi’nde Türk Ordusu’nda Tifüs Savaşı”, *Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dergisi*, sayı 20 (1989).

Ayhan, Aydın, “1914 Yılında Balıkesir’de Tifüs Salgını ve Müdafayı-Milliyet Cemiyeti’nin İki Sağlık Beyannamesi”, *Tıp Tarihi Araştırmaları-History Of Medicine Studies*, ed.

- Hüsrev Hatemi ve Aykut Kazancıgil, sayı 9 (1999).
- Karatepe, Mustafa, *I. Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi'nde Tifüsle Mücadele*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1999.
- Hot, İnci, "Türkiye'de Tifüs ile Mücadele", 38. *Uluslararası Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı*, ed. Nil Sarı, Ali Haydar Bayat, Yeşim Ülman, Mary Işın, Ankara 2005.
- Karatepe, Mustafa, "I. Dünya Savaşı Yıllarında Tifüs Aşısının Uygulanmasında Türk Hekimlerinin Rolü", *Mikrobiyoloji Bülteni*, sayı 42/2 (2008).
- Sarı, Nil ve Mehmet Kavak, "Humma'nın Anlamı, Tedavisi ve Ortaçağ İslam Dünyasında Humma Sebebiyle Vefat Eden Ünlü Şahsiyetler", *Lokman Hekim Journal*, sayı Özel Sayı-Supplement (2013).
- Bakar, Bülent, "İkinci Dünya Savaşı'nda İstanbul'da Lekeli Humma (Tifüs) ile Mücadele", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı 210 (2014).
- Özer, Sevilay, "II. Dünya Savaşı Yıllarında İstanbul'da Tifüs", *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, cilt XV sayı 30 (2015).
- Şahin, Mustafa, "Birinci Dünya Savaşı'nda Sarıkamış Harekâtı Sonrası Tifüs Salgını ve Erzurum Valisi Hasan Tahsin (Uzer) Bey'in Bu Kapsamdaki Çalışmaları", *Savaş Tarihi Araştırmaları Uluslararası Kongresi: 100. Yılında I. Dünya Savaşı ve Mirası 6-8 Kasım 2014 Bildiriler*, cilt II, Çanakkale 2015.
- Özer, Sevilay, "I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nde Tifüs (Lekeli Humma) Salgını", *Bellekten*, cilt LXXX, sayı 287 (2016).
- Server Kamil, *Kafkas Cephe-i Harbi'nde Lekeli Humma*, yay. haz. Meriç Aybar ve İbrahim Caner Türk, İstanbul 2016.
- Utkugün, Ceren, "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Tifüsle Mücadelede Yaşanan Önemli Sorunlar ve Alınan Tedbirler", *Turkish Studies*, 13/24 (2018).
- Bilirli, Tahir, "19. Yüzyılın Sonlarında Osmanlı Devleti'nde Bir Salgın ve Alınan Önlemler: Çanakkale Çatalçam Köyü", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9 (2) , (2020).

X

TRAHOM

I. Dünya Savaşı sırasında Kudüs'te Kızılay sağlık hizmetleri (Library of Congress, Digital Id: matpc 08179 <https://hdl.loc.gov/loc.pnp/matpc.08179>)

TRAHOM

Fehmi, İ. N., *Trahom*, İstanbul **1927**.

Vefik, Hüsnü, “Türkiye Trahom Coğrafyası”, *İkinci Millî Türk Tıp Kongresi*, Ankara **1927**.

Hakkı Hayri, “Trahomun Sirayeti”, *Sıhhiye Mecmuası*, sayı 15 (**1928**).

Ayberk, Nuri Fehmi, *İnsanı Kör Eden Hastalıklardan Trahom Halk Kitabı*, İstanbul **1930**.

Muzaffer, İbrahim, “Trachome Mücadelesi Hakkında”, *Askerî Sıhhiye Mecmuası*, sayı 4 (**1932**).

"Trahomla Mücadele Talimatnamesi", *Sıhhiye Mecmuası*, cilt VIII sayı 55 (**1932**).

Arkan, B., “Cenup Vilayetlerimizde Trahomla Nasıl Savaşılıyor”, *Belediyeler Dergisi*, 1/7, (**1936**).

Ayberk, Nuri Fehmi, *Trahomla Mücadele Kılavuzu*, İstanbul **1937**.

Bilger, İzzet, *Adana Okullarında Trahom Savaşı*, Adana **1950**.

Ayberk, Nuri Fehmi, “Türkiye Trahom Mücadelesi Tarihçesine Ait Hatıralarım”, *İstanbul Kliniği Bülteni*, No 10 (**1961**).

Ayberk, Nuri Fehmi, “Türkiye Trahom Mücadelesine Ait Hatıralarım II”, *İstanbul Göz Kliniği Bülteni*, No 19 (**1961**).

Işık, M., “Türkiye’de Trahom ve Trahom Mücadelesi”, *Sağlık Dergisi*, cilt XL sayı 1-2 (**1966**).

Keskinbora, Kadircan, “Atatürk Döneminde Trahomla Mücadele Tarihçesine Bakış”, *Atatürk Dönemi Sağlık Tarihi Kongresi Bildirileri*, İzmir **2009**.

Hot, İnci, “Gaziantep’te Trahom ile Mücadele”, *Lokman Hekim Journal*, sayı Özel Sayı- Supplement (**2013**).

Özer, Sevilay, “Türkiye’de Trahomla Mücadele (1925-1945)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, sayı 54 (**2014**).

Altay, S., “Bulaşıcı ve Müzmin Bir Sosyal Afet: Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Trahom Hastalığı ve Mücadele Çalışmaları (1924-1938)”, *Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, sayı 23 (2016).

Çanak, E., “Türkiye’de Trahomla Mücadele ve Adıyaman Örneği (1924-1950)”, *Akademik Bakış Dergisi*, sayı 61 (2017).

Doğan, Hamdi, “Cumhuriyet Döneminde Adıyaman Besni’de Trahom (1925-1975), *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt XVI, sayı 2 (2017).

Yanıkdağ, Y., “Hijyenik Modernlik: Son Dönem Osmanlı ve Erken Cumhuriyette Trahom Coğrafyası”, *Toplumsal Tarih*, sayı 296 (2018).

Kardaş, Abdülaziz, “Birinci Umumî Müfettişlik Bölgesinde Trahomla Mücadele”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt XIII sayı 75 (2020).

XI

VEREM & TÜBERKÜLOZ

1920'lerde tüberküloz sanatoryumunda oyun oynayan çocuklar (Library of Congress, Digital Id: anrc 14416 //hdl.loc.gov/loc.pnp/anrc.14416).

VEREM & TÜBERKÜLOZ

Reşad Rıza, *Veremi Herkes Bilmelidir*, İstanbul **1330**.

Hamit Osman, *Verem*. Ankara **1933**.

Kalaç, Şerife Nilgün, “Tüberküloz Tarihçesi”, *Health News, Tüberküloz Özel Sayısı*, sayı 6 (1999).

Barış, İzzettin, “Çağlar Boyu Tüberküloz”, *21. Yüzyılda Tüberküloz Sempozyumu ve II. Tüberküloz Laboratuvar Tanı Yöntemleri Kursu*, Samsun **2003**.

Aksu, Murat, “Dünyada Tüberkülozla Mücadele Süreci”, *Bilim Tarihi Araştırmaları*, sayı 2 (2006).

Aksu, Murat, “Tarihsel Süreç İçerisinde Tüberküloz ve Toplumsal Cinsiyet”, *VIII. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri*, İstanbul **2006**.

Barış, Y. İzzettin, “Tüberküloz Tarihi”, *Klinik Gelişim Dergisi*, cilt XXIII sayı 3 (2010).

Barış, Y. İzzettin, “Dünyada Tüberkülozun Tarihçesi”, *Konuralp Tıp Dergisi*, cilt III sayı 2 (2010).

Seber, Engin, “Tüberkülozun Dünü”, *ANKEM Dergisi*, sayı 24 Ek 2 (2010).

Köksal, D., “Geçmişten Günümüze Tüberküloz”, *Halk Sağlığı AD Konferans Serisi*, **2017**.

Osmanlı Dönemi

“Verem”, *Maarif*, cilt I sayı 2 (22 Ağustos 1269).

İbrahim Aşki, “Verem Nasıl Sirayet Ediyor?”, *Maarif*, cilt I sayı 13 (1270).

İbrahim Aşki, “Verem Nasıl Sirayet Ediyor?”, *Maarif*, cilt I sayı 14 (1270).

Şükrü Kamil, “Verem Hakkında Yeni Bir Usul-i Tedavi”, *Maarif*, cilt I sayı 25 (1270).

Şükrü Kamil, “Mevâd-ı Tıbbiye: Verem Hakkında Yeni Bir Tedavi”, *Maarif*, cilt II sayı 46 (1308).

“Tahtakurularının Sirâyet-i Vereme Vasıta Olması”, *Maarif*, cilt II sayı 45 (1308).

“Malumat-ı Mütenevvia: Verem ve Şimendifer Vagonları”, *Maarif*, cilt II sayı 50 (1308).

“Veremin Petrol ile Tedavisi”, *Ma'lûmât*, cilt I sayı 18 (1310).

“Verem Mikroplarının Bulunduğu Mahaller”, *Maarif*, cilt VI sayı 143 (1310).

“Röntgen” Şuainın Yeni Bir Tatbik-i Mühimi ve “Verem” Hastalığının Tahfif-i Şiddeti”, *Mütalaa*, cilt I sayı 12 (1312).

- Mesut Remzi, “Vereme Çare”, *İrtika*, cilt II sayı 92-44 (1316)
- Besim Ömer, “Beynelmilel Birinci Verem Kongresi”, *Nevsal-i Afiyet*, cilt IV (1906).
- Şerafeddin Mağmumi, “Vereme Çare?”, *İstişare*, sayı 10 (1324).
- Akil Muhtar, “Verem”, *Türk Yurdu (1. Seri)*, cilt I sayı 6 (1327).
- Akil Muhtar, “Vereme Karşı Tedâbir: Dispanserler”, *Türk Yurdu (1. Seri)*, cilt I sayı 10 (1328).
- “Türklük Şuunu: Turan Mecmuası; Verem Hastalığına Dair Meşher ve Konferanslar”, *Türk Yurdu (1. Seri)*, cilt V sayı 4 (1329).
- Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyyesi, *Vereme Karşı Müdafaa*, İstanbul 1329.
- “Vereme Karşı”, *Sıhhiye Mecmuası*, sayı 2 (1329).
- “Verem Müzaheanesi Hakkında”, *Sıhhiye Mecmuası*, sayı 2 (1329).
- Mehmed Şevki, *Vereme Karşı Terbiye ve Tedrisat*, İstanbul 1332.
- Besim Ömer, *Verem Tehlikesi-Veremle Mücadele*, İstanbul 1919.
- Celal İsmail, “Verem-i Seretani-i Pankreasi”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, sayı 4 (1332).
- Unat, Ekrem Kadri, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Son 40 Yılında Türkiye’nin Tüberküloz Tarihi Üzerine”, *Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dergisi*, cilt X sayı 4 (1979).
- Yıldırım, Nuran, “Tüberkülinin Keşfi ve İstanbul’daki Yankıları”, *Tarih ve Toplum*, sayı 20, (1995).
- Barış, İzzettin, “Osmanlı’da Tüberküloz” *Toraks Dergisi* 3, no. 3 (2002).
- Sona, Fatih, “Divan Şairlerinin Gözünden Verem”, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt II sayı 2 (2017).

Cumhuriyet Dönemi

- “Verem Aşısına Dair”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt V sayı 6 (1923).
- Sedat, “Vereme Dair Yeni Telâkkiler”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt V sayı 7 (1923).
- Asım İsmail, “Küreyvat-ı Hamrânın Tersib Sür’ati ve Veremin Teşhisinde ve İnzarının Tayini Hususundaki Kıymet ve Ehemmiyeti”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt VI sayı 3 (1924).

- Fahrettin Kerim (Gökay), “Verem Mücadelesi ve Sanatoryumlar”, *İctihad*, cilt XX sayı 170 ve 172 (1924).
- Abdullah Cevdet (Karlıdağ), “İstanbul’da Verem”, *İctihad*, cilt XIX sayı 168 (1924).
- Cevad Osman, “Macaristan’da Veremle Mücadele”, *İctihad*, cilt XX sayı 174 (1925).
- H. Sedat, “Veremin Sanokrizinle Tedavisi”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt VIII sayı 8 (1926).
- “Veremin Felsefi Tettebbu’u”, nakl. Şevket Aziz, *İctihad*, cilt XXI sayı 201 (1926).
- Ş., “Veremden Korunmak”, *İstanbul Şehremaneti Mecmuası*, cilt III sayı 25 (1926).
- Ş., “Veremden Korunmak”, *İstanbul Şehremaneti Mecmuası*, cilt III sayı 26 (1926).
- Tevfik İsmail, “Vereme Karşı Muafiyet Vermek 1921-1926”, *Sihhiye Mecmuası*, sayı 7 (1926).
- Tevfik İsmail, “Avrupa’da Verem Muvasatındaki Tedkiklerime Aid Rapor 1925-1926”, *Sihhiye Mecmuası*, sayı 7 (1926).
- Ali Suat, “İhzai Kısım: Verem Hakkında İhzai Mukayese”, *İstanbul Şehremaneti Mecmuası*, cilt III sayı 28 (1926).
- Hasan Zeynelabidin, “Verem Hastalığı ve Veremli İnekler”, *İstanbul Şehremaneti Mecmuası*, cilt III sayı 30 (1927).
- “Rusya’da Verem Mücadelesi Teşkilatı”, *Sihhiye Mecmuası*, sayı 9 (1927).
- Server Kâmil, “Veremin Husûsi Tedavisi ve Tahaffuzu”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt IX sayı 2 (1927).
- Tevfik İsmail, “Akciğer Veremi’nin Tasnifi”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt IX sayı 10 (1927).
- Akil Muhtar, “Verem Tedavisi”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt IX sayı 11-12 (1927).
- Kâzım, M. “Veremin Seririyat Nokta-i Nazarında Tedavisi”, *II. Milli Türk Tıp Kongresi*, Ankara 1927.
- Noyan, A., “İstanbul’da Akciğer Veremine Ait Müşahedar ve Tedkikat”, *II. Milli Türk Tıp Kongresi*, Ankara 1927.
- Asım İsmail, *Verem Mücadelesinin Ana Hatları*, Ankara 1927.
- “Verem Hakkında Bir Kaç Söz”, *İstanbul Şehremaneti Mecmuası*, cilt III sayı 30 (1927).

Server Kâmil, *Haydarpaşa Emrâz-ı Sâriye ve İstilâiye Hastahanesinin Tüberküloz Hakkındaki Mesaisi*, İstanbul 1927.

Ali Suat, “Veremle Mücadele”, *İstanbul Şehremaneti Mecmuası*, cilt IV sayı 43 (1928).

Dr. Gallüs, “Verem Hastanesi”, *İstanbul Şehremaneti Mecmuası*, cilt V sayı 52 (1928).

Abdullah Cevdet (Karlıdağ), “Vereme Harb İlanı”, *İctihad*, cilt XXIII sayı 247 (1928).

Abdullah Cevdet (Karlıdağ), “Verem ve Sanatoryum”, *İctihad*, cilt XXIII sayı 256 (1928).

Abdullah Cevdet (Karlıdağ), “Verem ve Sanatoryum Meselesi”, *İctihad*, cilt XXIII sayı 258 (1928).

Albert Hall, “Sihhi ve Tıbbi Sütun: Çocuk Hastalıkları ve Hıfzıssıhhati I: Ale'l-Umum Verem”, çev. Mazhar, *İctihad*, cilt XXIII sayı 248 (1928).

Asım İsmail, “Verem Mücadelesinin Ana Hatları”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt X sayı 1-2 (1928).

Musa Kâzım, “Veremin Seririyat Nokta-i Nazarından Tedkiki”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt X sayı 3-4 (1928).

Server Kâmil ve Sadi Nazım, “Tiramit Tüberküloz (Tiramite Tuberculeuse)”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt X sayı 3-4 (1928).

Tevfik İsmail, “Verem İntanı Hakkında”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt X sayı 8-10 (1928).

Cevat Refik, “Verem Mücadelesinde Preventorium ve Açık Hava Mektepleri”, *Hayat Mecmuası*, cilt V sayı 128 (1929).

Dr. Neşet Halil, “BCG Tüberküloz Aşısı”, *Sihhiye Mecmuası*, cilt V sayı 23 (1929).

Dr. Osman Niyazi, “Cilt Tüberkülozları”, *Sihhiye Mecmuası*, cilt V sayı 23 (1929).

“Eyüp Verem Dispanseri”, *Yaşamak Yolu*, no. 1 (1929).

“İstanbul Veremle Mücadele Cemiyetinin İkinci Kongresi”, *Yaşamak Yolu*, no. 4 (1929).

Mehmed Bahaeddin, *Sanatoriumda Verem Tedavisi*, İstanbul 1929.

“Çocukları Verem ve Diğer Hastalıklardan Muhafaza İçin”, *Yaşamak Yolu*, no. 15 (1930).

Tevfik Salim, “Verem Olmamak İçin”, *Yaşamak Yolu*, no. 20 (1930).

Fazıl Şerafeddin, “Verem Mücadelesinde Mektep Hekiminin Mühim Vazifesi”, *Yaşamak Yolu*, no. 21 (1930).

Şevket, “Tüberküloz Basilinin Muhtelif Hasılatı”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası* cilt XII sayı 3-4 (1930).

İzmir Verem Mücadele Cemiyeti Sıhhat ve İktisat Mücadele Almanacağı 1930-1931, İstanbul 1931.

“Friedmann”ın Verem Aşısı Hakkında!”, *Yaşamak Yolu*, no. 25 (1931).

Tevfik İsmail, “Akciğer Veremlilerine Öğütler”, *Yaşamak Yolu*, no. 29 (1931).

“Danimarka, Norveç ve İsveç’te Tüberküloz”, çev. Muzaffer Esat, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt XIV sayı 1-2 (1932).

“Verem Mücadele Dispanseri Talimatnamesi”, *Sıhhiye Mecmuası*, cilt VIII sayı 60 (1932).

Feliziani Bey, “İtalyada Vereme Karşı Mücadele Teşkilatı ve Sanatoryomlar”, *Sıhhat Almanakı*, ed. Mazhar Osman, İstanbul 1933.

Fuat Sabit Bey, “Friedmann Aşısı Etrafındaki Mücadele”, *Sıhhat Almanakı*, ed. Mazhar Osman, İstanbul 1933.

Tevfik Salim, “Verem Savaşı”, *Sıhhat Almanakı*, ed. Mazhar Osman, İstanbul 1933.

Zühtü Tevfik, “Verem Mücadelesinde B.C.G. Aşısının Ehemmiyeti”, *Yaşamak Yolu*, no. 49-50 (1933).

“Friedmann Aşısını Hükümet Mennediyor”, *Yaşamak Yolu*, no. 55-56 (1933).

Tevfik İsmail, “Niçin Friedmann Aşısının Memleketimizde Tatbikine Muarızız”, *Yaşamak Yolu*, no. 55-56 (1933).

Mustafa Talat, “İctimai Belalardan Verem ve Verem Dispanserleri”, *Sıhhat Almanakı*, ed. Mazhar Osman, İstanbul 1933.

Tevfik İsmail, “Verem Mes’elesini”, *Yaşamak Yolu*, no. 63-64 (1934).

Dr. O. Ş., “Acunun En Büyük Verem Hastahanesi”, *Yaşamak Yolu*, no. 73-75 (1935).

“İstanbul Verem Mücadele Cemiyeti 1934 Senesi Merkez Hey’eti Raporu”, *Yaşamak Yolu*, no. 73-75 (1935).

“Verem, Ağır Bir Şekil Almadan Teşhis Edilmelidir”, *Yaşamak Yolu*, no. 7981 (1935).

“Birleşik Amerika Hükümetlerinde Veremlilere Bakım”, *Sıhhiye Mecmuası*, cilt XII sayı 79 (1936).

“İstanbul Verem Mücadele Cemiyeti 1935 Senesi Merkez Hey’eti Raporu”, *Yaşamak Yolu*, no. 85 (1937).

- Kural, Hüsametdin, “Köylerimizde Tüberkilinin Kütireaksiyon Neticeleri”, *Sıhhiye Mecmuası*, cilt XIII sayı 86 (1937).
- Pasiner, Galib, “Verem Mücadele Cemiyetinin 1937 Yılı Kongresinde General Galib Pasiner Tarafından Okunan Rapor”, *Yaşamak Yolu*, no. 86 (1937).
- Kastarlakoğlu, A. Nabi, *Verem Afeti Karşısında Hali Hazır Tababetin Durumu*, Ankara 1938.
- Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti, *Verem (Tüberküloz)* no: 60, Ankara 1938.
- Şahenk, Fahriye, “Ankara’da Çocuk Çağında Tüberküloz”, *Sıhhiye Mecmuası*, cilt XV sayı 98 (1939).
- Sabar, İhsan Rifat, *Halk İçin Verem Bilgisi*, İstanbul 1943.
- Sağlam, Tevfik, *Verem Savaşı*, Ankara 1944.
- Serdengeçti, Raşit, *Verem ve Bunun Karşısında Okul Aile Birlikleri*, Ankara 1948.
- Daniels, M. , “Tuberculosis in Europe During and After the Second World War”, *British Medical Journal*, 2 (1949).
- Berthet, Etienne, *Veremin Mediko-Sosyal Görünüşleri*. İstanbul 1950.
- “Türkiye’de Verem Savaşının Tarihçesi ve Hâlihazır”, *Yaşamak Yolu*, no. 231 (1955).
- Gökçe, Tevfik İsmail, *6-12 Ocak 1957 Verem Propaganda ve Eğitim Haftası Programı*, ed. Türkiye Ulusal Verem Savaşı Derneği Genel Sekreterliği, İstanbul 1956.
- Gökçe, Tevfik İsmail, *Verem Mücadelesinde Verem Dispanserlerinin Rolü*. İstanbul 1956.
- Sabar, İhsan Rifat, *Tüberküloz Tarihçesi*, İstanbul 1956.
- Sabar, İ. R., “Tüberküloz Tarihçesi”, İ.Ü. Tıp Tarihi Enstitüsü, sayı 50 (1956).
- Gökçe, Tevfik İsmail, *Heybeliada Sanatoryomu: Kuruluş ve Gelişimi, 1924-1955*. İstanbul 1957.
- Verem Savaşı Eğitim Levhalarına Ait Bilgiler*. İstanbul 1963.
- Berklin, Kemal. “Memleketimizde Verem Savaşının Dünkü ve Bugünkü Durumu”, *VI. Türk Tüberküloz Kongresi, 23-27 Nisan 1963, Bursa*, İstanbul 1965.
- Özyeğin, Cavit. “Memleketimizde Verem Savaşının Gelişimi Bugünkü Durumu ve Geleceği”, *VI. Türk Tüberküloz Kongresi, Bursa 23-27 Nisan 1963*, İstanbul 1965.
- Türk, Cezmi, *Türk Tüberküloz Kongreleri Toplu İndeksi 1-6*, Ankara 1967.

- Gökçe, Tevfik İsmail, “Verem Savaşı’nda 50 Yıl: 1918-1968 [1]”, *Yaşamak Yolu*, no. 394-396 (1969).
- Gökçe, Tevfik İsmail, “Verem Savaşı’nda 50 Yıl: 1918-1968 [2]”, *Yaşamak Yolu*, no. 397-399 (1969).
- Gökçe, Tevfik İsmail, “Verem Savaşı’nda 50 Yıl: 1918-1968 [3]”, *Yaşamak Yolu*, no. 400-402 (1970).
- Gökçe, Tevfik İsmail, “Verem Savaşı’nda 50 Yıl: 1918-1968 [4]”, *Yaşamak Yolu*, no. 406-408 (1970).
- Gökçe, Tevfik İsmail, “Verem Savaşı’nda 50 Yıl: 1918-1968 [5]”, *Yaşamak Yolu*, no. 409-411 (1970).
- Gökçe, Tevfik İsmail, “Verem Savaşı’nda 50 Yıl: 1918-1968 [7]”, *Yaşamak Yolu*, no. 319-321 (1971).
- Gökçe, Tevfik İsmail, “Verem Savaşı’nda 50 Yıl: 1918-1968 [8]”, *Yaşamak Yolu*, no. 322-323 (1971).
- Gökçe, Tevfik İsmail, *İstanbul Verem Savaşı Derneği- Kuruluş Gelişim ve Çalışmalar (1927- 1971)*, İstanbul **1972**.
- Zaloğlu, N., “Türkiye’de Verem Savaşının Geçmişi ve Oluşu”, *Klinik Dergisi*, 2/1 (1989).
- Dağlar, Oya ve İbrahim Başağaoğlu, “Sıhhiye Mecmuası’na Göre Balkan Ülkelerinde ve Türkiye’de Görülen Sıtma ve Verem (1924-1960)”, *V. Balkan Tıp Tarihi ve Etiği Kongresi Özet ve Bildiri Kitabı*, 11-15 Ekim 2011, İstanbul **2002**.
- Bengiserp, Saim Polat, “Türkiye’de Sanatoryum ve Göğüs Hastalıkları Hastanelerinin Tarihine Bir Bakış”, *IV. Türk Tıp Kongresi, İstanbul, 18-20 Eylül 1996, Kongreye Sunulan Bildiriler*, İstanbul **2003**.
- Aksu, Murat, “Türkiye’de Tüberküloz Mücadelesi’nde II. Milli Türk Tıp Kongresi’nin Yeri”, *IX. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri*, ed. Esin Kahya vd., Ankara **2006**.
- İlikan, Ceren Gülser, *Tuberculosis, Medicine and Politics: Public Health in the Early Republican Turkey*, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul **2006**.
- Aksu, Murat, *Tıp Tarihi Açısından Türkiye’de Verem Savaşı*, Ankara **2007**.
- Aksu, Murat “Arşiv Belgeleriyle İzmir Verem Savaş Demeği”, *I. Uluslararası 10. Ulusal Türk Tıp Tarihi 2008 Konresi Bildirileri*, cilt II, İstanbul **2008**.

- Tuğluoğlu, F., “Cumhuriyetin İlk Döneminde Verem Mücadelesi ve Propaganda Faaliyetleri”, *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, sayı 13-14 (2008).
- Durgunlu, Özlem, “Tarihi Toplumlarda Tüberküloz”, *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi*, sayı 16 (2009).
- Karayaman, Mehmet, “İzmir Veremle Mücadele Cemiyeti Tarafından Yayınlanan Sıhhi Cidal-Sıhhat Dergisi”, *Atatürk Dönemi Sağlık Tarihi Kongresi Bildirileri*, İzmir 2009.
- Gürkan, Mahmut, “ Cumhuriyet’in İlk Yıllarında İzmir Veremle Mücadele Cemiyeti’nin Propaganda Faaliyetleri”, *İzmir Göğüs Hastanesi Dergisi*, cilt XXVII sayı 2 (2013).
- Keskinbora, Kadircan, “Savaşta Düşmanlardan Bir Diğeri: Tübeküloz”, *Lokman Hekim Dergisi*, cilt VI sayı 3 (2016).
- Rasimoğlu, Ceren Gülser İlikan, “Verem İyi Olur Bir Hastalıktır: Cumhuriyetin İlk Yıllarında Verem Mücadelesi ve Siyaset”, *Toplumsal Tarih*, sayı 296 (2018).
- Tekin, Ahmet Coşkun, “1939-1950 Yılları Arasında Türkiye’de Veremle Mücadele Faaliyetleri”, *Journal of Universal History Studies*, cilt I sayı 1 (2018).
- Halid, Gülay, Alper Bulut, Abdullah Yıldız, Ayşe Kurtoğlu, İlknur Genç Kuzuca, Hayati Bice, Şekure Handan Akın ve Serap Şahinoğlu, “Kelebeğin Rüyası Filmi Üzerinden Tüberküloz ve Heybeliada Sanatoryumu”, *Lokman Hekim Journal*, cilt XIX sayı 3 (2019).
- Kuzuca, İlknur Genç, Serap Şahinoğlu ve Ahmet Acıduman, “Verem Mücadelesinde Sosyal Yardım Kurumları”, *Lokman Hekim Journal*, cilt XIX sayı 3 (2019).
- Tanış, Cihat, “Türkiye’nin Sıhhi ve İçtimai Coğrafyası Eserlerine Göre Verem Hastalığının Seyri”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, cilt XI sayı 9 (2019).
- Köse, Hülya, *Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türkiye’de Veremle Mücadele*, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2020.
- Doğan, Cem, *İnce Hastalık: Osmanlı’dan Cumhuriyet’e İstanbul’da Veremin Toplumsal Tarihi (1895-1955)*, İstanbul 2020.
- Özer, Sevilay, “Türkiye’de 1923-1950 Yılları Arasında Verem”, *Journal of Turkish Studies*, cilt XV sayı 4 (2020).

XII

DİĞER SALGIN HASTALIKLAR

1910'larda salgın hastalıklarla mücadele sırasında yetkililerin giydiği maskeler (Otis Historical Archives National Museum)

DİĞER SALGIN HASTALIKLAR

“Hummayı Tifoidi Hakkında Amerikalı bir Tabibin Mütalaatı”, *Ma'lumat*, cilt I sayı 18 (1310).

M. Zahir, “Kuş Palazına Galebe”, *Mecmua-i Edebiyye*, cilt I sayı 76 (1318).

“Humma-yı Tifoidi Serumı”, *Mütalaa*, cilt I sayı 30 (1312).

Doktor Galip Ata, “Sıhhat-i İ'tina, Tifo Aşısı”, *Şehbal*, sayı 2273 (1327).

Tevfik Salim, *Lekeli tifo: 18 Nisanda Tıp Fakültesi 'nde Verilen Konferans*, İstanbul 1329.

Selanikli Doktor Rifat, “Tifoda Laboratuvar Usullerinin Kıymeti”, *Bilgi Mecmuası*, cilt I sayı 3 (1329).

“Tifo”, *Sıhhiye Mecmuası*, sayı 1 (1329).

Dr. Reşad Rıza, “Tifo Aşısı”, *Sıhhiye Mecmuası*, sayı 2 (1329).

“Tifo Aşısı Hakkındaki Kararname”, *Sıhhiye Mecmuası*, sayı 5 (1329).

“Tifo Aşısı Hakkında İttihaz Olunan İttihâz Olunan Mukarrerât”, *Sıhhiye Mecmuası*, sayı 5 (1329).

“Tifo Aşısının Sûret-i İstimali”, *Sıhhiye Mecmuası*, sayı 5 (1329).

Neşet Ömer, *Bitler: Bitlerin Ahval-ı Hayatiyye ve Vesait-i İtlafıyyesi Lekeli Tifo ve Humma-yı Racianın Bitler İle Sirayeti*, Kudüs 1332.

Neşet, Ömer, “Lekeli Tifo İstilâsında Mevsimlerin Tesiri”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, sayı 6 (1333).

A. Şittek Helm(?), “Basilli Dizanteri ve Tedavi-i Hususiyesi Hakkında”, çev. Kemal Cenap, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, sayı 7 (1334).

Akil Muhtar, “Bu Sene İstanbul'da Tesadüf Edilen Dizanteri ve Dizanteriü'l-şekl İltihab-ı em'a Vakayii Hakkında Mülâhazat”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, sayı 7 (1334).

Mehmet Kâmil, “Bu Sene İstanbul'daki Dizanteri Hakkında Bazı Mülâhazat”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, sayı 7 (1334).

Eberhard Nast(?), “Nevzadda Mikrobî Dizanteriyanın Suret-i Tedavisi”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, sayı 7 (1334).

Dr. Neşet Ömer, “Memalik-i Osmaniyede Amili Dizanteri”, *Ceride-i Tibbiye-i Askeriye*, sayı 16 (1918).

- Mayer, M., “Müzmin Tifo ve Paratifoya Dair”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt II sayı 4 (1919).
- Kadri Raşit, “Çocuklarda İltihab-ı Em’a-yı Rakıka ve Galize İstilâsı: Basilli Dizanteri: II”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt II sayı 5 (1920).
- Etienne, “Humma-yı Tifoidinin Tedavi-i Bil-masl ile Iskatı”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt III sayı 5 (1921).
- Zoeller, “Difteriya Felcleri Hakkında Mütalâat-ı Umûmiye: I”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, çev. Mükerrerem Emin, cilt V sayı 3 (1923).
- Mazhar Osman, Zatü’-d-Dimağ-ı İstilâi: *Uyku Hastalığı Salgını*, İstanbul 1925.
- Kadri Raşit, “Remed-i Difteryâyî”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt V sayı 7 (1923).
- Necmettin Rifat, “Difteri Hunnâkının Teşhis ve Tedavisi”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt VIII sayı 11 (1926).
- Esad Nureddin, “Kuş Palazı (Difteri): Teşhis, Tehaffuz ve Tedavisi Hakkında Yeni Malumat”, *Türkiye Cumhuriyeti İstanbul Şehremaneti Mecmuası*, cilt III sayı 31 (1927).
- Esad Nureddin, “Makale-i Sıhhiye: Kuş Palazı”, *İstanbul Şehremaneti Mecmuası*, cilt III sayı 32 (1927).
- Esad Nureddin, “Kuş Palazı”, *İstanbul Şehremaneti Mecmuası*, cilt III sayı 33 (1927).
- İsmail Hakkı, “Dizanteri-i Amibi”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt IX sayı 6 (1927).
- İhsan Hilmi, “Az mı Çok mu ve Nasıl Difteri Serumı Zerk Edileceği Hakkında”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt X sayı 5-7 (1928).
- Ahmed Süheyl, “Sıhhi Kısım: Kuş Palazı Aşısı”, *İstanbul Şehremaneti Mecmuası*, cilt V sayı 57 (1929).
- Löwenstein, “Difteriden Korunmanın Yeni Usulleri / Moderne Diphtherieprophylaxe”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt XII sayı 5-6 (1930).
- İbrahim Şevki, “Difteriye Karşı Aşılama ve Mücadele Teşkilâtı”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt XIII sayı 3-4 (1931).
- Friedberger, T., “Son Senelerdeki Diphtherie Epidemileri ve Korunma Aşuları Hakkında: I”, çev. İzmirli Tekin, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt XIII sayı 7-8 (1931).
- Friedberger, T., “Son Senelerdeki Diphtherie Epidemileri ve Korunma Aşuları Hakkında: II”,

- çev. İzmirli Tekin, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası* cilt XIII sayı 9-10 (1931).
- İhsan Hilmi, “Kızamuk-Tederrün”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt XIII sayı 1-2 (1931).
- Mükerrem Emin, “Kısa Difteri Basilinden Mütevellit Afetlerde Serum Zerki Meselesi”, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, cilt XIV sayı 5-6 (1932).
- “Macaristan’da Difteri Aşısı”, *Sıhhiye Mecmuası*, cilt XIV sayı 92 (1938).
- Hamid Osman, “Kuşpalazı-Difteri, Difterinin Halk Sıhhati İçin Ehemmiyeti ve Difteri ile Savaş”, ÜLKÜ, *Halkevleri Mecmuası*, cilt V sayı 25 (1935).
- Eckstein, Albert, “Difteriye Karşı Vâkî Aşı”, *Sıhhiye Mecmuası*, cilt XV sayı 95 (1939).
- “Difteri Aşısının Bugünkü Tekâmülü”, *Sıhhiye Mecmuası*, cilt XV sayı 96 (1939).
- Alantar, İhsan Hilmi, “Küçük Tifolularda Deri”, *Dirim*, 15. Yıl (1941).
- Öktem, Ziya, “Basilli Dizanteri Aşılarının Şimdiki Vaziyeti Hakkında”, *İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası*, sayı 16 (1941).
- Unat, Ekrem Kadri, “Osmanlı İmparatorluğu’nda İlk Difteri Serumunun Elde Edilmesi”, *Tıp Âlemi*, cilt I sayı 4 (1970).
- Tezok, F., E. Gümrükçü ve M. Sağlam, “1971 Hong-Kong Gribinin Memleketimizdeki Özellikleri”, *Mikrobiyoloji Bülteni*, cilt VI sayı 1 (1972).
- Şehsuvaroğlu, Bedi N., “Zeoros Paşa, Pasteur, Kuduz Aşısı ve Tıp Tarihi”, *İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Mecmuası*, Sayı: IV, İstanbul 1974.
- Unat, Ekrem Kadri, “Son Yüzyılda Kuduz Bilgisindeki Başlıca İlerlemenin Tarihçesi”, *Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi*, sayı 1 (1986).
- Yıldırım, Nuran, “Kuduz Hastanesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt V, İstanbul 1994.
- Doğan, Hanzade, İnci Hot ve Özgü Kesmezacar, “Difteri Aşısı Koruyucu Hekimlik Tarihinden Bir Örnek”, *Cerrahpaşa Tıp Dergisi*, sayı 37 (2000).
- Doğan, Hanzade, İnci Hot ve Özgü Kesmezacar, “Difteri Aşısı Koruyucu Hekimlik Tarihinden Bir Örnek”, *VIII. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri*, İstanbul 2006.
- Dramur, Rengin, “Osmanlı Devleti’nde Kuşpalazı Hastalığı İçin Alınan Sıhhi Tedbirler”, *IX. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri*, ed. Esin Kahya vd., Ankara 2006.
- Kor, Reşat Rıza, “I. Dünya Savaşı Ve Sonrası İstanbul’unda Tifo ve Verem”, *V. Balkan Tıp*

Tarihi ve Etiği Kongresi Özet ve Bildiri Kitabı, 11-15 Ekim 2011, İstanbul **2012**.

Kayam, Cevahir, “Bir Salgını Önlemede Çarpıcı Önlemler: 1937 İstanbul Tifo Salgını”, *V. Balkan Tıp Tarihi ve Etiği Kongresi Özet ve Bildiri Kitabı*, 11-15 Ekim 2011, İstanbul **2012**.

Torun, Serap, Selim Kadiođlu, İlter Uzel ve Nuran Yılmaz “Kırım Savaşı’nda İskorbüt İleti”, *Lokman Hekim Journal*, cilt II sayı 2 (**2012**).

Özlu, Zeynel; “Osmanlı Devleti’nde Difteri Hastalığı ve Koruyucu Sağlık Hizmetlerine Dair Bulgular (19. Yüzyıl Sonları ve 20. Yüzyıl Başlarında)”, *Belleten*, cilt LXXXI sayı 291 (**2017**).

Burçak, Berrak, “Hekimbaşızâde Doktor Muhyiddin’in Kaleminden Geç Osmanlı Döneminde Kuşpalazı (Difteri) İle Mücadelenin Zorlukları: “Vâlideyne İhtâr Yahud Kuş Palazı”, *Toplumsal Tarih*, sayı 296 (**2018**).

Büke, Çağrı vd., *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Kuduz*, İstanbul **2018**.

Küçükođlu, Murat ve Ersoy Zengin, “1965 Erzurum (Tekman, Çat, Ilıca, Hınıs) Kızamık Salgını”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sayı 61 (**2018**).

EK:
BAŞLICA REFERANS KİTAPLAR
(İNGİLİZCE)

1918-1920 yılları arasında 500 milyondan fazla kişiye bulaşan, 50 milyon civarında insanın ölümüne sebep olan İspanyol Gribi ile mücadele (Library of Congress, Digital Id: ds 01290 //hdl.loc.gov/loc.pnp/ds.01290).

BAŞLICA REFERANS KİTAPLAR (İNGİLİZCE)

Genel

- Winslow, C.-E A., *The Conquest of Epidemic Disease: A Chapter in the History of Ideas*, Wisconsin **1980**.
- Hudson, Robert P., *Disease and Its Control: The Shaping of Modern Thought*, Connecticut **1983**.
- Matossian, Mary Allerton Kilbourne, *Poisons of the Past: Morals, Epidemics, and History*, Connecticut **1991**.
- Cliff, Andrew D., *Deciphering Global Epidemics: Analytical Approaches to the Disease Records of World Cities: 1888-1912*, Cambridge **1998**.
- Watts, Sheldon J., *Epidemics and History: Disease, Power, and Imperialism*, Connecticut **1999**.
- Worboys, Michael, *Spreading Germs: Disease Theories and Medical Practice in Britain, 1865–1900*, Cambridge **2000**.
- Hoff, Brent, *Mapping Epidemics A Historical Atlas of Disease*, Connecticut **2000**.
- Cliff, Andrew, Peter Hoggett ve Matthew Smallman-Raynor, *World Atlas of Epidemic Diseases*, London **2003**.
- Hardy, Anne, *The Epidemic Streets: Infectious Disease and the Rise of Preventive Medicine, 1856-1900*, Gloucestershire **2003**.
- Bollet, Alfred J. *Plagues & Poxes: The Impact of Human History on Epidemic Disease, Demos* **2004**.
- Harrison, Mark, *Disease and Modern World: 1500 to the Present Day*, Cambridge **2004**.
- Markel, Howard, *When Germs Travel: Six Major Epidemics That Have Invaded America and the Fears They Have Unleashed*, Vintage Books **2005**.
- Bourdelaïs, Patrice, and Holland, Bart K., *Epidemics Laid Low a History of What Happened in Rich Countries*, Maryland **2006**.
- Hays, J. N., *Epidemics and Pandemics: Their Impacts on Human History*, California **2006**.
- Smallman-Raynor, Matthew, and Cliff, A. D., *War Epidemics: an Historical Geography of Infectious Diseases in Military Conflict and Civil Strife, 1850-2000*, Oxford **2006**.

Torrence, Paul F., *Combating the Threat of Pandemic Influenza: Drug Discovery Approaches*, New Jersey **2007**.

Johnson, Steven, *The Ghost Map: the Story of Londons Most Terrifying Epidemic and How It Changed Science, Cities, and the Modern World*, London **2008**.

Crosby, Alfred W., "Influenza", *The Cambridge World History of Human Diseases*, Ed. Kenneth Kipple, Cambridge **2008**.

Rosenberg, Charles E, *Explaining Epidemics and Other Studies in the History of Medicine*, Cambridge **2008**.

Hays, J. N., *The Burdens of Disease: Epidemics and Human Response in Western History*, New Jersey **2009**.

Waltner-Toews, David. *The Chickens Fight Back: Pandemic Panics and Deadly Diseases That Jump from Animals to Humans*, Vancouver **2009**.

Clark, David P, *Germs, Genes, & Civilization: How Epidemics Shaped Who We Are Today*, New Jersey **2010**.

Herring, Ann, and Swedlund, Alan C., *Plagues and Epidemics: Infected Spaces Past and Present*, Oxford **2010**.

Alcabes, Philip, *Dread: How Fear and Fantasy Have Fueled Epidemics from the Black Death to Asian Flu*, New York **2010**.

Löwy, Ilana "Comment: Influenza and Historians:A Difficult Past", *Influenza and Public Health: Learning from Past Pandemics*, Ed.Tamara Giles-Vernick, Susan Craddock, Jennifer Gunn, London **2010**.

Oldstone, Michael B.A. *Viruses, Plagues and History*, New York **2010**.

Dart, R. Kinsey, *Yesterdays Plague, Tomorrows Pandemic?: A History of Disease throughout the Ages*, Authorhouse **2011**.

Koch, Tom, *Disease Maps: Epidemics on the Ground*, Chicago **2011**.

Pratt, M. K., *Pandemics*, Minnesota **2011**.

H., Phillips, *Epidemics: The Story of South Africas Five Most Lethal Human Diseases*, Ohio **2012**.

Lacroix, V., *All About Pandemics; Epidemics of Infectious Diseases*, Delhi **2012**.

Green, Monica Helen, *Pandemic Disease in the Medieval World: Rethinking the Black*

Death, York **2015**.

Khan, Ali S., and William Patrick. *The Next Pandemic: on the Front Lines Against Humankind's Gravest Dangers*, New York **2016**.

McMillen, C. W., *Pandemics: A Very Short Introduction*. New York **2016**.

Shah, Sonia, *Pandemic: Tracking Contagions, from Cholera to Ebola and Beyond*, London **2017**.

Campbell, J. N., and Steven M. Rooney, *A Time-Release History of the Opioid Epidemic*, New York **2018**.

Crawford, Dorothy H, *Deadly Companions: How Microbes Shaped Our History*, Oxford **2018**.

Hempel, Sandra, *The Atlas of Disease: Mapping Deadly Epidemics and Contagion from the Plague to the Zika Virus*, London **2018**.

Loomis, Joshua S., *Epidemics the Impact of Germs and Their Power Over Humanity*, California **2018**.

Norrie, Philip, *History of Disease in Ancient Times: More Lethal than War*, New York **2018**.

Seaman, Rebecca M., *Epidemics and War: the Impact of Disease on Major Conflicts in History*, California **2018**.

Lynteris, Christos, *Framing Animals as Epidemic Villains: Histories of Non-Human Disease Vectors*, London **2019**.

Snowden, Frank M., *Epidemics and Society: From the Black Death to the Present*, Connecticut **2019**.

Bollyky, Thomas J, *Plagues and the Paradox of Progress: Why the World Is Getting Healthier in Worrisome Ways*, Massachusetts **2019**.

Bray, R.S., *Armies Of Pestilence RP PB: the Impact of Pandemics on History*, Cambridge **2020**.

Hammond, Mitchell, *Epidemics and the Modern World*, Toronto **2020**.

Honigsbaum, Mark, *The Pandemic Century: One Hundred Years of Panic, Hysteria, and Hubris*, New York **2020**.

VEBA

Hirst, L. Fabian, *The Conquest of Plague: A Study of the Evolution of Epidemiology*, Oxford **1953**.

Ziegler, Philip, *The Black Death*, Collins **1969**.

The Black Death: A Turning Point in History, ed. W. Bowsky, New York **1971**.

Bell, Walter George, *The Great Plague in London in 1665*, New York **1976**.

McNeill, William Hardy, *Plagues and Peoples*, London **1976**.

Hatcher, John, *Plague, Population, and the English Economy, 1348–1530*, London **1977**.

Gottfried, Robert S., *The Black Death: Natural and Human Disaster in Medieval Europe*, New York **1983**.

Mack, Arien, *In Time of Plague: the History and Social Consequences of Lethal Epidemic Disease*, New York **1992**.

Karlen, Arno, *Man and Microbes: Disease and Plagues in History and Modern Times*, New York **1995**.

Eckert, Edward A., *The Structure of Plagues and Pestilences in Early Modern Europe: Central Europe, 1560–1640*, New York **1996**.

Hirschleifer, J., *Disaster and Recovery: The Black Death in Western Europe*, **1996**.

Herlihy, David, *The Black Death and the Transformation of the West*, Harvard University Press **1997**.

Ranger, Terence, and Slack, Paul, *Epidemics and Ideas Essays on the Historical Perception of Pestilence*, Cambridge **1999**.

Benedictow, Ole., *The Black Death: 1346-1353- The Complete History*, Woodbridge **2004**.

Byrne, Joseph P., *The Black Death*, Westport **2004**.

Orent, Wendy, *Plague, The Mysterious Past and Terrifying Future of the World's Most Dangerous Disease*, New York **2004**.

Scott, Susan, Christopher Duncan, *Return of the Black Death: The World's Greatest Serial Killer*, West Sussex **2004**.

The Black Death: The Great Mortality of 1348–1350: A Brief History with Documents, ed. John Aberth, John, Boston **2005**.

- Borsch, Stuart J., *The Black Death in Egypt and England: A Comparative Study*, Texas **2005**.
- Byrne, Joseph P., *Daily Life During the Black Death*, Westport **2006**.
- Crosby, Molly Caldwell, *The American Plague: The Untold Story of Yellow Fever, The Epidemic That Shaped Our History*, New York **2006**.
- Moote, A. Lloyd, and Moote, Dorothy C., *The Great Plague: the Story of London's Most Deadly Year*, Baltimore **2006**.
- Little, Lester K., *Plague and the End of Antiquity: the Pandemic of 541-750*, Cambridge **2009**.
- Robarts, Andrew, *A Plague on Both Houses? Population Movements and the Spread of Disease across the Ottoman-Russian Black Sea Frontier, 1768–1830s*, PhD diss., Georgetown University **2010**.
- Anderson, T. Neill, *Horrors of History: People of the Plague*, Watertown **2014**.
- Webster, Noah, *A Brief History of Epidemic and Pestilential Diseases: with the Principal Phenomena of the Physical World, Which Precede and Accompany Them, and Observations Deduced from the Facts Stated: in Two Volumes*, Gryphon Editions **2014**.
- Barnard, Bryn, *Outbreak: Plagues That Changed History*, Iowa **2015**.
- Aberth, John, *Plagues in World History*, Maryland **2016**.
- Farndon, John, and Dean, Venitia, *Plague!*, London **2017**.
- Bell, Dean Phillip, *Plague in the Early Modern World: a Documentary History*, Abingdon **2019**.

İspanyol Gribi

- Iezzoni, Lynette, *Influenza 1918: the Worst Epidemic in American History*, New York **2000**.
- Kolata, Gina Bari, *Flu: the Story of the Great Influenza Pandemic of 1918 and the Search for the Virus That Caused It*, New York **2005**.
- Morse, Stephen S, “Pandemic Influenza: Studying the Lessons of History”, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, vol. 104 no. 18 (2007).
- Eleventh Futures Forum on the Ethical Governance of Pandemic Influenza Preparedness: Copenhagen, Denmark, 28-29 June 2007*, Geneva **2008**.
- Jones, Esyllt Wynne, *Influenza 1918: Disease, Death, and Struggle in Winnipeg*, Toronto **2008**.

- Kupperberg, Paul, *The Influenza Pandemic of 1918-1919*, London **2008**.
- Honigsbaum, Mark, *Living with Enza the Forgotten Story of Britain and the Great Flu Pandemic of 1918*, New York **2009**.
- Azizi, Mohammed Hossein, Ghanbar Ali Raees Jalali ve Farzaneh Azizi, "History Of The 1918 Spanish Influenza Pandemic and Its Impact on Iran", *Archives of Iranian Medicine*, cilt III sayı 3 (**2010**).
- Crosby, Alfred Worcester, *Americas Forgotten Pandemic: the Influenza of 1918*, Cambridge **2010**.
- Fanning, Patricia J., *Influenza and Inequality: One Towns Tragic Response to the Great Epidemic of 1918*, Massachusetts **2010**.
- The Spanish Influenza Pandemic of 1918-19: New Perspectives*, ed. Howard Philips and David Killingray, London **2011**.
- Marciniak, Kristin. *The Flu Pandemic of 1918*, Core Library **2014**.
- Opdycke, Sandra, *The Flu Epidemic of 1918: Americas Experience in the Global Health Crisis*, Abingdon **2014**.
- Johnson, Niall, *Britain and the 1918-19 Influenza Pandemic: a Dark Epilogue*, London **2015**.
- Getz, David, and Peter McCarty, *Purple Death: the Mysterious Spanish Flu of 1918*, New York **2017**.
- Barry, John M., *The Great Influenza: the Story of the Deadliest Pandemic in History*, London **2018**.
- Spinney, Laura, *Pale Rider: the Spanish Flu of 1918 and How It Changed the World*, London **2018**.
- Breitnauer, Jaime. *The Spanish Flu Epidemic and Its Influence on History: Stories from the 1918-1920 Global Flu Pandemic*, Yorkshire **2019**.
- Brown, Don, *Fever Year: the Killer Flu of 1918*, Massachusetts **2019**.
- Davis, Kenneth C., *More Deadly Than War: the Hidden History of the Spanish Flu and the First World War*, London **2020**.
- Flecknoe, Daniel, "Un- remembered but Unforgettable: The Spanish Flu Pandemic", *The First World War and Health*, (**2020**).

Diğer

- Morris, R. J. *Cholera 1832: the Social Response to an Epidemic*, Kent **1976**.
- Patterson, K. David, *Pandemic Influenza: 1700-1900*, New Jersey **1986**.
- Bonnici, M. W, The Blue Epidemic Cholera - Some Aspects of Treatments in the Mid 19th Century. *Journal Royal Army Medical Corps* 139 (1993).
- Catherine J. Kudlick, *Cholera in Post-revolutionary Paris: A Cultural History*, Berkeley **1996**.
- Dormandy, Thomas, *A History of Tuberculosis The White Death*, London **1999**.
- Shmaefsky, B., *Deadly Diseases and Epidemics: Syphilis*, New York **2003**.
- Emmeluth, Donald, *Typhoid Fever*, Philadelphia **2004**.
- Finer, K. R., *Deadly Diseases and Epidemics: Smallpox*. Philadelphia **2004**.
- Engel, Jonathan, *The Epidemic (a Global History of AIDS)*, Washington **2006**.
- Quinn, Tom, *Flu: A Social History of Influenza*, London **2008**.
- Hamlin, C., *Cholera The Biography*, New York **2009**.
- Azizi, M. H., & Azizi, F., "History of Cholera Outbreaks in Iran during the 19th and 20th Century", *Middle East Journal of Digestive Diseases*, cilt II sayı 1 **2010**.
- Williams, Gareth, *Angel of Death: The Story of Smallpox*, London **2010**.
- Iliffe, John, *The African AIDS Epidemic: A History*, Ohio **2013**.
- Hamlin, Christopher, *More than Hot a Short History of Fever*, Maryland **2015**.
- Bartlett, Karen, *The Health of Nations: the Campaign to End Polio and Eradicate Epidemic Diseases*, London **2017**.
- Kotar, S. L., and J. E. Gessler, *Yellow Fever: a Worldwide History*, North Carolina **2017**.